



УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ
СПЕЦІАЛЬНИЙ НОМЕР



Війна.

Вона завжди починається несподівано, навіть тоді, коли ти її очікуєш.

Перші дні війни сповнені хаосу й непорозумінь.

Геть не завжди точкою відліку буває «перший постріл».

Радянський Союз і його правонаступниця Російська Федерація — майстри у веденні т. зв. гібридної війни. Її сміливо можна назвати російським винаходом, хоч вона певною мірою застосовувалася завжди й різними гравцями.

Простими словами: «гібридна війна» — це вид ворожої активності, коли збройні сили виконують радше демонстраційну роль, а держава-агресор пригнічує свою ціль, використовуючи економічний тиск, внутрішні чвари, підкуп і шантаж, та проводить силові операції під «фальшивим прапором», тобто чужими руками або ж руками самої жертви.

Усе це для того, щоб інспірувати реальне чи надумане цивільне протистояння всередині держави-цілі. Такі дії жертву ослаблюють, а нападнику дають змогу уникнути статусу «агресора», зберегти зв'язки на міжнародній арені і, втрутившись у потрібний час, навіть отримати мандат «миротворця». І з цієї позиції «примирювати» протиборчі сторони й запроваджувати свій порядок, режим чи встановлювати маріонетковий уряд.

Власне, «гібридну війну» як таку РФ провадила проти України, починаючи з часів проголошення незалежності України. У 2014-му цей процес став явним. Нині РФ застосовує її проти країн НАТО.

Невід'ємною частиною «гібридної війни» є війна інформаційна, у якій, крім іншого, використовується в перемішку правда, напівправда, брехня і всякі інші маніпулятивні техніки, однією із яких є і перестановка подій у часі чи відлік із моменту, який підходить агресору. Тому важливо постійно нагадувати не лише про самі події, які в швидкоплинному часі забуваються, але також і про їхню послідовність.

Нижче подано хронологію основних подій російсько-української війни, починаючи з 2014 року, й аж до кінця 2025 року.

Юрій Руденко



Фото: Петро Андрусечко

Частина 1. Лютий – березень 2014 ... початок війни, захоплення Криму, підбивна діяльність на сході України

20.02.14 — початок операції із захоплення Російською Федерацією українського Криму.

20 лютого 2014 року — це дата, яку сама Російська Федерація зафіксувала як початок операції із захоплення українського Криму. Вона викарбувана на відомчій медалі Міністерства оборони РФ «За повернення Криму», якою нагороджували військових та силовиків-учасників операції. Цей факт має принципове значення: він підтверджує, що вторгнення розпочалося ще до офіційної втечі Віктора Януковича й до ухвалення будь-яких рішень нової української влади. Тобто мова йде не про «реакцію» на дії України, як стверджує російська пропаганда, а про заздалегідь сплановану військову операцію.

Саме в ці дні (наприкінці лютого 2014 року) російські підрозділи спеціального призначення та морської піхоти, перекинуті з території РФ на Крим, почали займати ключові об'єкти на півострові — аеродроми, вузли зв'язку, адміністративні будівлі. Операція проводилася особами без розпізнавальних знаків, яких світ запам'ятав під терміном «зелені чоловічки». Формально на той час Москва ще заперечувала свою участь, але факти на місці говорили самі за себе.

Далі відбулася класична фаза гібридної окупації: блокування українських військових частин, створення маріонеткових «органів влади», псевдореферендум під

дулами автоматів і швидка анексія. Військова складова операції була виконана настільки швидко, що світ не встиг відреагувати. Але дата 20.02.14 залишилася точкою відліку сучасної російсько-української війни.

Сьогодні ця медаль із викарбуваними датами «початку» й «кінця» операції є уквально речовим доказом агресії. Це не оцінка журналістів. Не політична заява. А власноруч створений доказ-артефакт російського військового відомства, який мимоволі зафіксував: війна почалася саме тоді.

21.02.14 — втеча чинного на той момент президента України Віктора Януковича

21 лютого 2014 року — день, коли чинний президент України Віктор Янукович утік із країни. Формально ще залишаючись главою держави, він залишив Київ, а згодом — територію України, вивізши із собою охорону, цінності, документи та частину державних ресурсів. Це була не просто втеча окремої людини — це був фактичний саморозпуск вертикалі влади, яка трималася на його персональному контролі.

Важливо, що ця подія відбулася після дати, зафіксованої Росією як початок операції із захоплення Криму. Тобто військова фаза російського вторгнення стартувала тоді, коли українська влада ще формально існувала, а президент ще

перебував у країні. Це ламає ключовий російський наратив про «вакуум влади» як причину їхніх дій.

Втеча Януковича створила коротке вікно управлінської нестабільності, яким Москва спробувала скористатися максимально швидко. Саме в ці години українська держава терміново перебудовувала систему управління, призначала тимчасові структури, відновлювала керованість армії і спецслужб. Але операція в Криму вже тривала — і її темп був розрахований на цю внутрішню турбулентність.

Тому 21.02.14 — це не «початок конфлікту», як іноді намагаються подати. Це момент, коли Україна втратила стару владу, але війна вже була запущена зовнішнім гравцем. Ці дві дати чітко стверджують, хто почав рух першим.

23.02.14 — призначення Олександра Турчинова ТВО Президента України

23 лютого 2014 року Верховна Рада України спершу обрала Олександра Турчинова своїм головою — спікером парламенту. Це рішення стало першим кроком із відновлення зламаного державної вертикалі після втечі Януковича. Парламент повернув собі роль центру легітимної влади й отримав інструмент для подальших конституційних дій.

Того ж дня, відповідно до Конституції, Турчин як новообраний спікер був призначений тимчасовим виконувачем обов'язків (ТВО) Президента України. У такий спосіб було формально і юридично закрито вакуум верховної влади. Держава знову отримала центр ухвалення рішень.

Усе це відбувалося в умовах, коли російська операція в Криму вже тривала приховано, а підрозділи противника вже активно діяли на півострові. Нове керівництво приймало країну не «після революції», а вже в момент входу у війну, ще до того, як це стало очевидним для світу.

Тому послідовність «спікер — виконувач обов'язків президента» була не формальністю. Це була збірка держави під тиском

зовнішньої агресії, коли кожна година мала стратегічну ціну.

27.02.14 — захоплення будівлі Верховної Ради Криму російськими спецпризначенцями

27 лютого 2014 року — день початку відкритої силової фази окупації Криму. Саме тоді озброєна група російських спецпризначенців захопила будівлі Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів у Сімферополі. Захоплення відбулося стрімко, професійно й без жодних розпізнавальних знаків на формі військових. Так з'явився образ, який згодом став символом цієї операції, — військові без шевронів і прапорів, т. зв. зелені чоловічки (через колір однострою).

На той момент Росія заперечувала участь своїх військ у подіях на півострові. Кремль заявляв про «місцеві загони самооборони», «невдомих озброєних людей» і «внутрішній кримський конфлікт». Це була класична інформаційна завіса, покликана виграти час і знизити міжнародну реакцію. Але рівень підготовки, спорядження і координації цих «самоорганізованих» підрозділів не залишав сумнівів: це була регулярна армія РФ.

Захоплення парламенту Криму стало ключовим і переломним моментом. За підтримки озброєних людей депутати-коллаборанти Верховної Ради Криму отримали перевагу, тож почалось ухвалення потрібних Москві рішень: усунення легітимної влади автономії, призначення маріонеткового «уряду» й оголошення псевдореферендуму. Від цього моменту окупація перейшла в політико-адміністративну форму, де армія залишилася «дамокловим мечем» для можливого застосування в разі, якщо офіційний Київ чинитиме спротив.

01.03.2014 — дозвіл на застосування збройних сил РФ на території України

1 березня 2014 року Рада Федерації Федеральних зборів Російської Федерації од-

носпайно підтримала звернення Володи-мира Путіна про дозвіл на застосування збройних сил РФ на території України. Формально це подавалося як «захист російськомовного населення», але, по суті, стало юридичним прикриттям уже розпочатої військової операції в Криму.

Рішення ухвалювалося в момент, коли російські підрозділи без розпізнавальних знаків уже блокували українські військові частини на півострові. Тобто парламентський дозвіл не запускав операцію — він легалізував її заднім числом, створюючи ілюзію законності дій Кремля у власному правовому полі.

Цей крок мав і зовнішній ефект. Москва отримала можливість заявляти, що діє «на підставі внутрішнього рішення», намагаючись прикрити міжнародне порушення суверенітету України процедурною формальністю. Це був класичний прийом: спочатку вводяться війська — потім виписується документ щодо цієї теми.

Від цього моменту війна перестала бути «прихованою операцією спецслужб» — і стала політикою Російської Федерації як держави.

2.03.2014 — оголошення бойової тривоги в ЗСУ

«Для кадрових військових, до яких тридцять «календарів» належав і я, російсько-українська війна почалася в неділю, 2 березня 2014 року, коли прошурхотіло в телефоні: «Збирають...»».

З книги В'ячеслава Раєвського «ПозитиVV. Спогади. Від радянського курсанта до захисника України»

2 березня 2014 року в Збройних силах України було оголошено повну бойову тривогу. Це стало прямою реакцією на початок російської операції в Криму, блокування українських військових частин на півострові та появу російських підрозділів без розпізнавальних знаків. Уперше

з моменту незалежності українська армія була переведена не в режим навчань, а в реальний стан підготовки до війни.

Одночасно розпочалося висування підрозділів у південні і східні регіони. Частини, які роками існували в скороченому складі, з мінімальним фінансуванням і зношеною технікою, отримали наказ займати рубежі, посилювати охорону стратегічних напрямків і готуватися до можливого прямого вторгнення. Це був початок термінового розгортання армії, яка ще вчора вважалася «мирною» і майже символічною.

Оголошення бойової тривоги 2 березня стало першим військовим рішенням нової влади у відповідь на вже розгорнуту російську операцію в Криму. Держава ще тільки відновлювала політичну вертикаль — але армію потрібно було підняти негайно.

Тому 02.03.14 — це дата, коли українська армія вперше за новітню історію реально стала до бою. Ще без фронту, без окопів і без перших боїв, але вже з усвідомленням, що війна почалася, і часу на підготовку більше немає.

13.03.14 — ухвалення закону про відновлення Національної гвардії України

13 березня 2014 року Верховна Рада України ухвалила закон про відновлення Національної гвардії України. Фактично держава в нагальному порядку створила нову силову структуру на базі внутрішніх військ МВС, доповнивши її добровольчими підрозділами Майдану. Це рішення стало відповіддю на вже розгорнуту російську агресію і очевидну нестачу боєздатних сил для захисту країни.

На той момент українська армія лише починала вихід із багаторічного занепаду, а фронт уже формувався. Саме Національна гвардія стала першою структурою, яка поєднала державну вертикаль командування і енергію добровольчого руху. Вона взяла на себе охорону стратегічних об'єктів, перші бойові завдання на Донбасі

й функцію швидкого реагування в умовах розгортання війни.

Важливо, що закон про Нацгвардію ухвалили ще до повноцінної мобілізації. Це означало: держава не чекала, поки стара армійська система перебудується, а створювала новий інструмент оборони тут і зараз. Війна вимагала негайних рішень — і вони приймалися в режимі історичного форсування.

Тому поява Національної гвардії — це міст між добровольчим поривом суспільства і відновленням регулярної державної сили. Момент, коли хаотичну енергію спротиву було зібрано в організовану бойову структуру.

17.03.14 — оголошення першої мобілізації. Указ в.о. Президента України О. В. Турчинова

17 березня 2014 року в Україні вперше від початку незалежності було оголошено загальнодержавну мобілізацію. Відповідний указ підписав виконувач обов'язків Президента України Олександр Турчинов. Це рішення стало прямою відповіддю на вже здійснену окупацію Криму та стрімке розгортання російської операції на сході країни.

До цього моменту українська армія багато років існувала в режимі скорочення, мінімального фінансування і мирного штату. Система не була розрахована на війну великого масштабу. Мобілізація означала нагальне переведення держави в інший режим — формування бойових підрозділів, призов резервістів, відновлення структури, яка фактично мала створити діючу армію майже з нуля.

Указ Турчинова став точкою, де українська держава офіційно визнала факт агресії, навіть якщо тоді це ще називали «антитерористичною операцією». Відтепер йшлося не про політичну кризу чи локальний інцидент — країна переходила в режим збройного захисту своєї території.

Україна вперше відповіла на агресію не дипломатією і заявами, а реальним за-

пуском механізму оборони. Держава почала збирати силу, яка згодом зупинить і зламає сценарій швидкого поглинання.

16.03.14 — «референдум» у Криму, перші втрати у війні

«Обіцяв він нам золоті гори, навіть визнав провину Росії перед кримськими татарами. Але коли я сказав йому, що анексія Криму — грубе порушення міжнародного законодавства, яку ніхто у світі не визнає, він раптом випалив: “Україна сама порушила міжнародне право, коли незаконно відділилася від Радянського Союзу!”. І це казала людина, яка підписувала великий договір з Україною та визнавала недоторканість її кордонів».

Зі спогадів Мустафи Джемільєва про розмову із Владіміром Путіним, яка відбулася 11 березня 2014 року

16 березня 2014 року стало днем, коли російська операція в Криму перейшла від прихованої окупації до формального закріплення результату. Саме цього дня було проведено т. зв. референдум про приєднання півострова до Російської Федерації — голосування під армійським контролем і поза правовим полем України. Результат «референдуму» був використаний Москвою як формальний привід для анексії, що стало одним із ключових етапів переходу кризи у відкриту війну.

Того ж дня, під час штурму українського 13-го фотографічного центру в Сімферополі, російські підрозділи та підтримані ними незаконні озброєні формування відкрили вогонь по позиціях українських військових. Прапорщик Збройних сил України Сергій Кокурін загинув від пострілу під час виконання служби — він вважається першим українським військовим, убитим у цій війні.

Окрім того, разом із Кокуріним під час цієї ж сутички загинув і Руслан Казаков, доброволець із Волгоградської області РФ,

який воював у складі т. зв. козацьких, але в кожному разі незаконних формувань на боці РФ. Його смерть фігурує в різних версіях того інциденту як єдиний загиблий із боку нападників.

З того часу вже не йшлося лише про окупацію території, а війну з реальними бойовими втратами.



Фото: Петро Андрусечко



Частина 2. Квітень – травень 2014 ... «Русская весна», початок АТО

06.04.14 – захоплення будівлі СБУ в Луганську

6 квітня 2014 року в Луганську т. зв. проросійські активісти, яких будемо далі називати колаборантами, оскільки вони діяли в співпраці із незаконними озброєними групами й під контролем Росії, захопили будівлю обласного управління СБУ — це була одна з перших ключових «точок неповернення» на сході України. Захоплення відбулося на тлі масового мітингу: натовп вимагав звільнення затриманих т. зв. проросійських діячів, після чого будівлю взяли штурмом і закріпилися всередині.

Після захоплення атакувальники отримали доступ до ресурсів СБУ, зокрема до зброї, що різко змінило характер протестів: вуличні заворушення перетворилися на збройне повстання. Саме контроль над цією будівлею став для бойовиків «якорем» у місті: укріплення, барикади, публічні ультиматуми й демонстрація фактичної влади.

Далі будівля СБУ перетворилася на штаб і символ нової сили. Паралельно тривала потужна інформаційна кампанія російських журналістів, яким допомагали й місцеві: лунали заяви про «заручників», «міни» та ймовірний «штурм» українськими силовиками, що підживлювало напругу та хаос.

У ретроспективі цей епізод можна вважати моментом початку втрати Луганська українською владою. І відбулося це не стільки через голосування чи політичні рішення, а через захоплення силового вузла, який дав представникам незакон-

них збройних формувань зброю, інфраструктуру й відчуття безкарності. В українських свідченнях і розслідуваннях правозахисників ця точка також пов'язується з подальшими катуваннями й утриманням людей у захопленій будівлі.

07.04.14 – проголошення «ДНР», «ЛНР» та «ХНР»

7 квітня 2014 року в Донецьку було проголошено створення «Донецької народної республіки». Озброєні підривні групи, які напередодні захопили будівлю обласної адміністрації, оголосили про «суверенітет» регіону й заявили про відокремлення від України. Рішення не мало жодної правової сили, але було підкріплене людьми зі зброєю всередині державної установи.

Того ж дня за аналогічним сценарієм почали з'являтися і інші псевдодержавні утворення: «Луганська народна республіка», «Харківська народна республіка», відбулися спроби проголошення «Одеської» та «Миколаївської» республік. Усі вони копіювали ту ж саму модель: захоплення (або спроби захоплення) адмінбудівлі, мітинг під російськими прапорами, самопроголошена «рада» й заява про «владу народу». Це була не федералізація — це була конвєерна збірка окупаційних плацдармів.

З усіх цих проєктів закріпитися змогли лише «ДНР» і «ЛНР» — саме там, де російська сторона встигла завести кадри, зброю і систему командування. Інші «республіки» розсипалися через протидію української держави (Харків) та цивільних активістів (Миколаїв, Одеса)... Це чіт-

ко показало: життєздатність цих утворень залежала не від місцевої підтримки, а від зовнішнього ресурсу (люди, зброя, гроші).

Тому 07.04.14 — це дата, коли гібридна війна отримала мережу псевдодержавних оболонки, створених як інструменти розбирання України на керовані Москвою фрагменти. Частина цього плану вдалося зупинити. Але сам механізм було запущено саме тоді.

07.04.14 — спроба захоплення будівлі Облдержадміністрації Миколаєва, край «Миколаївської народної республіки»

7 квітня 2014 року в Миколаєві відбулася спроба захоплення будівлі обласної державної адміністрації — за шаблоном, який тоді паралельно намагалися розкрутити в інших містах: натовп, тиск, штурм адмінцентру, а далі — «народні ради» і псевдореспубліки. Але в Миколаєві цей сценарій не пройшов.

Ключовим стало те, що захоплення не допустили одразу дві сили: українські активісти й міліція, які фактично закрили будівлю і фізично зупинили прорив. На відміну від міст, де адмінбудівлі встигали взяти під контроль і перетворити на штаб, у Миколаєві ОДА не стала плацдармом — штурм захлинувся на вході.

Це і є головний сенс цієї дати: сепаратистський проєкт тут зірвали в зародку. Не відбивали після того, як «влада» вже сидить усередині, а не дали їй навіть зайняти приміщення і поставити прапор. «Миколаївська народна республіка» так і залишилася словом у гаслах — без адміністративного ядра вона не могла народитися.

Тому Миколаїв увійшов у цю хроніку як місто, де вперше наочно спрацювала формула спротиву: громада + силовики = зламаний сценарій. І саме тому місто Миколаїв стало першим містом півдня України, яке дало відсіч російському гібридному сценарію, а «Миколаївська народна республіка» померла, так і не народившись.

08.04.14 — звільнення будівлі Облдержадміністрації Харкова, край «Харківської народної республіки»

8 квітня 2014 року в Харкові українські силові підрозділи звільнили будівлю обласної державної адміністрації від колабораційних сил, які захопили будівлю напередодні та проголосили «Харківську народну республіку».

Ключовою деталлю цієї операції стало те, що для звільнення ОДА довелося перекидати спецпідрозділ міліції «Ягуар» із Вінниці. Місцеві силові структури в Харкові на той момент були частково деморалізовані, частково саботували виконання завдань.

Держава ще не могла повністю покладатися на регіональні силові вертикалі — і саме тому кожен окремий випадок протидії російському гібридному вторгненню є певною мірою унікальним.

Спецпідрозділ «Ягуар» мав дозвіл на застосування вогнепальної зброї, але провів швидку й безкровну операцію: підіривників було витіснено й затримано, будівлю ОДА повернуто під контроль України. «Харківська народна республіка» проіснувала лічені години — і припинила існування, не встигнувши перетворитися на окупаційний плацдарм.

Цього дня стало очевидно: держава ще слабка, силові структури ще не очищені, але ефективна протидія — можлива. І саме вона не дала російському сценарію пройти далі на Харків і вглиб країни.

12.04.14 — захоплення Слов'янська загоном Гірка (Стрелкова)

12 квітня 2014 року російська гібридна операція на Донбасі перейшла у відкриту збройну фазу. Саме тоді озброєний загін під командуванням Ігоря Гірка (Стрелкова) захопив місто Слов'янськ. Група прибула з території Росії, мала бойовий досвід, військову структуру й чітке командування — це вже не були місцеві мітингари чи стихійні загоны.

Бойовики захопили відділ міліції, будівлю СБУ, міську адміністрацію і ключові транспортні вузли. У місті з'явилися барикади, блокпости, а згодом і важке озброєння. Саме в Слов'янську вперше в цій війні українській стороні довелося мати справу з організованим підрозділом, що діяв як армія, а не з натовпом протестувальників.

Захоплення Слов'янська стало переломним моментом. Уже не йшлося про локальні захоплення адмінбудівель, масові заворушення і псевдореспубліки, а про справжнє збройне протистояння. Саме з цього міста почалася активна фаза бойових дій, яка згодом переросла в багаторічну війну.

Тому 12.04.14 гібридна операція остаточно скинула маску. Війну більше не можна було видавати за «внутрішній конфлікт». На території України зайшов російський озброєний підрозділ, і фронт почав формуватися в реальному, а не політичному чи вуличному просторі.

13.04.14 – початок АТО, перший бій АТО, перший загиблий в АТО (Біліченко)

«...я зарікся, що якщо стану офіцером, то буду належати до тієї категорії військових, які за будь-яких умов, незважаючи на кар'єру й зріки на погонах, не бояться приймати рішення і відстоювати його».

Вадим Сухаревський

13 квітня 2014 року Україна офіційно розпочала Антитерористичну операцію на сході держави. Рішення було ухвалене після захоплення Слов'янська загоном Ігоря Гіркаіна. Держава вперше перейшла від режиму локального реагування до формального застосування збройних сил.

Того ж дня відбувся перший бій в історії АТО. Українська група спецпризначення СБУ була атакована незаконними збройними формуваннями поблизу Слов'янська. Окрім того, у бій вступили українські десантники, які перебували поблизу. Це був перший вогневий контакт із про-

тивником, який уже діяв як організована військова структура. Від цього моменту конфлікт остаточно перейшов у фазу реальних бойових дій.

Під час цього бою загинув капітан СБУ Геннадій Біліченко — перший український військовослужбовець, що поліг саме в рамках Антитерористичної операції.

Поруч із місцем засідки перебували українські десантники, і нині вже Герой України та полковник, а тоді ще старший лейтенант Вадим Сухаревський віддав перший в історії України бойовий наказ відкрити вогонь по противнику. Наказ виконав оператор-навідник БТР солдат Микола Лавренчук, і вогнем великокаліберного кулемета щонайменше двох противників було знищено.

Цей бій став межею, після якої вже не залишалось сумнівів: це не спецоперація поліції, не «стабілізаційні заходи» й не політична криза. Це війна, що почала рахувати свої втрати щоденно.

Україна вступила в збройну боротьбу за свою територію. Відтепер держава воювала відкрито, з реальною зброєю, боями й загиблими.

17.04.14 – викрадення депутата горлівської міськради Володимира Рибак

17 квітня 2014 року в Горлівці після мітингу, організованого на підтримку міського голови Євгена Клепа, відбувся один із перших публічних епізодів відкритого спротиву підіривній діяльності колабораційних сил. Під час мітингу на будівлі міської ради було вивішено прапор «Донецької народної республіки».

Одразу після завершення заходу депутат Горлівської міської ради Володимир Рибак зробив спробу зняти прапор терористичної організації «ДНР» та повернути на будівлю державний прапор України. Це був свідомий і відкритий політичний жест — не стихійний конфлікт і не побутова суперечка, а публічна демонстрація лояльності до української держави в умовах

фактичного захоплення міста незаконними озброєними групами.

Саме після цього епізоду Володимира Рибак викрали. Згодом його було знайдено закатованого. Офіційно Володимир Рибак вважається першою цивільною особою, яка загинула в результаті дій незаконних озброєних формувань на Донбасі.

17.04.14 — це дата, яка показала справжню природу «ДНР» ще до масових боїв: будь-яка спроба мирного, символічного спротиву каралася викраденням і смертю. Вчинок Рибак став трагічним, але принциповим доказом того, що на Донбасі вже тоді діяла не політика, а терор.

26.04.14 — блокування колони 25 бригади поблизу Краматорська, захоплення техніки

26 квітня 2014 року українська військова колона увійшла до Краматорська для посилення угруповання, яке розгорталося навколо Слов'янська. Колону, використовуючи натовп цивільних громадян, заблокували бойовики загону Гірка.

На той момент практика блокування руху військових колон широко застосовувалася силами противника, тим більше, що діяла пряма заборона на застосування сили проти цивільних. У багатьох випадках українські військові відтіснили блокувальників від шляхів, стріляючи в повітря та навіть погрожуючи ручними гранатами. Але цього разу склалася ситуація, коли військові опинилися в пастці: після тривалих перемовин і тиску з боку бойовиків частина особового складу була змушена залишити техніку.

У результаті загін Гірка захопив шість одиниць української бронетехніки без бою, і частину цих машин справді демонстрували та використовували як «трофеї» в районі Слов'янська. Але важливо розуміти, що в той самий період Росія системно просувала міф: мовляв, бойовики воюють виключно трофейною зброєю, «відбитою в ЗСУ», а не отриманою з РФ.

Цей міф ламався дуже швидко на конкретних прикладах. Після гучних епізодів із «трофейною» технікою в угруповання Гірка майже одразу з'являлися додаткові зразки того ж типу, які фізично не могли «намалюватися» з повітря — їх передавали з території РФ. Класичний маркер — історії з мінометною/артилерійською технікою на кшталт «Нони»: щойно показували одну «відбиту», незабаром у бойовиків фіксувалися ще такі самі одиниці, уже як підкріплення.

Тому захоплення української техніки мало не стільки військовий, скільки пропагандистський сенс: створити телевізійну «доказову картинку» про «внутрішній конфлікт» і «самоозброєння Донбасу». А реальність була іншою — Росія і так забезпечувала бойовиків необхідним: людьми, озброєнням, боеприпасами й управлінням. Трофеї були зручним прикриттям для каналу постачання, який працював незалежно від того, що вдалося захопити на місці.

02.05.14 — масові заворушення в Одесі

2 травня 2014 року в Одесі відбулися масові заворушення, які стали кульмінацією спроби запустити «південний сепаратистський сценарій» за донбаською моделлю. У місті вже кілька тижнів тривало протистояння між українськими активістами та підіривними групами, які намагалися розгорнути проєкт «Одеської народної республіки». Одеса розглядалася Москвою як ключ до сухопутного коридору в Крим — і тому дестабілізація тут мала стратегічну вагу.

Того дня сутички почалися в центрі міста. Озброєні групи атакували ходу українських активістів, що призвело до вуличних боїв, стрілянини й застосування холодної та вогнепальної зброї. Після цього антиукраїнські сили відступили до Будинку профспілок на Куликовому полі, який перетворився на їхній укріплений штаб.

Подальші події закінчилися пожежею в будівлі, загибеллю десятків людей

і масовим шоком для всієї країни. Події 2 травня стали однією з найбільш використаних тем російської пропаганди, яка намагалася подати її як «каральну акцію Києва», приховуючи передумови — спробу насильницького створення чергової псевдореспубліки.

Але стратегічний підсумок був інший: сепаратистський сценарій в Одесі зірвався. Після 2 травня ідея «Одеської народної республіки» фактично зникла. Одеса — як і Миколаїв — стала містом, де російський проєкт розширення війни на південь не зміг закріпитися. І це знищило задум створення суцільного «поєсу Новоросії» від Харкова до Придністров'я.

Того дня південний фронт гібридної експансії РФ був зупинений.

09.05.14 — заворушення в Маріуполі, летючка БМП Драпатого

«Коли підрозділ зайняв позиції навколо Маріуполя, а саме блокпости, люди дуже привітно ставилися. Не скажу, що там усі зрадники і проросійськи налаштовані. Приходили і спілкувалися з нами, показували свою підтримку ЗСУ. А 9 травня, коли виконували завдання по Маріуполю — ви бачили несвідоме населення, підігрите спиртними напоями: це була добре спланована спецслужбами РФ акція — накачати народ спиртним і налаштувати проти ЗСУ. Люди почали поводитися як стадо, несвідомо, почали кидати в нас каміння, будувати барикади й нецензурною лайкою обзивали, і перекривали живими щитами дороги. Але ми діяли вірно й упевнено, і, як час показав, досить успішно».

Михайло Драпатий

9 травня 2014 року в Маріуполі відбувся показовий епізод початкового періоду війни. Незаконні збройні формування атакували будівлю міського управління міліції, де проходила нарада місцевих силовиків

щодо операції зі звільнення і стабілізації міста. Паралельно в центрі тривали масові заходи до 9 травня — і це одразу зробило ситуацію критичною: бойові дії почалися буквально поруч зі скупченням цивільних, яких підривні сили намагалися використати в якості живого щита.

Сутичка швидко переросла в міський бій, під час якого напад терористів на УВС було припинено, але будівля міліції зазнала серйозних руйнувань. Окрім того, від рикошетів куль поранень зазнало чимало цивільних осіб. Сам характер бою показав — застосування збройних сил в умовах міста може призвести до значних втрат серед цивільних, особливо якщо вони перешкоджають діям армії.

Через високу ймовірність масових цивільних жертв, одразу після виконання завдання підрозділи ЗСУ були з Маріуполя виведені, під час їхнього виходу з міста, колаборанти намагалися заблокувати рух військових колон.

Примітним епізодом став прорив барикад українською БМП під командуванням тоді ще майора Михайла Драпатого, коли бойова машина наїхала на барикаду з високою швидкістю і буквально злетіла. Відео, яке зафіксувало цей «проліт», облетіло світ, а БМП, у якому перебував Драпатий, назвали «летючим БМП». Окрім того, бій 9 травня став першим бойовим епізодом для підрозділу міліції особливого призначення «Азов».

Противник готовий був бити по центрах управління та не зупинятися перед значними цивільними жертвами. А держава (та армія зокрема) мусила вчитися воювати так, щоб не платити за це життями власних цивільних.

11.05.14 — «референдум» на Донбасі

11 травня 2014 року на окупованих територіях Донецької та Луганської областей було проведено т. зв. референдум про самостійність псевдореспублік. Голосування відбувалося під повним контролем озброєних формувань, без українського

законодавства, без міжнародних спостерігачів і без будь-яких гарантій безпеки. Це була не процедура волевиявлення, а інструмент політичного прикриття вже здійсненого збройного захоплення.

Росія офіційно й далі заперечувала свою участь, але саме цей «референдум» став необхідною ширмою для подальшого постачання зброї, кадрів і фінансування під виглядом «підтримки народного вибору». Так само, як у Криму, результат був відомий ще до відкриття дільниць — і так само він не мав жодної юридичної сили.

Після 11 травня «ДНР» і «ЛНР» перейшли від формату «захопленої будівлі» до формату квазидержавних утворень із псевдолегітимністю, що дозволило Росії вести війну далі, прикриваючись тезою про «внутрішній конфлікт» між офіційним Києвом і «молодими республіками». Але, по суті, це була лише нова обгортка (або нове пакування — Н.) для тієї ж самої зовнішньої агресії.

Війна тривала, просто тепер — із «бюлетенем» у руках окупанта.

25.05.14 — вибори президента

25 травня 2014 року в Україні відбулися позачергові вибори президента. Перемогу в першому турі здобув Петро Порошенко. Голосування проходило в умовах фактичної війни: Крим був окупований, на Донбасі діяли незаконні збройні формування, частина територій не контролювалася державою. Попри це, вибори відбулися, і їхній результат був визнаний міжнародною спільнотою.

Головний сенс цієї дати — відновлення легітимності влади. Держава, яка ще кілька місяців тому перебувала в політичному розриві після втечі Януковича і якою керував тимчасовий виконувач обов'язків президента Олександр Турчинов, отримала обраного главу держави й Верховного головнокомандувача. Це створило юридичну й політичну підставу для подальшого ведення війни як захи-

сту суверенної держави, а не «внутрішнього конфлікту».

Україна завершила фазу тимчасового управління і знову стала повноцінною державою з обраною в демократичний спосіб владою.

26.05.14 — перший бій за Донецький аеропорт

26 травня 2014 року незаконні збройні формування спробували захопити Донецький міжнародний аеропорт. Вони розраховували на швидкий і безкровний сценарій — як у Криму та з адмінбудівлями на сході.

Росіяни вважали, що Україна не розпочне бойових дій в аеропорту через його високу вартість. Але віддавати стратегічний об'єкт у руки терористів було б стратегічною помилкою. Й Олександр Турчинов (який залишався при владі до моменту інавгурації новообраного президента) — віддав відповідний бойовий наказ.

Підрозділи ЗСУ та спеціального призначення провели операцію зі звільнення аеропорту, застосувавши авіацію, штурмові групи й важке озброєння. Бойовики незаконних збройних формувань зазнали значних втрат і були витіснені з летовища. Аеропорт залишився під контролем України.

Цей бій став першою масштабною операцією регулярної війни: із повітряними ударами, координацією родів військ і чітким командуванням. Примітно, що сподіваючись на швидку перемогу, РФ того дня залучила велику кількість журналістів для висвітлення подій у ДАП... Вийшло так, що журналісти зафіксували розгром російських терористичних сил.

Від цього моменту стало очевидно: швидкої окупації Донбасу не буде.

Україна вперше жорстко й успішно відповіла на спробу захоплення стратегічного об'єкта. Це був початок легенди ДАП.

28.05.14 — перший збитий російський БПЛА над Донбасом

28 травня 2014 року поблизу Донецька українські сили вперше збили російський безпілотний літальний апарат «Орлан-10». До цього моменту використання БПЛА вже фіксувалося, але саме цього дня українська сторона офіційно підтвердила знищення ворожого розвідувального дрона.

Ця подія мала одразу кілька важливих сенсів. По-перше, вона стала доказом прямої технічної участі Росії у війні, відомо, що місцеві сили не мали ні виробничої бази, ні фахівців для системного застосування складних розвідувальних БПЛА. Це означало: у небі над Донбасом уже працювали російські військові технології та оператори.

По-друге, саме з цього моменту стало зрозуміло, що війна входить у нову фазу — війну розвідки й коригування вогню. БПЛА давали змогу противнику бачити розташування українських підрозділів у реальному часі, що різко підвищувало ефективність засідок, артилерії і маневрових ударів.

Над фронтом з'явився новий фактор: не лише стрілець і броня, а й «око» в небі. І з цього моменту українська армія почала

вчитися ще одній війні — війні проти дронів, яка з роками стане однією з ключових у цьому конфлікті.

29.05.14 — загибель генерала Сергія Кульчицького

29 травня 2014 року поблизу Слов'янська був підбитий гелікоптер Мі-8МТ Національної гвардії України, що здійснював політ у районі гори Карачун. На борту перебував генерал-майор Сергій Кульчицький разом із групою бійців НГУ. Ворожий вогонь із переносного зенітного комплексу вразив машину під час заходу на посадку. Загинули 12 військовослужбовців.

Ця подія стала однією з найболючіших втрат початкового періоду війни. Сергій Кульчицький був офіцером нового типу — тим, хто в перші місяці війни фактично будував боєздатну Національну гвардію з добровольців і колишніх внутрішніх військ, формував нову структуру й мав повагу серед рядових бійців.

Кульчицький став першим українським генералом, який загинув у російсько-українській війні. Це був момент, коли війна перестала бути «операцією на периферії» — вона дійшла до рівня вищого командного складу.



Фото: Петро Андрусечко

Частина 3. Червень – серпень 2014 «Українське літо» ... контрнаступ сил АТО на Донбасі ... Іловайськ

03.06.14 — початок наступальної фази АТО на Донбасі

3 червня 2014 року українські сили офіційно перейшли від блокування і стримування до послідовних наступальних дій проти незаконних збройних угруповань на Донбасі. До цього моменту АТО складалася переважно з розвідки, локальних зіткнень і спроб ізоляції районів бойовиків. Але саме на початку червня почався процес встановлення блокади Слов'янсько-Краматорської агломерації. Це мало перекрити шляхи забезпечення угруповання Ігоря Гірка зброєю і боєприпасами з РФ.

Першим практичним кроком у цьому напрямку стали операції зі звільнення м. Лиман (до 2016 року — Красний Лиман) 3-4 червня. Це було перше місто в Донецькій області, яке було звільнене від незаконних збройних угруповань силами АТО. Операція була успішною і показувала, що українська армія вже здатна не лише оборонятися, а планувати і проводити наступ.

Після Лиману почав формуватися ланцюг наступальних дій: тиск на Слов'янськ, Краматорськ, Северодонецьк, Лисичанськ, поступове розчленування території, яку намагалися утримувати сили Гірка та підконтрольні РФ структури. Війна перейшла у фазу маневрових операцій.

Україна почала повертати захоплені території системно, а не епізодично. Стало зрозуміло, що сценарій швидкого створення «Новоросії» для Росії зірвано.

04.06.14 — захоплення Луганської прикордонної бази

4 червня 2014 року контроль над Луганським прикордонним загonom Державної прикордонної служби України перейшов до підпорядкованих Росії збройних формувань. Після кількох днів облоги, постійних обстрілів і блокування підрозділ, що обороняв базу, опинився без підкріплення, із вичерпаними боєприпасами та пораненими. Командування ухвалило рішення вивести особовий склад — щоб уникнути повного знищення.

Уперше в цій війні противник захопив повноцінний державний силовий об'єкт з інфраструктурою, складами й озброєнням. Саме після падіння Луганської прикордонної бази стало очевидно: противник уже діє не як розрізнені загони, а як структура, що вибудовує стійку тилову систему для тривалої війни. Відтепер кордон у цьому районі фактично перестав бути контрольованим Україною.

5.06.14 — початок боїв за контроль КПП «Маринівка» Донецької області та за Савур-Могили

05 червня 2014 року — день, коли фокус боїв на Донбасі змістився до кордону й до панівних висот, які визначають контроль над місцевістю. Саме 5 червня Державна прикордонна служба України (ДПСУ) офіційно повідомляла про зіткнення біля пункту пропуску «Маринівка» на Донеччині: бойовики намагалися зірвати

роботу прикордонного вузла, застосовуючи важке озброєння та техніку.

Бій за Маринівку став раннім маркером того, що противник прагне не просто утримувати міста, а будувати стійкий коридор постачання озброєнь та техніки з території РФ на схід України.

Того ж дня почалися і бої за Савур-Могилу — стратегічний курган, панівна висота, яка дає можливість спостереження і коригування вогню на десятки кілометрів. У хроніках боїв за Савур-Могилу старт протистояння фіксують саме 5 червня, а вже за кілька днів висота переходила з рук у руки.

Тому 05.06.14 — це дата, коли війна оголила свою справжню географію: кордон + висоти. Хто контролює пропускні вузли й панівні точки — той контролює темп і можливості всієї кампанії.

06.06.14 — під Слов'янськом збито літак Ан-30 ЗСУ

6 червня 2014 року поблизу Слов'янська був збитий літак Ан-30 Повітряних сил України, який виконував завдання повітряної розвідки та аерофотозйомки. Екіпаж проводив спостереження за районом бойових дій і розвідку позицій противника.

Літак був уражений переносним зенітно-ракетним комплексом (ПЗРК). За даними української сторони, йшлося про сучасний російський комплекс 9К333 «Верба» — озброєння, якого ніколи не було на озброєнні ЗСУ і яке фізично не могло бути «трофейним».

Факт застосування «Верби» став принциповим. Це був прямий технологічний слід Росії у війні: подібні системи не могли з'явитися в «місцевих ополченців» самостійно. Відтепер стало очевидно, що противник отримує не лише стрілецьку зброю, а й повноцінні та сучасні засоби протиповітряної оборони.

Це не був перший випадок застосування ПЗРК проти української авіації, але раніше застосовувалися комплекси, які

перебували на озброєнні ЗСУ, і теоретично могли бути «трофейними» (згідно з наративами російської пропаганди). Застосування комплексу «Верба» показало інший рівень загрози: незаконні збройні формування почали отримувати сучасне озброєння та спеціалістів (інструкторів) для його опанування у військах.

12.06.14 — початок наступу сил АТО в напрямку українсько-російського кордону

12 червня 2014 року сили АТО розпочали наступ у напрямку українсько-російського кордону. Після перших успішних операцій зі звільнення населених пунктів на півночі Донеччини українське командування перейшло до реалізації ключового задуму кампанії — перерізати канали постачання із території Російської Федерації.

Наступ відбувався широким фронтом і мав на меті вийти до кордону, взяти під контроль прикордонні пункти та розірвати зв'язок між угрупованнями незаконних збройних формуцій у Донецькій і Луганській областях. Це була спроба стратегічно завершити кампанію: ізолювати зону бойових дій, позбавивши противника підкріплень, боєприпасів і важкої техніки.

Саме з цього моменту бойові дії почали концентруватися навколо прикордонних районів, висот і транспортних вузлів. Противник відповів жорстко: активізацією боїв за пропускні пункти, артилерійським вогнем і дедалі відкритішим втручанням з боку РФ, включно з ударами з-за кордону.

Війна остаточно вийшла за рамки «локального конфлікту в містах». Україна спробувала перерізати шляхи постачання силами й засобами, і саме у відповідь на цю спробу Росія почала підвищувати рівень прямої військової участі. Це був переломний момент усєї літньої кампанії 2014 року.

13.06.14 — деокупація Маріуполя

13 червня 2014 року українські сили провели операцію зі звільнення Маріуполя від незаконних збройних формувань. У боях брали участь підрозділи МВС і НГУ, зокрема батальйони «Азов» та «Дніпро-1», а також інші сили, які забезпечували оточення і блокпости навколо міста.

Операція тривала кілька годин і завершилася відновленням контролю над ключовими будівлями та підняттям українського прапора. Попри інтенсивний бій у центрі міста, зважаючи на ранній час проведення операції і вдалу взаємодію з міліцією, втрат серед мирних мешканців вдалось уникнути.

Політичний ефект був миттєвим: одразу після звільнення Маріуполя президент Петро Порошенко доручив голові Донецької ОДА Сергію Таруті **тимчасово перенести роботу обласної адміністрації до Маріуполя**. Це було символічне і практичне рішення — показати, що область має легітимний центр управління на підконтрольній території.

У хроніці війни 13.06.14 — це дата, коли Україна не просто відбила місто, а закріпила принцип: адміністративний і військовий контроль можна повертати, а звільнені території одразу вбудовувати в систему державного управління.

14.06.14 — збиття Іл-76 у Луганську

14 червня 2014 року під час заходу на посадку в аеропорту Луганська був збитий військово-транспортний літак Іл-76 Повітряних сил України. Літак доставляв підкріплення, техніку й боєприпаси для підрозділів, які обороняли Луганський аеропорт. Ураження було здійснене переносним зенітно-ракетним комплексом та зенітною установкою ЗУ-23 із території, контрольованої незаконними збройними угрупованнями.

Унаслідок катастрофи загинули 49 українських військових:

40 десантників 25-ї окремої Дніпропетровської повітряно-десантної бригади та 9 членів екіпажу. На той момент це була найбільша одноразова втрата ЗСУ за всю війну.

За даними українського слідства, збиття літака здійснили найманці російської диверсійної групи, пов'язаної з ПВК «Вагнер». Застосування ПЗРК і професійна організація засідки свідчили про безпосередню участь підготовлених кадрових бійців, а не місцевих формувань.

Росія вела війну не лише руками місцевих та найнятих бойовиків, а й організованими диверсійними підрозділами, готовими знищувати великі військові цілі. Ціна цієї війни стала очевидною для всієї країни — і вона вимірювалася десятками життів за одну ніч.

20.06.14 — мирний план Президента України

20 червня 2014 року Президент України Петро Порошенко представив мирний план врегулювання ситуації на сході країни та оголосив одностороннє припинення вогню силами АТО з 21 червня. План передбачав припинення бойових дій, роззброєння незаконних формувань, амністію для осіб, непричетних до тяжких злочинів, відновлення контролю над державним кордоном і децентралізацію в межах української держави.

Цей крок мав чіткий політичний сенс: Україна демонструвала готовність до мирного врегулювання та брала на себе ініціативу, перекладаючи відповідальність за продовження війни на противника. Одностороннє припинення вогню розглядалося як можливість зупинити ескалацію до прямого втручання регулярних сил Російської Федерації.

Однак сторона противника припинення вогню не дотрималася. Обстріли українських позицій тривали, а пауза була використана для перегруповування та підсилення з боку РФ. Це продемонструвало відсутність реальної готовності противника до деескалації.

20.06.14 стало останньою спробою завершити війну політико-дипломатичним шляхом на ранньому етапі. Саме цей мирний план згодом став концептуальним попередником переговорних форматів, які після воєнних поразок літа 2014 року трансформувалися в т. з. Мінські домовленості.

23.06.14 — перша зустріч Тристоронньої контактної групи

23 червня 2014 року відбулася перша зустріч Тристоронньої контактної групи з мирного врегулювання ситуації на сході України. У ній взяли участь представники України, ОБСЄ, Російської Федерації, а також представники незаконних збройних формувань, яких Україна на той час кваліфікувала як терористів.

Ця зустріч стала важливою зміною формату: війна, що почалася як прихована агресія і силове захоплення територій, отримала постійний переговорний майданчик із міжнародною участю. Контактна група мала стати інструментом для погодження практичних питань — припинення вогню, контролю, обміну полоненими, безпеки цивільних та інших пунктів, які вже тоді вимальовувалися як ключові.

Важливо, що поява цього формату відбувалася на тлі одностороннього припинення вогню, оголошеного Україною в межах мирного плану Порошенка. Тобто переговори були спробою перевести ініціативу України з поля бою в дипломатію — і водночас тестом, чи готова російська сторона реально зупинити ескалацію.

23.06.14 — було започатковано механізм, який згодом стане основою для Мінського процесу. Контактна група не зупинила війну, але заклала переговорну рамку, у якій надалі оформлювалися домовленості про перемир'я та політичні умови врегулювання.

25.06.14 — Росія формально відкликає дозвіл на застосування армії проти України

25 червня 2014 року Рада Федерації Федеральних зборів Російської Федерації скасувала власну постанову від 1 березня 2014 року, якою Володимиру Путіну було надано дозвіл на використання збройних сил РФ на території України. Формально це подавалося як «крок до деескалації» та сигнал готовності до мирного врегулювання.

Насправді це рішення мало виключно політико-дипломатичний характер. На момент його ухвалення російські військові вже брали участь у війні в неоголошеному форматі: через постачання озброєння, присутність інструкторів, диверсійних груп і найманців, а також через контроль над кордоном. Скасування дозволу не супроводжувалося жодним реальним відведенням сил чи припиненням підтримки бойовиків.

Цей крок був зроблений синхронно з роботою Тристоронньої контактної групи та на тлі одностороннього припинення вогню з боку України. Таким чином Росія намагалася зберегти образ того, хто не є «учасником конфлікту», знімаючи із себе формальну відповідальність і переводячи війну в площину «внутрішнього українського протистояння».

Росія юридично «відступила на папері», але продовжила війну на практиці. Рішення Ради Федерації стало елементом дипломатичної гри, покликаної прикрити гібридну агресію, що тривала, а не реально її зупинити.

01.07.14 — відновлення активної фази АТО після першого перемир'я

1 липня 2014 року рішенням Ради національної безпеки і оборони України було відновлено проведення активної фази Антитерористичної операції після завершення оголошеного Україною одностороннього припинення вогню. Перемир'я,



запроваджене в межах мирного плану президента, противник не дотримався: обстріли українських позицій тривали, фіксувалися втрати серед військових і цивільних.

Рішення РНБО означало перехід від дипломатичної паузи до примусу до безпеки силою. Держава зафіксувала провал односторонньої деескалації і відновила бойові дії з метою встановлення контролю над територіями та перерізання каналів постачання противника.

Від цього моменту війна знову визначалася логікою фронту, а не жєстами доброї волі — з усіма наслідками для подальшого перебігу літньої кампанії 2014 року.

05.07.14 — звільнення Слов'янсько-Краматорської агломерації

5 липня 2014 року українські сили звільнили Слов'янськ, Краматорськ, Дружківку та Костянтинівку, завершивши операцію зі знищення головного опорно-

го району незаконних збройних формувань на півночі Донецької області. У ніч на 5 липня угруповання Ігоря Гірка організовано залишило Слов'янськ і відступило в напрямку Донецька.

Фактично це стало першою великою оперативною поразкою контрольованих Росією формувань у війні. Слов'янськ був не просто захопленим містом — він був символом і штабним центром збройного повстання, базою управління, пропаганди й терору.

Звільнення агломерації стало прямим результатом червнево-липневого наступу сил АТО, виходу до кордону та поступового стискання кільця навколо північного угруповання противника. Україна повернула під контроль великі міста без прямого штурму, примусивши ворога відступити.

Війна на Донбасі перейшла в нову фазу. Із цього моменту Росія була змушена різко підвищити рівень прямого військового втручання.

11.07.14 — перший обстріл території України з території РФ. Зеленопілля

11 липня 2014 року вперше за час війни українські сили були обстріляні безпосередньо з території Російської Федерації. У районі села Зеленопілля (Луганська область) позиції сил АТО були уражені реактивним вогнем з-за державного кордону.

Удар був спрямований по підрозділах, які виконували завдання з блокування українсько-російського кордону, намагаючись перерізати канали постачання для незаконних збройних угруповань.

Удар був раптовим і масованим. Українські підрозділи зазнали важких втрат у живій силі та техніці, значну частину табору було знищено. Зеленопілля стало одним із найтрагічніших епізодів літа 2014 року й наочним доказом того, що Росія перейшла від прихованої підтримки до прямого вогневого втручання.

Цей обстріл мав принципове значення. Він зруйнував останні спроби Росії зберігати видимість «неучасті» у війні та продемонстрував готовність застосовувати регулярні засоби ураження з власної території, прикриваючись кордоном як щитом.

Обстріл із території РФ став точкою неповернення, після якої стало зрозуміло: Україна має справу не лише з проксі-угрупованнями, а з державою, яка безпосередньо веде бойові дії.

17.07.14 — збиття рейсу МН17

17 липня 2014 року в небі над Донецькою областю був збитий пасажирський літак Boeing 777 рейсу МН17 авіакомпанії Malaysia Airlines, що виконував переліт за маршрутом Амстердам – Куала-Лумпур. Унаслідок його збиття загинули всі 298 осіб, які перебували на борту — громадяни десятків країн світу.

Міжнародне розслідування встановило, що літак був уражений зенітною ракетою комплексу «Бук», доставленого з території Російської Федерації. Пуск було здійснено

з району, який на той момент контролювали підконтрольні РФ збройні формування. Після збиття пускова установка була терміново вивезена назад до Росії, що зафіксовано технічними та візуальними доказами.

Збиття МН17 стало масовим вбивством цивільних і переломним моментом війни. Якщо до цього Росія намагалася зберігати видимість «регіонального конфлікту», то після 17 липня війна на Донбасі стала міжнародною кризою. Загибель сотень мирних пасажирів зруйнувала залишки політичної двозначності.

17.07.14 — війна, нав'язана Україні, вийшла за її межі і стала справою всього світу. Саме після збиття МН17 міжнародна спільнота посилила санкційний тиск на Росію, а Донбас остаточно перестав бути «внутрішньою проблемою України» в міжнародному дискурсі.

21.07.14 — початок операції зі звільнення селища Піски

21 липня 2014 року сили АТО розпочали операцію зі звільнення селища Піски, яке розташоване в безпосередній близькості до Донецька та мало ключове значення для контролю підступів до міста й району Донецького аеропорту. Піски використовувалися незаконними збройними угрупованнями як вогнева позиція та тиловий пункт.

Бої за населений пункт тривали кілька днів, остаточно закріплення українських сил і підняття державного прапора відбулося 24 липня 2014 року.

Окрім того, цього дня під контроль України повернулися: селище Ювілейне поблизу Луганська, місто Попасна Луганської області, а також місто Дзержинськ (з 2016 року — Торецьк) у Донецькій області.

Ці звільнення стали частиною активної наступальної фази АТО після відновлення бойових дій 1 липня. Українські підрозділи методично витісняли противника із транспортних вузлів і проміжних опорних

пунктів, розриваючи зв'язки між їхніми угрупованнями.

Наступ АТО набув системного характеру: звільнення відбувалися одночасно на кількох напрямках, що свідчило про втрату противником ініціативи і здатності утримувати широку лінію контролю.

28.07.14 — звільнення міста Дебальцеве

28 липня 2014 року сили АТО звільнили місто Дебальцеве — один із найважливіших транспортних вузлів Донбасу. Місто має ключове значення як залізничне й автомобільне перехрестя, що з'єднує Донецьк і Луганськ, тому контроль над ним безпосередньо впливав на логістику обох незаконних угруповань.

Звільнення Дебальцевого стало результатом послідовного наступу українських сил у другій половині липня. Бойовиків було витіснено з міста, відновлено контроль над інфраструктурою, що дало змогу Україні перерізати один із головних шляхів сполучення між «ДНР» і «ЛНР».

На цьому етапі Дебальцеве перетворилося на український виступ (плацдарм) углиб територій, контрольованих незаконними збройними угрупованнями. Саме ця обставина згодом зробить місто об'єктом підвищеної уваги та запеклих боїв уже в 2015 році.

28.07.14 — це дата одного з найбільших оперативних успіхів літньої кампанії АТО. Вона засвідчила, що українські сили здатні не лише звільнити міста, а й руйнувати саму конфігурацію ворожого фронту, нав'язуючи противнику не вигідну географію війни.

06.08.14 — перший штурм Іловайська

6 серпня 2014 року розпочався перший штурм міста Іловайськ силами 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас». Підрозділ отримав завдання зайти в місто та вибити формування противни-

ка, які використовували Іловайськ як важливий вузол сполучення між Донецьком і південними напрямками.

Штурм відбувався в умовах обмеженої розвідки, нестачі важкої техніки та артилерійської підтримки. Добровольчий підрозділ діяв фактично як штурмова піхота в міській забудові, що різко підвищувало ризики. Попри окремі успіхи й просування вглиб міста, закріпитися не вдалося.

Це був початок серії боїв, які згодом переростуть у масштабну операцію з трагічними наслідками. Саме перший штурм Іловайська показав ключові проблеми того періоду: розрив між ініціативою на місцях і загальною координацією, а також небезпеку міських боїв без належного прикриття і резервів.

11.08.14 — створення Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників АТО

11 серпня 2014 року в Україні була створена Державна служба у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції. Це стало першою інституційною відповіддю держави на появу масової категорії громадян-учасників бойових дій у російсько-українській війні.

Служба створювалася в умовах, коли бойові дії ще тривали, а система соціального, медичного і правового захисту військових не була адаптована до війни. Її завданням стало формування обліку ветеранів, координація пільг і напрацювання механізмів підтримки.

Держава таким чином визнала, що війна не є короткою операцією, а ветерани — це стала соціальна група, яка потребує окремої політики. Саме ця служба стала функціональним прообразом майбутнього Міністерства у справах ветеранів, створення якого стало наслідком досвіду та обмежень початкової моделі 2014 року.

12.08.14 — перше пряме боєзіткнення між ЗСУ та ЗС РФ

12 серпня 2014 року в районі села Степанівка Донецької області відбулося перше зафіксоване пряме бойове зіткнення між регулярними підрозділами Збройних сил України та Збройних сил Російської Федерації. З боку РФ у бою брали участь підрозділи 18-ї окремої мотострілецької бригади, з українського боку — підрозділи 30-ї окремої механізованої бригади.

До цього моменту Росія діяла через проксі-угруповання, найманців, артилерійські удари з-за кордону та приховану присутність. Під Степанівкою українські підрозділи вперше вступили в бій безпосередньо з регулярними частинами РФ, які діяли як штатні бойові підрозділи — з бронетехнікою, артилерією та централізованим управлінням.

Бій відбувався на тлі спроб України відновити контроль над кордоном і стабілізувати південний напрямок після прориву з Ізваринського виступу. Саме тому поява регулярних російських військ була не випадковою — це була усвідомлена відповідь Москви на загрозу втрати оперативної ініціативи.

Війна перейшла у фазу прямого міждержавного збройного протистояння. Від цього моменту стало остаточно зрозуміло: Росія більше не обмежується «гібридною» участю, а готова вводити свої регулярні війська для зміни ситуації на фронті. Це безпосередньо вело до подій кінця серпня 2014 року — вторгнення та Іловайської трагедії.

20.08.14 — бій під Георгіївкою. Розгром підрозділу 76-ї ДШД РФ

20 серпня 2014 року в районі Георгіївки (Луганська область) українські підрозділи вступили в бій зі зведеним підрозділом 76-ї десантно-штурмової дивізії ЗС РФ (Псков) і завдали йому поразки. Це був ще один підтверджений епізод безпосеред-

ньої участі регулярних російських військ у бойових діях на території України.

Російські десантники діяли як штатний бойовий підрозділ — із бронетехнікою, важким озброєнням і централізованим управлінням. У бою вони зазнали втрат у живій силі та техніці, що зірвало виконання їхнього тактичного завдання на цьому напрямку. Сам факт зіткнення та характер дій сторін не залишали простору для версій про «добровольців» чи «місцеве ополчення».

Бій під Георгіївкою відбувався на тлі різкого нарощування російської військової присутності напередодні масштабного вторгнення. Він став ще одним доказом того, що Москва вже ввела регулярні частини, перевіряючи фронт і готуючи умови для подальшого удару.

Того дня українські війська були здатні успішно протистояти регулярним підрозділам РФ навіть у фазі різкої ескалації. Водночас ці бої передвіщали неминуче — перехід Росії до відкритого наступу наприкінці серпня 2014 року.

22.08.14 — перший російський «гуманітарний конвой» перетнув кордон України

22 серпня 2014 року перший т. зв. російський гуманітарний конвой без дозволу України та без супроводу Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ) перетнув державний кордон у районі пункту пропуску Ізварине, який на той момент контролювали російські проксі. Колона зайшла з території Російської Федерації всупереч міжнародним процедурам.

Формально Москва заявляла про направлення гуманітарної допомоги населенню Донбасу. Фактично ж перетин кордону відбувся односторонньо, без митного огляду українською стороною та без верифікації вмісту вантажів. Це стало прямим порушенням суверенітету України і створило небезпечний прецедент неконтрольованого переміщення колон через кордон у зоні бойових дій.



Фото: Петро Андрусечко

Подія мала чіткий військово-політичний контекст: перегин кордону відбувся на тлі відкритих боїв із регулярними підрозділами ЗС РФ і напередодні масштабного вторгнення наприкінці серпня. «Гуманітарний конвой» став інструментом прикриття — для легітимізації присутності РФ, тестування реакції міжнародної спільноти та демонстрації здатності заходити на українську територію без спротиву.

22.08.14 — екстрене засідання Ради Безпеки ООН щодо України

22 серпня 2014 року відбулося позачергове засідання Ради Безпеки ООН, скликане у зв'язку з різким загостренням ситуації в Україні, зокрема незаконним перетинном російсько-українського кордону російським «гуманітарним конвоєм» та зростанням доказів прямої військової участі Російської Федерації в бойових діях.

Під час засідання Україна заявила про порушення свого суверенітету й територі-

альної цілісності, тоді як Росія заперечувала звинувачення і наполягала на «гуманітарному характері» своїх дій. Ухвалення будь-яких рішень було неможливим через позицію РФ як постійного члена Ради Безпеки з правом вето.

Засідання не мало практичних наслідків у вигляді рішень чи механізмів впливу, однак виконало іншу функцію — міжнародну фіксацію агресії. Позиції сторін були офіційно задокументовані, а події в Україні остаточно перестали розглядатися як «внутрішній конфлікт».

Російська агресія проти України знову вийшла на найвищий рівень глобальної дипломатії, але вже не в кримському контексті. Якщо навесні 2014-го світ говорив про анексію півострова як окремий епізод, то в серпні предметом обговорення стала війна на Донбасі: порушення кордону, ескалація бойових дій і провокації Росії під прикриттям «гуманітарних» акцій.

Позачергове засідання Ради Безпеки ООН не могло дати практичного результату

— будь-яке рішення блокувала Росія як постійний член із правом вето. Але воно виконало іншу функцію: офіційно зафіксувало, що йдеться не про «внутрішній конфлікт», а про проблему міжнародної безпеки, де одна зі сторін конфлікту одночасно блокує механізми ООН.

24.08.14 — відкрите вторгнення Збройних сил РФ на територію України

24 серпня 2014 року, у День Незалежності України, підрозділи Збройних сил Російської Федерації здійснили відкрите вторгнення на територію України. Регулярні російські батальйонно-тактичні групи перетнули кордон у кількох районах Донецької та Луганської областей і вступили в бойові дії проти сил АТО.

На відміну від попереднього періоду гібридної війни, цього дня Росія діяла без маскування: із бронетехнікою, артилерією, системами ППО та централізованим управлінням. Саме після 24 серпня зафіксовані бої з участю регулярних частин РФ стали масовими й системними, а українські підрозділи опинилися під ударами, які не могли бути завдані силами лише незаконних формувань.

Вторгнення було спрямоване на злам оперативної ситуації, яка складалася не на користь російських бойовиків: після втрат контролю над значними територіями та коридорами постачання, Росія вдалася до прямого військового втручання, щоб не допустити їхньої поразки.

Від цього моменту будь-які твердження про «громадянську війну» або «внутрішній конфлікт» втратили навіть формальну правдоподібність.

26.08.14 — бій під Многопіллям. Розгром колони 8-ї бригади ЗС РФ

26 серпня 2014 року під час боїв за Іловайськ у районі Многопілля українські підрозділи вступили в зіткнення з колоною регулярних військ РФ і завдали їй значних втрат. Йшлося про підрозділи 8-ї

окремої мотострілецької бригади, що діяли в складі батальйонно-тактичної групи.

Бій став одним із небагатьох епізодів серпня 2014 року, коли українські сили змогли успішно уразити колону регулярної армії РФ в умовах її активного наступу. Зафіксовані втрати противника в живій силі та техніці, а також трофеї стали додатковим доказом безпосередньої участі ЗС РФ у боях на Донбасі.

Подія відбулася вже після відкритого вторгнення 24 серпня і на тлі стрімкого погіршення обстановки навколо Іловайська. Попри локальний тактичний успіх, загальна оперативна ситуація для українських підрозділів залишалася вкрай складною через перевагу РФ у силах, артилерії та маневрі.

Але навіть у фазі прямого російського вторгнення українські війська були здатні завдавати болючих ударів регулярним частинам РФ. Водночас ці бої передували подальшому стисканню кільця навколо Іловайського угруповання.

28.08.14 — прорив російських військ на Луганщині та півдні; наступне засідання Ради Безпеки ООН

28 серпня 2014 року, внаслідок активних бойових дій і прямого втручання регулярних підрозділів РФ, під контроль російських сил перейшли Новосвітлівка, Хрящувате та Новоазовськ. Особливо критичним став захід у Новоазовськ, що означало відкриття нового приморського напрямку та фактичний прорив фронту на півдні Донеччини.

Цього дня загинули щонайменше 33 українські військовослужбовці. Події 28 серпня стали кульмінацією серпневої ескалації: російські батальйонно-тактичні групи діяли відкрито, з бронетехнікою та артилерією, ламаючи оборону сил АТО та різко змінюючи оперативну обстановку не на користь України.

На тлі цих подій відбулося наступне засідання Ради Безпеки ООН, скликане через стрімке загострення та появу прямих оз-

нак міждержавного збройного конфлікту. Україна заявила про відкрите вторгнення ЗС РФ, тоді як Росія, використовуючи право вето, блокувала будь-які рішення.

Засідання не призвело до практичних кроків з боку ООН.

Стало очевидно, що серпневе вторгнення Росії має системний характер, а подальший перебіг війни визначатиметься не дипломатією в межах ООН, а співвідношенням сил на полі бою та зовнішнім тиском поза цим форматом.

29.08.14 – прорив з Іловайська. «Зелений коридор»

«Основна вина на росіянах, які не дотримали домовленостей, які відмовили в гарантіях і порушили всі міжнародні норми. Це злочин Російської Федерації.»

Що стосується прийняття рішень нашим командуванням, то була помилка в тому, що думали, що не буде такого вогневого впливу, не буде розстрілу. Сподівались, що Росія цю гарантію не переступить».

**Колишній начальник
Генерального штабу ЗСУ
Віктор Муженко**

29 серпня 2014 року підрозділи Збройних сил України та добровольчих фор-

мувань здійснили прорив з оточення під Іловайськом. Напередодні президент Російської Федерації Володимир Путін публічно пообіцяв відкрити гуманітарний коридор для безпечного виходу українських військових.

Вихід мав відбутися двома колонами без застосування важкого озброєння. Однак під час руху колони були обстріляні регулярними підрозділами ЗС РФ та підконтрольними їм формуваннями. Домовленості про безпечний коридор були зірвані, а організований вихід перетворився на розстріл українських військових.

Унаслідок подій загинули 254 українські бійці (за офіційними даними), значна кількість військовослужбовців була поранена або потрапила в полон. Іловайський прорив став однією з найтрагічніших подій війни 2014 року та наочно продемонстрував відсутність будь-яких гарантій виконання зобов'язань з боку Російської Федерації.

Після Іловайська війна увійшла в нову фазу, а подальші переговори та спроби припинення вогню відбувалися вже під тиском масштабних втрат і прямої військової агресії РФ.

Нині 29 серпня встановлено як День пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України.



Фото: Петро Андрусечко

Частина 4. Перша половина вересня 2014 ... «На межі катастрофи»

01.09.14 — відхід українських військ з Луганського аеропорту

1 вересня 2014 року українські підрозділи зі втратами залишили Луганський аеропорт, який тривалий час утримувався в повному оточенні. Після відкритого вторгнення регулярних підрозділів ЗС РФ наприкінці серпня оборона аеропорту втратила оперативний сенс: об'єкт був фактично знищений артилерією та авіаційними ударами, а можливості підвезення підкріплень і боєприпасів були відсутні.

Оборона аеропорту тривала з квітня 2014 року і стала одним із найдовших та найважчих епізодів початкового етапу війни. Українські військові утримували позиції в умовах повного оточення, постійних обстрілів і значної переваги противника у важкому озброєнні.

Відхід був вимушеним рішенням, ухваленим для збереження особового складу, і відбувався під тиском регулярних російських військ, які діяли відкрито та масовано. Луганський аеропорт після цього остаточно перейшов під контроль проросійських сил і втратив будь-яке військове значення.

Втрата Луганського аеропорту стала прямим наслідком серпневого вторгнення РФ і наочно показала, що після Іловайська фронт було прорвано вже не локально, а на кількох ділянках.

03.09.14 — міжнародна фіксація обстрілів із РФ і запуск проєкту «Евакуація 200»

3 вересня 2014 року спостерігачі Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ впер-

ше офіційно підтвердили факт обстрілу території України з боку Російської Федерації. У звітах Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (СММ) було зафіксовано напрямки вогню, які однозначно вказували на ведення артилерійських ударів з-за державного кордону РФ, що стало важливим міжнародним доказом прямої участі Росії у війні.

Це підтвердження мало принципове значення: якщо раніше Україна говорила про обстріли на підставі власних даних і розвідки, то з 03.09.14 факт агресії був зафіксований нейтральною міжнародною місією. Таким чином, російські удари по українській території перейшли з площини заяв у площину задокументованих порушень міжнародного права.

Того ж дня під загальною координацією Управління цивільно-військового співробітництва Збройних сил України почав функціонувати гуманітарний проєкт «Евакуація 200» («Чорний тюльпан»). Його метою стали пошук, евакуація та ідентифікація тіл загиблих українських військовослужбовців, зокрема після боїв серпня 2014 року та Іловайської трагедії.

05.09.14 — Уельський саміт НАТО й перший «Мінськ» (Мінський протокол)

5 вересня 2014 року на Уельському саміті НАТО союзники публічно й однозначно засудили «ескалацію та незаконне військово-втручання Росії в Україну», вимагаючи від РФ зупинити й вивести свої сили з території України та вздовж кордону. У підсумковій декларації це було названо серйозним порушенням міжнародного права

й головним викликом євроатлантичній безпеці — тобто війна проти України була прямо описана як фактор безпеки всієї Європи, а не «локальний конфлікт».

Того ж дня в Мінську було підписано першу з Мінських угод — Мінський протокол (угоду про тимчасове перемир'я). Документ підписали представники Тристоронньої контактної групи: Гайді Тальявіні (ОБСЄ), Леонід Кучма (Україна), Михайло Зурабов (РФ), а також — як підписанти з боку підконтрольних РФ утворень — Олександр Захарченко («ДНР») й Ігор Плотницький («ЛНР»).

Протокол зафіксував двостороннє припинення вогню (у практичній площині

— «режим тиші»), а також загальні рамки подальших кроків: моніторинг, обмін полоненими, контроль безпеки. Це був перший випадок, коли спробу зупинити бойові дії оформили не заявами, а підписаним документом у міжнародному форматі.

Уже в день підписання президент Петро Порошенко віддав наказ начальнику Генштабу Віктору Муженку припинити вогонь з 18:00 5 вересня. Отже, 05.09.14 стало точкою, де дипломатична рамка «Мінська» та міжнародна політична оцінка НАТО зійшлися в одному дні — спроба «заморозити» фронт почалася офіційно.

Частина 5. Друга половина вересня 2014 – грудень 2014... «Мінське перемир'я»

16.09.14 — ухвалення Закону про особливий порядок місцевого самоврядування на Донбасі

16 вересня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» — так званий закон про особливий статус Донбасу. Рішення ухвалювалося в закритому режимі як елемент виконання Мінського протоколу від 5 вересня 2014 року.

Закон передбачав тимчасовий, обмежений у часі режим місцевого самоврядування: розширені повноваження органів місцевої влади, особливий порядок використання російської мови, гарантії для учасників подій на Донбасі, а також проведення місцевих виборів за українським законодавством. Водночас ключовою умовою реалізації закону було припинення бойових дій і відновлення контролю України над кордоном.

Фактично закон так і не запрацював у повному обсязі. Російські проксі та Російська Федерація не виконали базових безпекових умов, а сам документ неодноразово продовжувався формально, без практичного впровадження на окупованих територіях. У такому вигляді він перетворився з інструмента врегулювання на політико-дипломатичний маркер, адресований міжнародним партнерам.

Україна зробила максимально можливу політичну поступку в межах Мінського процесу, не отримавши натомість миру.

Закон про «особливий статус» став прикладом того, як політичні рішення залишаються декларативними за відсутності безпекових гарантій і добросовісності з боку агресора.

19.09.14 — друга з «Мінських угод»: Мінський меморандум

19 вересня 2014 року в Мінську за підсумками консультацій Тресторонньої контактної групи було підписано Меморандум про виконання положень Мінського протоколу від 5 вересня 2014 року. Документ став другою частиною «Мінських угод» і мав деталізувати практичні кроки з реалізації оголошеного перемир'я.

Меморандум передбачав припинення вогню, зупинку військ на поточній лінії зіткнення, створення 30-кілометрової зони безпеки, відведення важкого озброєння, заборону наступальних дій і використання бойової авіації, а також розгортання моніторингу з боку ОБСЄ. Фактично документ фіксував лінію фронту станом на вересень 2014 року.

Попри підписання, положення меморандуму системно порушувалися. Відведення озброєнь відбувалося вибірково або імітувалося, обстріли тривали, а режим припинення вогню не став стійким. Меморандум не містив механізмів примусу до виконання, що робило його залежним від доброї волі сторін, якої не було.

Мінський процес отримав військово-технічну рамку, але без реальних гарантій. Меморандум став інструментом

тимчасової стабілізації лінії зіткнення, а не завершення війни, заклавши модель «крихкого перемир'я», яка визначатиме подальший перебіг конфлікту.

25.09.14 — інституційний зсув на Луганщині та легалізація терміну «Новоросія» Росією

25 вересня 2014 року обласні установи Луганської області були офіційно перенесені до міста Северодонецьк. Рішення стало вимушеним кроком після втрати контролю над Луганськом і означало відновлення функціонування української обласної влади на підконтрольній території. Северодонецьк де-факто став тимчасовим адміністративним центром області.

Того ж дня Міністерство закордонних справ Російської Федерації вперше офіційно вжило термін «Новоросія» щодо окупованих частин Донецької та Луганської областей України. Це стало важливим маркером: ідеологічна конструкція, раніше поширювана переважно через пропаганду і проксі-сили, була піднята на рівень офіційної державної риторики РФ.

25.09.14 зафіксував дві протилежні тенденції війни:

з одного боку — адаптацію та інституційну стійкість України, яка відновлювала управління на підконтрольних територіях;

з іншого — відкрити політизацію агресії з боку Росії, що намагалася легітимізувати захоплення українських регіонів через власні історико-ідеологічні наративи.

26.09.14 — початок роботи Спільного центру з контролю та координації (СЦКК)

26 вересня 2014 року розпочав роботу Спільний центр з контролю та координації питань припинення вогню та стабілізації лінії розмежування сторін (СЦКК). Центр був створений у межах реалізації Мінських домовленостей як військово-ко-

ординаційний механізм за участю представників України та Російської Федерації у взаємодії з ОБСЕ.

Основним завданням СЦКК стало спостереження за дотриманням режиму припинення вогню, координація дій сторін у разі інцидентів на лінії розмежування, сприяння розведенню сил і забезпечення умов для роботи моніторингової місії ОБСЕ. Формально центр мав зменшувати кількість порушень і запобігати ескалації.

На практиці діяльність СЦКК відбувалася в умовах асиметрії відповідальності: російська сторона, будучи учасником центру, одночасно залишалася стороною конфлікту, що суттєво обмежувало ефективність механізму. Попри це, СЦКК тривалий час залишався єдиним постійним військовим каналом комунікації між сторонами на тактичному рівні.

13.10.14 — перенесення Донецької ОДА до Краматорська та бої за 32-й блокпост

13 жовтня 2014 року обласні органи влади Донецької області були тимчасово перенесені до Краматорська. Рішення закріпило Краматорськ як фактичний адміністративний центр підконтрольної Україні частини області та стало черговим кроком з відновлення державного управління в умовах війни.

Тоді ж, попри формально чинне перемир'я, різко загострилася ситуація на 32-му блокпості на трасі «Бахмутка» (Луганська область). Українські підрозділи опинилися в умовах часткового оточення, під постійними обстрілами та тиском із боку противника. Бої за блокпост тривали з перервами кілька тижнів і супроводжувалися серйозними втратами.

Події на «Бахмутці» наочно показали умовність і крихкість мінського перемир'я. Формально бойові дії мали бути припинені, але на практиці противник використовував паузу для тиску, локальних наступів і спроб зміни лінії зіткнення.

Частина 6. Грудень 2014 – лютий 2015, нова ескалація

30.11.14 — українські сили залишили старий термінал Донецького аеропорту

30 листопада 2014 року, після дводобового безперервного штурму з боку незаконних формувань, українські військові залишили приміщення старого терміналу Донецького аеропорту та зосередили оборону на території нового терміналу. Перегрупування стало вимушеним: старий термінал був фактично зруйнований тривалими обстрілами, а його утримання втрачало сенс в умовах, коли будівля перетворилася на небезпечні руїни.

Рішення було ухвалене на тлі постійного штурмового тиску противника, що намагався продавити оборону аеропорту хвилями атак, використовуючи артилерію, танки та штурмові групи. Водночас ці атаки давалися противнику дорого: під час боїв за старий і новий термінали противник поніс високі втрати, що стало одним із факторів їхньої тактики — безперервно «перемелювати» гарнізон і дорого платити за кожен метр.

Перехід до нового терміналу мав суто тактичний характер і був спрямований на збереження боєздатності гарнізону. Новий термінал, попри постійні обстріли, дозволяв організувати більш стійку оборону, контролювати підступи та утримувати ключові позиції на території Донецького аеропорту.

Оборона ДАП перейшла у фазу найважчих боїв «за руїни». Українські підрозділи не відступили з аеропорту — вони перебували оборону під нову реальність, у якій кожна атака ворога коштувала йому дорого, але тиск не припинявся ні на день.

Попри оголошене «перемир'я», бойові дії в ДАП тривали буквально щодня.

16 грудня 2014 — ротація оборонців Донецького аеропорту через блокпости бойовиків. Пояснення Генштабу

Після підписання Мінських домовленостей і переходу бойових дій у фазу нестійкого перемир'я оборона Донецького аеропорту опинилася в особливих умовах. Аеропорт був фактично оточений, під постійним тиском противника, з обмеженими можливостями підвозу боєприпасів, води та підкріплень. Основних втрат оборонці аеропорту зазнавали якраз під час проведення ротації особового складу, яка відбувалась у цих умовах наприкінці жовтня. У листопаді 2014 року почала формуватися вимушена практика ротації українських військових через контрольовані бойовиками блокпости.

Цей механізм не був результатом політичних «домовленостей» із противником, а виник як тактичне рішення для збереження гарнізону. Ротації відбувалися під контролем і за участі ОБСЄ, яка виконувала роль посередника і спостерігача. Українські військові заходили та виходили з аеропорту зі штатною зброєю, без роззброєння, що принципово відрізняло цей формат від капітуляційних сценаріїв.

16 грудня 2014 року начальник Генерального штабу ЗСУ Віктор Муженко на спеціальному брифінгу вперше публічно пояснив існування цього механізму. Заява стала відповіддю на суспільний резонанс і чутки про «таємні домовленості». Муженко підкреслив, що ротація через

блокпости бойовиків є вимушеною технічною процедурою в умовах оточення, здійснюється під міжнародним контролем і не означає ані здачі позицій, ані втрати боєздатності.

Фактично брифінг зафіксував уже наявну практику, яка діяла щонайменше кілька тижнів. Він показав реальність війни періоду мінського перемир'я: формально діяв режим припинення вогню, але оборона ключових об'єктів трималася на нетипових, ризикованих і морально складних рішеннях, продиктованих не політикою, а необхідністю утримати позиції і врятувати особовий склад.

Грудень 2014 року в історії оборони ДАП — це момент, коли символ стійкості українських військових поєднався з жорсткою правдою війни: навіть героїчна оборона інколи потребує неpubлічних і непопулярних рішень, без яких вона просто не могла би тривати.

01.01.15 — ліквідація ватажка «ЛНР» Олександра Беднова («Бетмена»)

1 січня 2015 року на окупованій Луганщині був ліквідований один із найвідоміших польових командирів «ЛНР» Олександр Беднов на прізвисько «Бетмен». За повідомленнями, його колону атакували поблизу Лутугино.

«Прокуратура ЛНР» заявляла, що Беднова ліквідували нібито під час затримання за звинуваченнями в створенні злочинного угруповання, незаконних утриманнях і тортурах.

Водночас прихильники Беднова та частина польових командирів відкрито звинувачували в організації ліквідації керівництво «ЛНР» на чолі з Ігорем Плотницьким, називаючи це епізодом внутрішньої боротьби за контроль над збройними формуваннями й ресурсами. Після загибелі Беднова його підрозділ фактично розформували, а людей розпорозили по інших структурах.

Паралельно з війною проти України на непідконтрольних Україні території-

ях ішла зачистка «непідконтрольних» командирів і силовий переділ впливу. Ліквідація «Бетмена» стала одним із найгучніших сигналів цієї внутрішньої війни всередині «ЛНР» і геть не останнім подібним епізодом.

13.01.15 — ескалація боїв за Донецький аеропорт і теракт під Волновахою

13 січня 2015 року в результаті інтенсивних обстрілів обвалилася диспетчерська вежа, один із ключових об'єктів оборони аеропорту. Подія стала наслідком масованого застосування важкого озброєння і це серйозно послабило оборону, оскільки без контролю «панівної висоти» роботу артилерійських коригувальників було ускладнено, а саме артилерія завдавала противнику основних втрат.

Того ж дня стався теракт під Волновахою: артилерійським обстрілом було уражено український блокпост поблизу міста. Вогонь вівся підрозділами 5-ї окремої мотострілецької бригади «Оплот» окупаційних сил РФ. Унаслідок обстрілу загинули 13 осіб — пасажери цивільного автобуса, який якраз стояв на блокпості, проходячи перевірку.

Події 13.01.15 наочно продемонстрували повний крах режиму припинення вогню: бойові дії велися одночасно проти військових об'єктів і цивільної інфраструктури, із застосуванням артилерії.

20.01.15 — підрив нового терміналу Донецького аеропорту

«Ти вистояв, не вистояв бетон»

20 січня 2015 року бойовики російських проксі-сил підірвали перекриття нового терміналу Донецького аеропорту, де тримали оборону українські підрозділи. Підірив був здійснений після тривалих штурмів і масованих обстрілів, коли противник не зміг витіснити оборонців штурмовими діями.

Унаслідок вибуху та подальших боїв загинули 44 українські військовослужбовці. Руйнування конструкцій призвело до значних втрат серед особового складу, частина бійців опинилася під завалами. Подія стала однією з найтрагічніших за весь період оборони Донецького аеропорту.

Підрив нового терміналу фактично поставив крапку в багатомісячній обороні об'єкта, яка тривала з весни 2014 року і стала символом стійкості українських військових — «кіборгів». Противник досяг результату не маневром чи штурмом, а знищенням інфраструктури, перетворивши оборону на боротьбу за виживання серед руїн.

20.01.15 завершився один із найвідоміших епізодів війни. Падіння нового терміналу ДАП засвідчило, що в умовах повномасштабної ескалації і масованого застосування важкого озброєння навіть найстійкіша оборона має фізичну межу.

21.01.15 — початок великої битви за Дебальцеве. ВОП «Олексій»

21 січня 2015 року розпочалася нова фаза боїв за Дебальцеве. Незаконні збройні формування за підтримки регулярних підрозділів ЗС РФ перейшли до активних наступальних дій з метою ліквідації українського дебальцівського виступу. Одним із перших і певною мірою визначальним став бій за опорний пункт «Олексій».

Атакуючи цей опорний пункт, бойовики переслідували мету повного й одномоментного оточення всього дебальцівського угруповання ЗСУ з подальшим просуванням у бік Слов'янсько-Краматорської агломерації та навіть на Харків. Водночас, маючи серйозну чисельну й технічну перевагу, противник не спромігся виконати завдання і подальший план бойових дій довелося коригувати.

Саме з цього дня бої навколо міста стали безперервними та дедалі інтенсивнішими, що згодом призвело до кульмінації дебальцівської кампанії в лютому 2015 року.

21.01.15 — це дата фактичного старту битви за Дебальцеве у 2015 році, коли лінія фронту почала швидко стискатися, а війна знову перейшла у фазу відкритої й жорсткої ескалації.

24.01.15 — оголошення наступу на Маріуполь і обстріл мікрорайону «Східний»

24 січня 2015 року ватажок угруповання «ДНР» Олександр Захарченко публічно оголосив про початок наступу на Маріуполь. Заява прозвучала на тлі різкої ескалації бойових дій на південному напрямку та стала політичним прикриттям для дій, спрямованих на дестабілізацію прифронтового міста й тиск на українське командування.

Того ж дня незаконні збройні формування здійснили масований обстріл житлового мікрорайону «Східний» у Маріуполі, а також вели вогонь по українському блокпосту в селищі Виноградне. Удари припали по густонаселеній житловій забудові, що призвело до великої кількості жертв серед мирних мешканців.

Унаслідок обстрілу загинуло 29 людей, десятки були поранені, пошкоджено житлові будинки та цивільну інфраструктуру. Подія стала одним із найкривавіших епізодів війни, якщо йдеться про цивільне населення у 2015 році, і наочно показала, що терор проти мирних людей використовується як інструмент війни.

25.01.15 — Дебальцеве: бій за висоту 307,5 (опорний пункт «Валера»)

25 січня 2015 року поблизу міста Дебальцеве, у районі села Санжарівка, відбувся один із найжорсткіших епізодів нової фази боїв — бій за висоту 307,5, відому як опорний пункт «Валера». Атака стала прямим продовженням наступальної логіки, започаткованої 21 січня: прорвати українську оборону в найвужчому місці дебальцівського виступу й одним ударом оточити все угруповання ЗСУ.

Ключовою особливістю цього бою стало застосування російських танків на гранично близькій дистанції. Бронетехніка противника вийшла впритул до позицій українських бійців, танки буквально намагалися задавити особовий склад, проламаючи позиції прямим накатом.

Попри загибель 5 військовослужбовців (3 — під гусеницями ворожого танка) український підрозділ утримав позиції, зірвавши задум «швидкого оточення». Як і після події 21 січня, противник був змушений відмовитися від сценарію одномоментного прориву й перейти до коригування плану — серії послідовних ударів по опорних пунктах і висотах.

Дебальцівський виступ не був зламаний «одним махом». Саме після бою за «Валеру» стало очевидно, що противник переходить від спроби блискавичного оточення до методичного стискання фронту, що й визначило подальший перебіг боїв за Дебальцеве.

26.01.15 — знищення російського понтонного парку поблизу Щастя

26 січня 2015 року українська артилерія знищила понтонно-мостовий парк російських військ у районі міста Щастя. Понтонний парк був приготований для наведення переправи та підготовки маневру сил противника на луганському напрямку.

Артилерійський удар було виконано зухвало і професійно. Для того, щоб дістати ціль на граничній дальності, гармати розгорталися прямо на березі річки, у зоні дії стрілецької зброї ворога.

Удар зірвав спробу противника розширити наступ і забезпечити перекидання техніки та підрозділів через водну перешкоду. Знищення понтонів позбавило російські війська можливості швидкого маневру. Це стало важливим тактичним успіхом українських сил у розпал січневої ескалації 2015 року, оскільки, завдаючи удару на ослабленій ділянці фронту (основні сили були сконцентровані на

Дебальцівському напрямку), російський штаб планував прорив аж у Харківську область.

Подія відбулася на тлі інтенсивних бойових дій: боїв за Дебальцеве, атак на Донецький аеропорт і обстрілів цивільних міст. Попри загальний тиск і втрати, українські підрозділи зберігали здатність діяти проактивно, а кваліфікація персоналу здатна суттєво покращувати реальні характеристики зброї.

31.01.15 — Дебальцеве: Вуглегірськ перейшов під контроль бойовиків

31 січня 2015 року, під час боїв навколо Дебальцівського виступу, місто Вуглегірськ перейшло під контроль незаконних збройних формувань. Подія стала частиною загальної ескалації, яка тривала з другої половини січня і супроводжувалася атаками на українські позиції та населені пункти в районі Дебальцевого.

Однією з причин швидкого захоплення Вуглегірська став незадовільний стан поспіхом введеної в лад української бойової техніки. Водночас противник, уже не ховаючись, увів у бій регулярні частини ЗС РФ і, зокрема, у Вуглегірську «засвітилися» бійці 5-ї окремої танкової бригади ЗС РФ з Улан-Уде. Ці військовослужбовці виділялися з юрби інших бойовиків своїми азійськими рисами облич, і це було широко задокументовано.

Дебальцівська кампанія перейшла в ще жорсткішу фазу: захоплення Вуглегірська показало, що противник здатен швидко ламати оборону не лише за рахунок «місцевих» сил, а й через відкрите залучення регулярних підрозділів ЗС РФ.

09.02.15 — бій за трасу Артемівськ – Дебальцеве. Логвинове

9 лютого 2015 року ключова подія дебальцівської кампанії відбулася не в самому Дебальцевому, а на трасі Артемівськ – Дебальцеве (М-103) — біля села Логвинове. Противник закріпився в районі Лог-

винового й отримав можливість тримати дорогу під повним вогневим контролем, фактично перерізавши головний наземний маршрут сполучення з дебальцівським угрупованням.

Це різко ускладнило підвезення боєприпасів, продовольства, евакуацію поранених і ротації. Генштаб у своєму аналізі прямо підкреслював: у районі Логвинового дорога опинилася під щільним вогнем, а спроби забезпечити рух конвоїв стали вкрай небезпечними.

Противник отримав аргумент для пропагандистської формули «кришку котла закрито», хоч у реальності ще тривали спроби деблокування і пошуку альтернативних маршрутів. Саме Логвинове стало тим вузлом, через який дебальцівська операція перейшла із фази «важко, але тримаємось» у фазу, де час і дороги почали вирішувати не менше, ніж окопи. І фактично почався відлік днів до кінця оборони міста.

10.02.15 – обстріл Краматорська касетними боєприпасами та початок Широкинської операції

10 лютого 2015 року незаконні збройні формування здійснили масований обстріл аеродрому та густонаселених районів міста Краматорськ. Для удару було застосовано РСЗВ БМ-30 «Смерч», що призвело до численних жертв серед цивільного населення та значних руйнувань.

Застосування касетних боєприпасів у межах міста стало черговим підтвердженням ескалації війни до рівня, де свідомо ігнорувалися наслідки для мирних мешканців. Краматорськ на той момент був тиловим адміністративним і логістичним центром українських сил на Донбасі, тож удар мав також психологічний і деморалізуючий характер.

Того ж дня українські сили розпочали «Широкинську операцію» (також відому як Павлопільсько-Широкинська наступальна операція) на маріупольському напрямку. Метою операції було відтиснути

противника від східних околиць Маріуполя, зменшити загрозу артилерійських обстрілів міста та стабілізувати лінію фронту на узбережжі Азовського моря.

Зима 2015 року стала періодом максимальної інтенсивності бойових дій — і на фронті, і поза ним (звісно, якщо не враховувати період повномасштабного вторгнення).

12.02.15 – Мінськ-2: комплекс заходів і декларація «нормандської четвірки»

«Я швидко зрозумів, що Путін хотів виграти час і відкласти припинення вогню на максимально можливий час, аби дозволити сепаратистам оточити українську армію і завоювати додаткові позиції. ... Багато разів Порошенко та Путін підвищували голос один на одного. Останній раптово рознервувався та пригрозив просто та повністю розчавити війська свого співрозмовника. Це виглядало визнанням наявності його військ на сході України. Він миттєво взяв себе в руки».

Французький експрезидент Франсуа Олланд, із книги спогадів «Уроки влади»

12 лютого 2015 року, після нічних переговорів у Мінську у форматі «нормандської четвірки» (Німеччина, Франція, Україна, Росія), було погоджено Комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу — документ, який став третьою і ключовою частиною Мінських угод (те, що зазвичай називають Мінськ-2). Переговори тривали всю ніч — близько 17 годин.

Сам Комплекс заходів був підписаний Тристоронньою контактною групою: Гайді Тальявіні (ОБСЄ), Леонід Кучма (Україна), Михайло Зурабов (РФ), а також Олександр Захарченко («ДНР») й Ігор Плотницький («ЛНР»). Документ фіксував рамку припинення війни: припинення вогню з 00:00 15 лютого 2015 року, відведення важкого озброєння, моніторинг

із боку ОБСЄ, а також політичний блок (вибори, особливості місцевого самоврядування, конституційні зміни тощо).

Паралельно лідери «нормандської четвірки» (Петро Порошенко, Франсуа Олланд, Володимир Путін та Ангела Меркель) підписали Декларацію на підтримку Комплексу заходів, якою підтвердили політичну відповідальність за його імplementацію та окреслили загальний напрям виконання домовленостей. Це був спосіб «підшити» військово-технічний документ контактної групи до рівня глав держав і урядів.

Дипломатія знову спробувала «зупинити кров» через чітко розписану матрицю кроків. Але водночас Мінськ-2 від самого старту був прив'язаний до фронтової реальності зими 2015-го: режим тиші та відведення зброї мали запуститися вже після досягнутих на землі переваг і втрат — і саме це визначило його крихкість у виконанні.

15.02.15 — оголошене припинення вогню, яке не запрацювало

15 лютого 2015 року, відповідно до Комплексу заходів (Мінськ-2), сторони Тристоронньої контактної групи домовилися про припинення вогню з 00:00 цього дня. Формально режим тиші мав стати стартом деескалації та виконання подальших пунктів угод під моніторингом ОБСЄ.

На практиці бойові дії не припинилися. Вогонь вівся на низці напрямків, насамперед у районі Дебальцівського виступу, де противник намагався завершити оточення українського угруповання, використовуючи «вікно» між підписанням угод і фактичним контролем за їхнім виконанням.

Розрив між деклараціями й реальністю показав ключову проблему Мінська-2: припинення вогню було проголошене без негайних і дієвих механізмів примусу до його дотримання. У результаті 15 лютого став не днем тиші, а днем формального старту угод, які на землі ще не працювали.

18.02.15 — вихід із Дебальцевого

18 лютого 2015 року підрозділи Збройних сил України разом із Національною гвардією завершили операцію виходу з району Дебальцевого, де українське угруповання опинилося під загрозою оточення внаслідок наступу сил противника. Вихід відбувався в умовах безперервних обстрілів і боїв, попри формально оголошене 15 лютого припинення вогню.

Операція мала на меті зберегти особовий склад і не допустити повного розгрому. Незважаючи на певну «подібність» до ситуації з проривом з-під Іловайська, у цьому випадку маневр можна вважати вдалим та таким, який супроводжувався відносно невисокими втратами, попри значно більш високу інтенсивність бойових дій, ніж влітку.

Загалом за місяць боїв на дебальцівському плацдармі загинули 179 українських військовослужбовців — зважаючи на подальшу деескалацію, ці втрати стали найважчими у 2015 році й засвідчили масштаби протистояння на цьому напрямку.

Навіть після підписання Мінська-2 війна на землі не зупинилася, а рішення про вихід ухвалювалися не під впливом дипломатії, а під тиском фронтової реальності й ціни, яку щодня платили українські підрозділи.

22.02.15 — теракт під час Маршу єдності в Харкові

22 лютого 2015 року в Харкові під час Маршу єдності, присвяченого річниці подій Революції Гідності, стався теракт. Під час ходи спрацював вибуховий пристрій, закладений на маршруті руху учасників.

Внаслідок вибуху загинули 4 особи, серед них один співробітник міліції та один неповнолітній, ще кілька людей дістали поранення. Атака була спрямована проти мирної акції і мала на меті залякати населення та дестабілізувати ситуацію в прифронтовому регіоні.

Війна проти України велася не лише на лінії фронту, а й у тилу — через терористичні акти, спрямовані на підлив внутрішньої безпеки, громадянської єдності та відчуття нормального життя в українських містах.



Фото: В'ячеслав Раєвський

Частина 7. Березень 2015 – грудень 2020, позиційне протистояння після «другого Мінська»

Після других Мінських домовленостей бойові дії в зоні АТО формально перейшли в режим припинення вогню, але на практиці війна не зупинилася: тривали обстріли, локальні бої і спроби тактичного покращення позицій, насамперед на дебальцівському напрямку. Лінія фронту стабілізувалася без політичного врегулювання, а «Мінськ-2» зафіксував не мир, а керовану нестабільність, у якій бойові дії стали значно менш масштабними, але все одно тривали.

17.03.15 – визнання окремих районів Донбасу тимчасово окупованою територією

17 березня 2015 року Верховна Рада України ухвалила рішення, яким окремі райони, міста, селища й села Донецької та Луганської областей були офіційно визнані тимчасово окупованою територією (ТОТ). Цим кроком держава юридично зафіксувала факт збройної агресії Російської Федерації та її ефективного контролю над частиною української території.

Рішення мало не лише внутрішньо-правове, а й міжнародно-правове значення: воно чітко визначало статус територій, відповідальність держави-окупанта та рамку для подальших дій України на дипломатичному, санкційному й гуманітарному рівнях. Фактично це стало правовим підсумком першого року війни, коли «гібридна» фаза була зафіксована як реальна окупація.

16.05.15 – бій із ДРГ ГРУ РФ під Щастям. Полон Єрофєєва й Александрова

16 травня 2015 року в районі міста Щастя українські підрозділи вступили в бій із диверсійно-розвідувальною групою ГРУ РФ. Сутичка мала характер ближнього бою; під час зіткнення частину диверсантів було знищено, а двох військовослужбовців узято в полон.

Полоненими виявилися Євген Єрофєєв та Олександр Александров. Під час допитів і публічних виступів вони відкрито визнали свою належність до Збройних сил Російської Федерації, підтвердивши службу в підрозділах ГРУ. Обидва були поранені під час бою, що додатково зафіксувало обставини їхнього затримання саме як учасників бойових дій.

16.05.15 вперше були офіційно захоплені й публічно ідентифіковані чинні військовослужбовці ЗС РФ. Це знову підтвердило пряму участь Росії в бойових діях на Донбасі навіть у період формального перемир'я.

23.05.15 – ліквідація ватажка бойовиків Олексія Мозгового

23 травня 2015 року на окупованій території Луганської області був ліквідований ватажок бойовиків «ЛНР» Олексій Мозговий. Його автомобіль потрапив у засідку поблизу селища Михайлівка (район Алчевська). Разом із Мозговим загинули його охоронці та цивільна особа, яка перебувала в авто.

Мозговий був одним із найбільш публічних і водночас некерованих польових командирів, який конфліктував із керівництвом «ЛНР» та відкрито критикував внутрішні порядки окупаційної адміністрації. Його ліквідація вписалася в серію внутрішніх «зачисток» серед ватажків бойовиків у 2015 році.

На окупованих територіях тривала внутрішня силова боротьба за контроль і підпорядкування, де небезпечними ставали не лише прибічники України, а і власні союзники, які виходили з-під контролю окупаційної вертикалі.

28.05.15 — засекречення втрат ЗС РФ «у мирний час під час спецоперацій»

28 травня 2015 року президент РФ Володимир Путін підписав рішення, яким інформація про втрати особового складу Мініборони РФ «у мирний час у період проведення спеціальних операцій» була віднесена до державної таємниці. Формально йшлося не про війну, а про «мирний час» і «спецоперації» — тобто про дії, які держава може проводити без оголошення війни та без публічного контролю.

Цей крок прямо корелював із реальністю російської участі у війні проти України. У 2014–2015 роках Росія системно заперечувала присутність своїх регулярних військ на Донбасі, а будь-які свідчення про загибель російських військових на українському напрямку намагалася витіснити з публічного простору.

Засекречення втрат мало не лише бюрократичний, а й політичний сенс: воно створювало правову основу для приховування «ціни» війни, ускладнювало журналістські розслідування, роботу правозахисників і можливість суспільної дискусії всередині РФ про участь армії в зовнішніх операціях.

28.05.15 — Росія фактично закріпила на рівні державної політики принцип: «спецоперації» можуть вестися «у мирний час», а їхні втрати — бути невидимими для суспільства. Для української хроніки вій-

ни це — важливий маркер того, як Москва оформлювала інформаційне прикриття власної військової участі.

03.06.15 — наступ під Мар'їнкою відбито. Підготовлений контрудар

3 червня 2015 року противник пішов у масштабний наступ на Мар'їнку. Атака велася із застосуванням значних сил і важкого озброєння та, аж до початку великого вторгнення, залишалася найбільшою спробою противника продавити лінію зіткнення після «Мінська-2».

Важливо, що українська розвідка заздалегідь фіксувала підготовку противника, тому українські підрозділи зустріли удар із підготовленою обороною — і з планом контрудару. Саме поєднання завчасного попередження, стійкої оборони й точного контрудару дозволило зірвати наступ і відкинути штурмові групи.

Цей епізод став показовим із погляду еволюції тактики ЗСУ: ефективний контрудар у відповідь на дії противника згодом перетворився на більш системний підхід — «повзучий наступ», коли українські підрозділи покращували позиції в результаті активної оборони як відповідь на дії ворога, що в загальних рисах не суперечило духу мінських домовленостей.

Навіть у межах формального «перемир'я» війна продовжувалася, але Україна вже почала діяти не лише реактивно, а і проактивно — граючи в тому числі й за правилами «гібридної війни».

10.08.15 — операція «Чорна скеля». Наступ під Білокам'янкою

10 серпня 2015 року сили АТО провели операцію «Чорна скеля» в районі Білокам'янки. Дії українських підрозділів проявлялися у форматі контрудару на дії противника — у відповідь на його активність і спроби покращити власне тактичне положення.

Наступ мав локальний і обмежений характер та був спрямований не на прорив

фронту, а на покращення позицій і витіснення противника з вигідних рубежів. Саме така логіка — контрудар — закріплення — подальше поступове просування — стала ключовою рисою операції.

Операція «Чорна скеля» вважається першою усвідомленою спробою застосування тактики «повзучого наступу». Українські підрозділи діяли поетапно: захоплювали окремі опорні пункти та висоти, закріплювалися і лише після цього просувалися далі. Це уможливило мінімізувати втрати та діяти в межах формального режиму припинення вогню, змінюючи ситуацію на землі на користь ЗСУ.

ЗСУ почали переходити від суто реактивної оборони до керованої ініціативи, де кожен рух оформлювався як відповідь на дії противника, але в підсумку формував довгострокову перевагу на ділянці фронту.

30.09.2015 — початок операції РФ у Сирії та затишшя в зоні АТО

30 вересня 2015 року Російська Федерація офіційно розпочала військову операцію в Сирії, відкривши її масованими авіаударами, а згодом — розгортанням наземної компоненти. Рішення ухвалювалося на рівні політичного керівництва РФ і означало переорієнтацію значної частини військових ресурсів на новий театр бойових дій.

Практично відразу після старту сирійської кампанії в зоні АТО було зафіксовано відчутне зниження інтенсивності бойових дій. У жовтні 2015 року настав період відносно реального затишшя, який тривав близько трьох-чотирьох тижнів — рідкісний випадок для того етапу війни. Обстріли скоротилися, лінія фронту стабілізувалася, а великі штурмові дії практично припинилися.

Цей часовий збіг широко трактувався як ефект «перемикання фронтів»: Москва зменшила активність на Донбасі, зосередившись на сирійській операції, яка вимагала концентрації авіації, управління, ло-

гістики та політичної уваги. Для хроніки війни це важливий стратегічний маркер — динаміка бойових дій на Донбасі напряму корелювала з глобальними військовими пріоритетами Росії, а не з локальними «домовленостями» чи гуманітарними міркуваннями.

12.12.15 — ліквідація ватажка бойовиків Павла Дрьомова

12 грудня 2015 року на окупованій території Луганської області був ліквідований Павло Дрьомов, відомий як один із лідерів так званих козачих формувань. Він загинув унаслідок підризу автомобіля поблизу Первомайська — вибух стався під час його поїздки після святкування власного весілля.

Дрьомов перебував у гострому конфлікті з керівництвом «ЛНР» та неодноразово публічно критикував окупаційну адміністрацію, звинувачуючи її в корупції та узурпації влади. Його загибель стала частиною серії внутрішніх «зачисток» серед польових командирів, які не вписувались у вибудовану вертикаль контролю.

Окупаційні структури почали переходити від хаотичних збройних угруповань до жорстко контрольованої системи, яка вбачала загрозу не лише від прибічників України, а й від власних надто самостійних ватажків.

23.12.15 — кібератака на Прикарпаттяобленерго

23 грудня 2015 року була здійснена кібератака на енергетичну компанію «Прикарпаттяобленерго», внаслідок якої відбулося масове відключення електроенергії в Івано-Франківській області. Без світла тимчасово залишилися понад 200 тисяч споживачів — це був перший у світі задокументований випадок, коли кібератака спричинила фізичне відключення електропостачання.

Атаку здійснили через злам SCADA-систем управління підстанціями з вико-

ристанням шкідливого ПЗ (зокрема BlackEnergy), а також через саботаж відновлення — знищення серверів і телефонних каналів диспетчерів. Розслідування міжнародних компаній і українських органів безпеки пов'язали атаку з російськими хакерськими угрупованнями, що діяли в інтересах держави-агресора.

23.12.15 зафіксовано новий вимір війни проти України — кібервійну проти критичної інфраструктури. Цей епізод став репетицією наступних масштабних кіберударів і показав, що енергетика є повноцінною цілью в гібридному конфлікті.

19.02.16 — початок основної фази будівництва Керченського (Кримського) мосту

19 лютого 2016 року Російська Федерація розпочала основну фазу будівництва Керченського (Кримського) мосту — цього дня стартували роботи із забивання палів у Керч-Єнікальській протоці, що фактично означало початок зведення мостових конструкцій. Підготовчі та інженерні роботи тривали з травня 2015 року.

Будівництво здійснювалося на тимчасово окупованій території України — в Автономній Республіці Крим та в акваторії Керченської протоки, без згоди України й усупереч нормам міжнародного права. Проєкт реалізовувався в закритому режимі, без міжнародних тендерів, як політично та військово значущий об'єкт.

Керченський міст від початку мав стратегічне значення: він забезпечував сухопутно-логістичний зв'язок Криму з РФ, створював умови для перекидання військ і техніки, а також став інструментом контролю над судноплавством до українських портів Азовського моря. З цього моменту Керченська протока почала фактично перетворюватися на контрольований РФ вузол, що згодом безпосередньо вплинуло на блокаду Маріуполя та Бердянська.

26.02.16 — звільнення села Широкине

26 лютого 2016 року українські сили звільнили село Широкине на маріупольському напрямку. Населений пункт, який у 2015 році був епіцентром запеклих боїв, перейшов під контроль ЗСУ після тривалого тиску й поступових дій у межах Павлопільсько-Широкинської операції та після формального її завершення.

Звільнення Широкиного стало результатом поетапного витіснення противника й закріплення українських підрозділів на вигідніших рубежах. Бойовики були змушені відійти з населеного пункту.

Широкине перестало бути плацдармом для обстрілів міста, а сама подія стала одним із прикладів того, як локальні дії та «повзучий наступ» дозволяли змінювати ситуацію на землі без оголошення масштабних наступальних операцій.

29.06.16 — перше масштабне зіткнення на Світлодарській дузі

29 червня 2016 року відбулося перше масштабне бойове зіткнення на Світлодарській дузі — одному з найбільш напружених і стратегічно важливих відтинків фронту між Дебальцевим і Горлівкою. Противник здійснив спробу активних штурмових дій, що призвело до тривалого бою із застосуванням артилерії, мінометів і стрілецької зброї.

Світлодарська дуга на той момент була виступом української оборони, який постійно перебував під тиском через близькість до окупованих Горлівки та Дебальцевого. Саме тут противник прагнув покращити своє тактичне положення, зрушити лінію зіткнення та створити передумови для подальших локальних наступів.

Опісля бої на Світлодарській дузі набули системного характеру, а район закріпився як одна з ключових «гарячих точок» війни в умовах формально чинного перемир'я.

19.09.16 — ліквідація ватажка бойовиків Євгена Жиліна

19 вересня 2016 року був ліквідований ватажок бойовиків Євген Жилін, відомий як лідер угруповання «Оплот». Його застрелили в Підмосков'ї, у ресторані, що одразу вивело подію за межі «внутрішніх розборок Донбасу» й засвідчило транснаціональний характер конфлікту.

Жилін був однією із ключових фігур раннього етапу війни: саме його структури відігравали роль силового інструменту гібридної агресії ще до повномасштабного розгортання бойових дій. Він підтримував тісні зв'язки з російськими силовими колами та виступав посередником між кримінальним середовищем і окупаційними адміністраціями.

Після стабілізації окупаційної вертикалі найбільш автономні та публічні фігури, які знали надто багато й діяли надто самостійно, поступово усувалися — незалежно від їхнього формального статусу чи попередніх заслуг.

16.10.16 — ліквідація Арсена Павлова («Мотороли»)

16 жовтня 2016 року в окупованому Донецьку, внаслідок вибуху в ліфті житлового будинку, де він мешкав, загинув один із наймедійніших ватажків бойовиків «ДНР» Арсен Павлов на позивний «Моторола». Хто саме його ліквідував — достеменно не встановлено: у публічному полі фігурували взаємовиключні версії — від «української ДРГ» (яку просували самі бойовики) до внутрішньої зачистки чи конфліктів у середовищі окупаційних структур та їхніх кураторів.

Важливий маркер — Україна зафіксувала факт загибелі одразу того ж дня: речник МВС Артем Шевченко ввечері 16 жовтня публічно підтвердив, що Павлов «знищений».

У підсумку «Моторола» став прикладом фігури, яка розчинилася в зоні, де правду про виконавців часто замінюють міфи: бо-

йовики — про «українських диверсантів», спостерігачі — про «внутрішній демонтаж незручних командирів», а у фольклорі війни завжди з'являється тінь «умовного українського моссдаду».

Але документально в цій історії зафіксовано головне: він був ліквідований 16.10.16, і це підтвердили того ж дня.

19.10.16 — зустріч лідерів у Нормандському форматі в Берліні

19 жовтня 2016 року в Берліні відбулася зустріч лідерів Німеччини, Франції, України та Росії в Нормандському форматі — переговори, зосереджені на виконанні Мінських домовленостей і безпекових питань на Донбасі.

Ці перемовини не були разовою подією: Нормандський формат збирався періодично (як на рівні лідерів, так і на рівні міністрів чи радників), коли сторони намагалися «підштовхнути» виконання «Мінська» або зупинити чергову ескалацію.

Берлінська зустріч 19.10.16 не стала проливною: після неї переговорний процес на рівні лідерів надовго загальмував, а прогрес у практичній імплементації «Мінська» залишився обмеженим.

16.01.17 — позов України проти Росії в Міжнародному суді ООН

16 січня 2017 року Україна подала позов проти Російської Федерації в Міжнародний суд ООН. Позов стосувався порушення Росією двох міжнародних конвенцій:

- Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (у контексті підтримки незаконних збройних формувань на Донбасі);
- Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (передусім щодо утисків кримських татар і українців у Криму).

Цей крок став частиною ширшої правової стратегії України, спрямованої на фіксацію російської агресії в міжнарод-

них судових інстанціях. Окрім позову до Міжнародного суду ООН, Україна подала низку інших справ проти РФ — у Європейському суді з прав людини, міжнародних арбітражах та трибуналах, формуючи довгостроковий юридичний трек відповідальності Росії.

16.01.17 — це дата переходу війни ще й у системну правову площину: поряд із фронтом і дипломатією Україна відкрила окремий напрям боротьби — міжнародне право, де результат вимірюється не швидкими рішеннями, а накопиченням доказів і прецедентів.

27.01.17 — смерть (ліквідація) Валерія Болотова: версії та контекст

27 січня 2017 року в Москві помер Валерій Болотов — один із перших ватажків «ЛНР». Офіційно було заявлено про раптову серцеву недостатність, однак обставини смерті залишилися непрозорими й одразу викликали запитання.

Контекст був показовим. Незадовго до смерті Болотов дав публічні інтерв'ю, у яких викривально описував події 2014 року, механіку створення «ЛНР» та роль російських кураторів. Крім того, напередодні смерті він зустрічався з колишніми соратниками, після чого йому стало зле. Прямих доказів насильницького усунення оприлюднено не було, однак сукупність факторів — відверті заяви, різка втрата публічної лояльності та раптова смерть — породили версію про цілеспрямоване усунення, щоб обмежити подальші свідчення.

29.01.17 — інтенсивне загострення під Авдіївкою («бої за алмази»)

29 січня 2017 року різко загострилася ситуація в районі Авдіївки. Тривалі бої, що в публічному просторі отримали назву «бої за алмази», розгорнулися навколо промислової зони та прилеглих позицій, які мали ключове тактичне значення для контролю місцевості й вогневого впливу на підступи до міста.

Українські підрозділи діяли в логіці «повзучого наступу»: послідовно покращували тактичне положення, займаючи вигідніші рубежі та закріплюючись на них. У відповідь противник намагався повернути втрачені позиції масованими обстрілами і штурмовими діями, що і призвело до багатоденного інтенсивного протистояння.

Лінія фронту формально залишалася «сталою», але на практиці змінювалася через локальні, добре підготовлені дії ЗСУ, завдяки яким крок за кроком українське військо повертало окуповану територію.

08.02.17 — ліквідація Михайла Толстих («Гіві»)

8 лютого 2017 року в окупованій Макіївці був ліквідований ватажок бойовиків «ДНР» і відомий воєнний злочинець Михайло Толстих на псевдо «Гіві». Він загинув унаслідок вибуху в робочому кабінеті від пострілу реактивним піхотним вогнеметом.

Питання виконавців залишалося предметом публічних заяв і версій. Представники незаконних збройних формувань традиційно звинувачували «українські диверсійні групи», тоді як у публічному просторі лунали заяви українських посадовців, які пов'язували ліквідацію з діями українських спецслужб. Водночас офіційного, процесуально підтверженого розкриття операції з боку України оприлюднено не було.

Контекст події був показовим: Толстих, як і низка інших медійних командирів, був фігурантом воєнних злочинів і символом ранньої, хаотичної фази війни. Його загибель вписалася в ланцюг усунень польових ватажків, які знали надто багато й залишалися надто публічними для вбудованої окупаційної вертикалі.

Незалежно від конкретного виконавця, подія стала сигналом завершення епохи медійних командирів і переходу окупаційних структур до більш закритої, керованої моделі.

18.02.17 — РФ визнала документи, видані «ДНР» і «ЛНР»

18 лютого 2017 року президент Російської Федерації Володимир Путін підписав указ про визнання на території РФ документів, виданих окупаційними адміністраціями «ДНР» і «ЛНР» — зокрема паспортів, свідоцтв про народження та шлюб, освітніх документів і номерних знаків.

Формально рішення пояснювали «гуманітарними міркуваннями», але, по суті, воно стало політичним і правовим кроком легітимації квазівладних структур, створених і контрольованих Росією на окупованих територіях Донбасу. Указ був ухвалений усупереч духу й букві Мінських домовленостей, які передбачали відновлення українського правового поля, а не його заміну.

18.02.17 зафіксувало важливу зміну позиції Москви: від формального «посередництва» — до відкритого інституційного визнання наслідків окупації. Це стало ще одним доказом довгострокової стратегії РФ щодо закріплення контролю над частиною Донбасу поза межами будь-якого реального врегулювання.

31.03.17 — теракт у Маріуполі. Загибель офіцера СБУ Олександра Хараберюша

31 березня 2017 року в Маріуполі було підірвано автомобіль заступника начальника відділу контррозвідки ГУ СБУ в Донецькій області Олександра Хараберюша. Унаслідок вибуху офіцер загинув на місці.

Слідство кваліфікувало подію як терористичний акт. Хараберюш був одним із ключових офіцерів СБУ на прифронтовому напрямку, безпосередньо залучений у контррозвідувальну боротьбу проти диверсійних і агентурних мереж, що діяли в тилкових містах Донецьчини.

Загибель Хараберюша засвідчила високий рівень загрози для українських спецслужб і тривалу активність ворожих мереж навіть у відносно стабільних прифронтових містах.

27.06.17 — теракт у Києві та масштабна кібератака РФ (NotPetya)

27 червня 2017 року в Києві було підірвано автомобіль командира 10-го окремого загону спеціального призначення ГУР МО України, полковника Максима Шаповала. Унаслідок вибуху офіцер загинув. Подію кваліфікували як цілеспрямований теракт проти одного з ключових офіцерів української військової розвідки, безпосередньо залученого до протидії російській агресії.

Того ж дня Україна зазнала масштабної хакерської атаки з боку Російської Федерації із застосуванням шкідливого програмного забезпечення, відомого як NotPetya (Petya.A). Атака вразила державні органи, банки, енергетичні та транспортні компанії, а також приватний бізнес. Надалі міжнародні розслідування прямо пов'язали NotPetya з російськими спецслужбами, охарактеризувавши його не як класичний вірус-вимагач, а як інструмент кібердиверсії та саботажу.

23.11.17 — заколот у «ЛНР»: усунення Плотницького й піднесення Корнета

23 листопада 2017 року в окупованому Луганську відбувся внутрішній заколот. Ключову роль у силовому переділі влади відіграв Ігор Корнет, який за підтримки озброєних формувань фактично перебрав контроль над силовим блоком. Того ж дня тодішній «очільник ЛНР» Ігор Плотницький виїхав до Москви й більше до Луганська не повернувся.

Події супроводжувалися введенням озброєних підрозділів у місто, блокуванням адміністративних будівель та публічними заявами про відновлення порядку. Фактично йшлося про силову зміну керівництва без будь-яких правових процедур навіть у межах квазівладних структур.

Окупаційні утворення залишилися зоною неконтрольованих силових сценаріїв, де зміна влади відбувається через внутрішні розборки та рішення зовнішніх

кураторів, а не через інституційні механізми.

18.01.18 — Закон про деокупацію Донбасу

18 січня 2018 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях», відомий як Закон про деокупацію Донбасу. Документ офіційно визнав Російську Федерацію державою-агресором, а окремі райони Донеччини й Луганщини — тимчасово окупованими територіями.

Закон змінив правову рамку війни: замість формату АТО було закріплено застосування заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, що згодом привело до запуску Операції Об'єднаних сил (ООС). Керівництво операцією переходило від СБУ до Збройних сил України, а ланцюг управління набував чіткішої військової структури.

18.01.18 держава юридично зафіксувала реальність війни з Росією, відмовившись від евфемізмів і «гібридних» формулювань, та створила основу для подальших військових, дипломатичних і міжнародно-правових дій щодо деокупації Донбасу.

30.04.18 — завершення АТО, початок ООС і надходження Javelin

30 квітня 2018 року в Україні офіційно завершилась Антитерористична операція (АТО) на сході держави та розпочалась Операція об'єднаних сил (ООС). Зміна формату стала прямим наслідком ухвалення Закону про деокупацію Донбасу: керівництво операцією перейшло від СБУ до Збройних сил України, було вибудовано єдину військову вертикаль управління та чіткіше розмежовано зони відповідальності.

Перехід до ООС означав визнання війни як міждержавного збройного конфлікту де-факто, із системним застосуванням

військових інструментів замість «контртерористичної» логіки. Це дозволило більш гнучко планувати оборону, ротації, застосування сил і засобів на лінії зіткнення.

Того ж дня стало відомо, що Україна отримала перші комплекти протитанкових ракетних комплексів FGM-148 Javelin. Їхнє надходження мало стримувальний характер: навіть обмежена кількість сучасних ПТРК суттєво підвищувала ціну можливого танкового прориву для противника й сигналізувала про якісно новий рівень військової підтримки України з боку партнерів.

15.05.18 — запуск автомобільного сполучення Керченським (Кримським) мостом

15 травня 2018 року Російська Федерація відкрила автомобільний рух Керченським (Кримським) мостом через Керч-Єнікальську протоку. Запуск відбувся в демонстративному форматі й був поданий як завершення ключового етапу проекту, хоч на той момент об'єкт функціонував лише в автомобільному режимі.

Автомобільне сполучення різко спростило логістику між РФ і тимчасово окупованим Кримом, зменшивши залежність від поромної переправи. Паралельно міст став інструментом контролю судноплавства: габарити прогонів і режим проходження для суден, що прямують до українських портів Азовського моря.

31.08.18 — ліквідація Олександра Захарченка; «ДНР» тимчасово очолив Дмитро Трапезніков

31 серпня 2018 року в окупованому Донецьку було ліквідовано ватажка «ДНР» Олександра Захарченка — він загинув унаслідок вибуху в кафе «Сепар» у центрі міста.

Одразу після цього в «ДНР» оголосили про тимчасове виконання обов'язків ке-

рівника: «республіку» на короткий період очолив Дмитро Трапезніков.

25.09.18 — перехід ВМС «Донбас» і «Корець» до Маріуполя через Керч-Єнікальську протоку

25 вересня 2018 року завершився перехід групи суден ВМС ЗС України — пошуково-рятувального судна забезпечення «Донбас» і морського буксира «Корець» — з порту Одеса до порту Маріуполь. Маршрут пролягав через Чорне море та Керч-Єнікальську протоку, тобто фактично через «вузьке горло» між окупованим Кримом і материковою частиною РФ.

Ключовий момент переходу — прохід під Кримським мостом, який Росія використала як інструмент фізичного й політичного контролю над доступом до Азовського моря. Сам факт проходу українських кораблів через протоку став демонстрацією: Україна не визнає російську монополію на навігацію в цьому районі й відновлює військово-морську присутність на азовському напрямку.

Опісля Азовський басейн остаточно оформився як окремих театр протистояння, де поряд із військовими ризиками з'явився фактор штучно створеного РФ «контрольованого проходу» через Керченську протоку та під Кримським мостом.

11.11.18 — псевдовибори в «ДНР» і «ЛНР»

11 листопада 2018 року на тимчасово окупованих територіях Донеччини й Луганщини були проведені т. зв. вибори в «ДНР» та «ЛНР». Захід відбувався поза правовим полем України, без дотримання будь-яких демократичних процедур і під повним контролем окупаційних адміністрацій та російських кураторів.

Ці «вибори» не були визнані жодною демократичною державою світу, включно з ЄС, США, Канадою та міжнародними організаціями. Україна й міжнародні парт-

нери розцінили їх як пряме порушення Мінських домовленостей, які передбачали інший порядок політичного врегулювання та проведення виборів виключно за українським законодавством.

25.11.18 — інцидент у Керченській протоці

25 листопада 2018 року в акваторії Керченської протоки відбувся збройний інцидент між ВМС України та силами РФ. Під час планового переходу з Одеси до Маріуполя українські кораблі «Бердянськ», «Нікополь» і буксир «Яни Капу» зазнали нападу з боку ВМФ Росії та Берегової охорони ФСБ РФ. По українських суднах відкривали вогонь на ураження.

У результаті атаки всі три українські судна були захоплені, 24 українські моряки потрапили в полон, шестеро отримали поранення. Росія примусово відбуксирувала кораблі до окупованої Керчі, а моряків — незаконно утримувала, інкримінуючи їм «порушення кордону», попри їхній статус військовополонених, відповідно до міжнародного гуманітарного права.

25.11.18 стало точкою неповернення в морському вимірі війни: інцидент зафіксував перехід РФ до відкритого застосування сили на морі, використання Кримського мосту та режиму проходу протокою як інструменту контролю, а також остаточно підтвердив мілітаризацію Керч-Єнікальської протоки. Подія спричинила міжнародну реакцію, санкційний тиск і запровадження воєнного стану в Україні в прикордонних регіонах, підкресливши, що Азово-Чорноморський басейн став повноцінним театром воєнних дій.

26.11.18 — воєнний стан після атаки РФ у Керченській протоці

26 листопада 2018 року президент України Петро Порошенко підписав указ про запровадження воєнного стану у відповідь на напад РФ на українські кораблі

в Керченській протоці. Первинно обговорювався варіант на 60 діб, однак у підсумку Верховна Рада затвердила воєнний стан на 30 діб і лише в 10 регіонах (області вздовж кордону з РФ, узбережжя Чорного й Азовського морів та напрямом Придністров'я).

26.11.18 стало датою, коли морський інцидент переріс у внутрішньодержавне рішення воєнного часу: Україна офіційно перевела частину країни в режим посиленої оборони, підкресливши, що Азово-Чорноморський напрямок є повноцінним фронтом протистояння з РФ.

20.03.19 — прийняття на озброєння Ваурактар ТВ2

20 березня 2019 року Збройні Сили України офіційно прийняли на озброєння турецькі безпілотні авіаційні комплекси оперативно-тактичного рівня Ваурактар ТВ2. Це стало першим системним кроком України до формування сучасної розвідувально-ударної безпілотної компоненти.

У період позиційної війни Ваурактар ТВ2 використовувалися як інструмент розвідки, коригування вогню та демонстрації нових тактичних можливостей, а їхня поява стала важливим сигналом про зміну підходів до ведення війни — з опорою на дрони, мережецентричність і точкові удари.

Ключове значення ці комплекси набули в перші дні повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році. Ваурактар ТВ2 відіграли помітну роль у знищенні колон, ППО та тилових цілей противника, особливо на півдні та півночі України, у період, коли російська система ППО ще не була повноцінно розгорнута. Також вони використовувалися для розвідки й підсвічування цілей у Чорному морі, що стало одним із чинників успішних дій українських сил проти крейсера «Москва» — флагмана Чорноморського флоту РФ.

20.03.19 у хронології виглядає як дата, що випередила свій час: рішення про інтеграцію Ваурактар ТВ2 напрямку вплинуло

на здатність України вистояти в перший, найкритичніший етап повномасштабної війни, коли швидкість, розвідка й точкові удари мали вирішальне значення.

24.04.19 — старт примусової «паспортизації» на окупованому Донбасі

24 квітня 2019 року президент Російської Федерації Володимир Путін підписав указ про спрощене надання громадянства РФ мешканцям тимчасово окупованих районів Донецької та Луганської областей України. Рішення дозволяло отримувати російські паспорти за прискореною процедурою, без проживання на території РФ і без дотримання стандартних міграційних вимог.

Формальне указ подавався як «гуманітарний крок», однак, по суті, став інструментом повзучої анексії. Масова «паспортизація» створювала штучну групу «громадян РФ» на окупованій території, що давало Москві привід для подальшого політичного й військового тиску під приводом «захисту своїх громадян».

Цей крок грубо порушував суверенітет України, норми міжнародного права та прямо суперечив Мінським домовленостям, ставши одним із ключових елементів довгострокової стратегії Росії з інтеграції окупованих територій у власний політичний простір.

20.05.19 — Володимир Зеленський вступив на посаду Президента України

20 травня 2019 року Володимир Зеленський офіційно вступив на посаду Президента України та Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, склавши присягу у Верховній Раді. Ця дата зафіксувала зміну політичного керівництва держави в умовах війни з Російською Федерацією.

Вступ Зеленського на посаду відбувся на тлі активної фази гібридної агресії РФ: окупації Криму, війни на Донбасі, мор-

ського тиску в Азово-Чорноморському регіоні та політики «паспортізації» населення окупованих територій. Новий президент успадкував війну без формального завершення, з лінією фронту, що залишалася нестабільною, попри Мінські домовленості.

20.05.19 стало точкою переходу до нового етапу управління війною і державою: з одного боку — спроби дипломатичного переформатування та кадрових змін, з іншого — збереження безперервності оборони й ролі ЗСУ як ключового інструменту стримування російської агресії.

25.05.19 — рішення Міжнародного трибуналу ООН з морського права щодо Керченського інциденту

25 травня 2019 року Міжнародний трибунал ООН з морського права ухвалив рішення в справі інциденту в Керченській протоці, зобов'язавши Російську Федерацію негайно звільнити захоплені українські судна «Бердянськ», «Нікополь», «Яни Капу» та всіх 24 членів їхніх екіпажів.

Трибунал визнав, що інцидент підпадає під дію Конвенції ООН з морського права, а дії РФ порушили імунітет військових кораблів. Рішення мало характер обов'язкового тимчасового заходу, покликаного припинити незаконне утримання кораблів і моряків до розгляду справи по суті.

Трибунал чітко зафіксував відповідальність РФ за порушення морського права, що зміцнило позиції України на дипломатичному та санкційному напрямках і підтвердило, що Азово-Чорноморський регіон є зоною міждержавного збройного протистояння.

Водночас РФ геть не поспішала виконати ці вимоги.

30.06.19 — розведення сил і засобів у Станиці Луганській

30 червня 2019 року відбулося розведення сил і засобів у районі Станиці Луганської — перший на той момент випа-

док, коли процес розведення було реально завершено та зафіксовано за участю СММ ОБСЄ.

Важливо, що сама ідея розведення (на кількох ділянках) була погоджена ще у 2016 році в межах Мінського процесу, однак реалізувати її роками не вдавалося: через постійні бойові дії, обстріли та взаємні звинувачення в порушеннях сторони не могли створити необхідні умови безпеки для практичного відведення підрозділів.

Розведення передбачало відхід підрозділів ЗСУ та збройних формувань противника на визначені відстані від лінії зіткнення. Після цього стало можливим відновлення пішохідного переходу та початок робіт із відновлення зруйнованого мосту — крок, що мав помітний гуманітарний ефект для місцевих мешканців.

17.07.19 — розширення «паспортізації»: РФ поширила спрощене громадянство на весь Донбас

17 липня 2019 року президент РФ Володимир Путін підписав указ, яким можливість спрощеного отримання російського громадянства була поширена не лише на окуповані райони, а й на мешканців підконтрольної Україні частини Донецької та Луганської областей. Таким чином, «паспортізація» вийшла за межі лінії окупації.

Рішення мало чітку політичну мету: створити масив «громадян РФ» уже на території, яку контролює Україна.

РФ продовжувала свою діяльність щодо довгострокової стратегії втручання: через паспорти — до претензій на «захист громадян», вплив на внутрішні процеси та спроби легітимізувати подальші дії проти України.

07.09.19 — обмін утримуваними особами у форматі «35 на 35»

7 вересня 2019 року між Україною та Російською Федерацією відбувся обмін утри-

муваними особами у форматі «35 на 35». Україна повернула з російського полону та місць незаконного утримання 35 своїх громадян, серед яких були військовополонені моряки, захоплені під час інциденту в Керченській протоці, а також політичні в'язні Кремля.

Обмін став результатом тривалих і складних переговорів та був поданий як важливий гуманітарний крок. Водночас він відбувався в асиметричних умовах: Росія продовжувала використовувати утримуваних українців як інструмент політичного тиску, а сам процес не означав зміни її позиції щодо війни та окупації українських територій.

01.11.19 — розведення сил і засобів на другій ділянці (Золоте)

1 листопада 2019 року відбулося розведення сил і засобів у районі Золотого — на другій ділянці розведення, визначеній у межах Мінських домовленостей. Процес проходив під моніторингом СММ ОБСЄ, яка фіксувала виконання безпекових умов.

Як і у випадку зі Станицею Луганською, розведення в Золотому стало можливим після тривалого періоду погоджень і зниження інтенсивності обстрілів. Домовленість про такі кроки була досягнута ще у 2016 році, однак реалізація роками блокувалася активними бойовими діями та порушеннями режиму тиші.

11.11.19 — розведення сил і засобів на третій ділянці (Богданівка – Петрівське)

11 листопада 2019 року відбулося розведення сил і засобів на третій визначеній ділянці — у районі Богданівка – Петрівське. Процес здійснювався під моніторингом СММ ОБСЄ після підтвердження додержання режиму тиші.

Завершило перший пакет із трьох ділянок розведення (Станиця Луганська, Золоте, Богданівка – Петрівське), водночас

наочно показавши обмеженість локальної деескалації: відведення на окремих відтинках не призвело до загального припинення бойових дій уздовж усієї лінії фронту.

17.11.19 — повернення захоплених у Керченській протоці українських суден

17 листопада 2019 року Російська Федерація повернула Україні катери «Бердянськ», «Нікополь» та буксир «Яни Капу», захоплені під час інциденту в Керченській протоці в листопаді 2018 року. Передача суден відбулася після тривалого міжнародного тиску та рішень судових інстанцій, зокрема Міжнародного трибуналу ООН з морського права.

Стан повернутих кораблів був вкрай незадовільним: зафіксовано розграбування обладнання, пошкодження систем, зникнення озброєння та документації. Фактично судна повернули не як бойові одиниці, а як корпуси, що потребували відновлення.

Росія формально виконала вимогу про повернення кораблів, але зробила це в спосіб, що демонстрував зневагу до міжнародного права. Подія закріпила розуміння, що навіть після рішень міжнародних судів РФ застосовує тактику затягування та фактичного саботажу, залишаючи Україні наслідки своєї агресії у вигляді зруйнованих активів і підвищених безпекових ризиків у Азово-Чорноморському регіоні.

29.11.19 — «ДНР» закріпила претензії на всю територію Донецької області

29 листопада 2019 року окупаційна адміністрація т. зв. ДНР внесла зміни до своєї псевдоконституції, закріпивши претензії на територію в адміністративних кордонах Донецької області УРСР — тобто на значно ширшу територію, ніж та, яку вона фактично контролювала.

Цей крок мав суто політико-пропагандистський характер і не мав жодних

правових наслідків. Він грубо суперечив Мінським домовленостям, у межах яких «ДНР» і «ЛНР» фігурували лише як окремі райони Донецької та Луганської областей України, а не як суб'єкти з територіальними претензіями.

Попри заяви про «мирний процес» і розведення сил, окупаційні структури публічно фіксували максималістські територіальні апетити, що ще раз підтверджувало їхню повну залежність від рішень Москви та відсутність реального наміру до політичного врегулювання в межах українського суверенітету.

09.12.19 — зустріч у Нормандському форматі в Парижі

9 грудня 2019 року в Парижі відбулася зустріч глав держав у Нормандському форматі за участю лідерів України, Франції, Німеччини та Росії. Це була перша така зустріч на рівні президентів і канцлера з 2016 року, що надавало їй особливої політичної ваги.

Переговори були присвячені врегулюванню війни на Донбасі: обговорювалися питання припинення вогню, розведення сил, обміну утримуваними особами та подальшої імплементації Мінських домовленостей. За підсумками зустрічі сторони підтвердили намір продовжувати роботу над гуманітарними кроками та безпечними заходами, однак прориву в ключових політичних питаннях досягнуто не було.

18.12.19 — «ЛНР» закріпила претензії на всю територію Луганської області

18 грудня 2019 року окупаційна адміністрація т. зв. ЛНР внесла зміни до своєї псевдоконституції, закріпивши претензії на територію в адміністративних кордонах Луганської області. Йшлося про заяву прав на всю область, незалежно від фактичного контролю.

Як і у випадку з аналогічним рішенням «ДНР» наприкінці листопада 2019 року,

цей крок мав виключно декларативний і пропагандистський характер та не створював жодних правових наслідків.

23.12.2019 — запуск залізничного сполучення Керченським (Кримським) мостом

23 грудня 2019 року Росія відкрила залізничний рух Керченським мостом, що фактично означало повне завершення будівництва в його двокомпонентному (автомобільно-залізничному) вигляді. З цього моменту з'явився безперервний залізничний коридор між територією РФ і окупованим Кримом.

Запуск залізниці мав якісно інші наслідки, ніж автомобільний рух: він забезпечив масову, регулярну та прихованішу логістику — перевезення важких вантажів, пального, боєприпасів і військової техніки. Це істотно підвищило військово-стратегічну цінність мосту та розширило можливості РФ для швидкого нарощування угруповань у Криму й на півдні України.

22.07.20 — домовленість ТКГ про додаткові заходи з посилення режиму тиші

22 липня 2020 року Тристороння контактна група досягла згоди щодо додаткових заходів із посилення режиму припинення вогню, які мали набути чинності з 27 липня 2020 року. Пакет передбачав суворіші обмеження на застосування озброєнь, заборону наступальних і розвідувально-диверсійних дій, а також механізми відповідальності за порушення.

Домовленості стали спробою інституціоналізувати режим тиші після років нестабільних «перемір'їв», що системно зривалися. Україна наполягала на чіткіших правилах і фіксації порушень за участю СММ ОБСЄ, тоді як реальне виконання залежало від волі сторони-агресора та підконтрольних їй формувань.

22.07.20 увійшло в хронологію як момент, коли було сформульовано найде-

тальніший на той час набір безпекових обмежень. Попри подальші порушення, старт із 27 липня приніс помітне зниження інтенсивності бойових дій на певний період, що засвідчило: навіть обмежені механізми можуть працювати — але лише доти, доки їх не нівелюють політичні рішення Москви.

23.08.20 — прийняття на озброєння РК-360МЦ «Нептун»

23 серпня 2020 року Збройні Сили України офіційно прийняли на озброєння береговий мобільний ракетний комплекс РК-360МЦ «Нептун» — першу сучасну українську протикорабельну систему власної розробки.

«Нептун» був створений як інструмент асиметричного стримування: комплекс призначений для ураження надводних цілей, передусім кораблів противника в Чорному та Азовському морях, і давав змогу закрити прибережні райони без необхідності симетричного нарощування флоту. Його поява істотно підвищила оборонні можливості України на морському напрямку.

Це стало важливою точкою в еволюції української оборони: держава отримала власний далекобійний протикорабельний потенціал, який у подальшому довів свою ефективність у реальних бойових умовах і змінив баланс ризиків для Чорноморського флоту РФ.

11.12.20 — МКС завершив попереднє вивчення ситуації в Україні

11 грудня 2020 року було повідомлено, що Міжнародний кримінальний суд завершив попереднє вивчення ситуації в Україні, пов'язаної з подіями міжнародного збройного конфлікту на Донбасі та з окупацією Криму. Попереднє вивчення тривало з 2014 року й охоплювало аналіз юрисдикції Суду, прийнятності справ і наявності підстав для відкриття повноцінного розслідування.

У своїх висновках Офіс прокурора МКС дійшов висновку, що на території України мали місце як міжнародний збройний конфлікт між Україною та Російською Федерацією, так і неміжнародний збройний конфлікт із залученням підконтрольних РФ збройних формувань. Також було зафіксовано наявність підстав вважати, що в Криму та на Донбасі могли бути скоєні воєнні злочини та злочини проти людяності.

11.12.20 уперше на рівні МКС де-факто була підтверджена правова кваліфікація війни проти України як міжнародного збройного конфлікту, що створило основу для подальших процесуальних рішень і притягнення винних до відповідальності в межах міжнародного кримінального права.

Частина 8. Січень 2021 – лютий 2022, підготовка до вторгнення

Упродовж 2021 року та на початку 2022-го Російська Федерація здійснювала системну військово-стратегічну підготовку до широкомасштабної війни проти України. Окрім перекидання військ і техніки до кордонів України, тривала політична й інформаційна підготовка: ультимативні вимоги до НАТО, ескалація риторики про «загрози з боку України», активізація дезінформації та дипломатичне прикриття військових дій.

Січень – лютий 2022 року стали фінальною фазою цієї підготовки, коли концентрація сил і характер дій РФ однозначно вказували на намір перейти від гібридної війни до відкритого повномасштабного вторгнення.

31.03.21 – РФ відмовилася поновити режим припинення вогню, початок ескалації

31 березня 2021 року Росія відмовилася поновити режим припинення вогню на Донбасі, який діяв із літа 2020 року. Після цього було зафіксовано різке зростання кількості обстрілів, втрат і провокацій уздовж лінії зіткнення.

Відмова від продовження «тиші» стала свідомим політичним сигналом і збіглася в часі з масовим стягуванням російських військ до кордонів України навесні 2021 року. Таким чином, ескалація на Донбасі виконувала роль військово-політичного тиску та елементу підготовки до ширшого силового сценарію.

31.03.21 у хронології війни позначає кінець відносного затишшя і перехід до нової фази напруженості, яка логічно впи-

салася в ланцюг дій РФ із підготовки повномасштабного вторгнення 2022 року.

20.04.21 – оцінка Пентагону: концентрація військ РФ більша, ніж у 2014 році

20 квітня 2021 року речник Пентагону заявив, що накопичення російських військ поблизу кордонів України перевищує масштаби 2014 року. Оцінка стосувалася не лише чисельності особового складу, а і якості угруповання — наявності ударних підрозділів, важкої техніки, авіації, систем управління та логістики.

Ця заява стала публічним сигналом стратегічного рівня: США зафіксували, що РФ формує наступальний потенціал, а не здійснює тимчасові «навчання». Концентрація сил охоплювала кілька напрямків одночасно й супроводжувалася розгортанням інфраструктури тривалого застосування.

20.04.21 позначає момент, коли ризик повномасштабного вторгнення був чітко й офіційно озвучений Заходом, задовго до лютого 2022 року, і став частиною попереджувальної дипломатії та військового планування союзників України.

27.07.21 – Валерій Залужний призначений Головнокомандувачем ЗСУ

27 липня 2021 року Валерій Залужний був призначений Головнокомандувачем Збройних сил України. Рішення означало зміну військового керівництва на тлі зростання загрози з боку Російської Фе-

дерації та ескалації після зриву режиму припинення вогню навесні 2021 року.

Призначення Залужного символізувало перехід до сучаснішої моделі управління військом: акцент на децентралізації, ініціативі командирів, сумісності з підходами НАТО та підготовці до можливого масштабного зіткнення. Новий Головнокомандувач отримав армію, яка вже перебувала в процесі трансформації, але потребувала прискореної адаптації до війни високої інтенсивності.

Зміна керівництва відбулася за кілька місяців до повномасштабного вторгнення РФ, і надалі саме ця система управління стала критично важливою для стійкості ЗСУ у 2022 році.

30.09.21 — РФ припинила мандат Місії ОБСЄ на кордоні («Гуково» й «Донецьк»)

30 вересня 2021 року Російська Федерація відмовилася продовжувати мандат Місії спостерігачів ОБСЄ на російських пунктах пропуску Гуково й Донецьк (на кордоні з Луганською областю України). Після цієї дати міжнародний моніторинг фактично зник із єдиних Контрольно-пропускних пунктів (КПП), де ОБСЄ мала хоча б обмежений доступ.

Рішення РФ означало повне зняття міжнародного контролю над ділянкою кордону, яку Москва системно використовувала для перекидання особового складу, техніки та матеріального забезпечення на окуповані території Донбасу. Місія і до цього працювала з жорсткими обмеженнями, але її присутність залишалася єдиним формальним механізмом фіксації транскордонної активності.

30.09.21 стало важливим індикатором підготовки до ескалації: усунення спостерігачів прибрало навіть мінімальні стримувальні чинники та вписалося в ланцюг кроків РФ напередодні повномасштабного вторгнення — разом із нарощуванням військ і згоранням міжнародних форматів контролю.

26.10.21 — перше бойове застосування Bayraktar TB2 ЗС України

26 жовтня 2021 року Збройні Сили України вперше застосували ударний безпілотник Bayraktar TB2 у бойових умовах. Дрон був використаний для придушення ворожої артилерії, яка вела обстріл села Гранітне на Донеччині.

Удар Bayraktar TB2 знищив артилерійську позицію противника без входження української авіації в зону ураження та без втрат серед особового складу ЗСУ. Застосування відбулося у відповідь на обстріли цивільної інфраструктури й було здійснене в межах права на самооборону, з дотриманням наявних домовленостей щодо застосування озброєнь.

26.10.21 стало тактичним і психологічним зламом на фронті: Україна продемонструвала здатність точно й асиметрично відповідати на артилерійські обстріли, що різко підвищило ціну ескалації для противника. Цей епізод також показав, що інтеграція Bayraktar TB2 у бойову систему ЗСУ була не символічною, а практичною підготовкою до війни високої інтенсивності, яка розгорнеться вже за кілька місяців.

13.11.21 — заява України про 100-тисячне угруповання РФ і заперечення Москви

13 листопада 2021 року президент України Володимир Зеленський публічно заявив, що Російська Федерація знову зосередила майже 100 тисяч військовослужбовців у прикордонній з Україною зоні. За оцінками української сторони, характер і масштаби угруповання свідчили не про ротацію чи навчання, а про підготовку до можливих наступальних дій.

У відповідь РФ офіційно спростувала звинувачення в підготовці нападу, традиційно пояснюючи концентрацію військ «внутрішніми переміщеннями» та «навчальними заходами». Така риторика вже застосовувалася раніше і слугувала ди-

пломатичним прикриттям для реальних військових приготувань.

21.11.21 — концентрація військ РФ і попередження про сценарій вторгнення

21 листопада 2021 року українська розвідка повідомила, що Російська Федерація сконцентрувала понад 92 тисячі військово-службовців поблизу кордонів з Україною. Йшлося про формування ударних угруповань із залученням бронетехніки, артилерії, авіації, засобів ППО та розгорнутої логістики — ознаки підготовки не до «навчань», а до масштабної операції.

Тоді ж Bloomberg, із посиланням на західні розвідувальні оцінки, повідомило, що Москва розглядає сценарій швидкої широкомасштабної наступальної операції проти України з кількох напрямків одночасно (північ, схід, південь), із подальшою тривалою окупацією захоплених територій.

Наміри РФ були чітко артикульовані й задокументовані ще за місяці до 24 лютого 2022 року, а подальші події лише підтвердили точність цих оцінок.

01.01.22 — Закон про національний спротив і формування Сил ТрО

1 січня 2022 року в Україні набрав чинності Закон «Про основи національного спротиву», який заклав правову та організаційну основу для створення системи територіальної оборони, руху опору та підготовки цивільного населення до захисту держави. Документ інтегрував ТрО в структуру Збройних сил України та визначив їхню роль як окремого компонента оборони.

Того ж дня Юрій Галушкін був призначений командувачем Сил територіальної оборони ЗСУ. Призначення відбулося на тлі стрімкого зростання воєнної загрози з боку РФ і стало ключовим кроком у практичному розгортанні ТрО по всій країні.

За лічені тижні до повномасштабного вторгнення Україна отримала масову, законодавчо оформлену систему оборони, яка вже в перші дні після 24 лютого 2022 року зіграла вирішальну роль у захисті Києва, обласних центрів і комунікацій.

19.01.22 — Велика Британія почала постачання Україні ПТРК NLAW

19 січня 2022 року Велика Британія розпочала постачання Україні легких протитанкових ракетних комплексів NLAW. Рішення було ухвалене на тлі стрімкого нарощування російських військ біля кордонів України та відкритих попереджень розвідок про ризик повномасштабного вторгнення.

NLAW призначений для ближнього бою з бронетехнікою, простий у застосуванні та ефективний у міських і пересічених умовах. Його постачання означало якісне посилення протитанкової оборони ЗСУ й підрозділів територіальної оборони саме в той момент, коли час на підготовку вимірювався тижнями.

Велика Британія однією з перших перейшла від декларацій до швидкої передачі летальної зброї, яка вже в перші дні повномасштабного вторгнення відіграла помітну роль у знищенні російської бронетехніки та стримуванні наступу.

22.01.22 — суперечлива міжнародна реакція напередодні вторгнення

22 січня 2022 року Німеччина вкотре публічно виключила можливість постачання зброї Україні та відмовилася надати дозвіл Естонії передати Україні гаубиці Д-30, які раніше перебували на озброєнні НДР. Рішення пояснювалися політикою «обмежень на реекспорт», однак у практичному вимірі воно блокувало передачу летального озброєння в критичний момент зростання загрози.

У той же період зі Сполучених Штатів Америки до України надійшла одна з партей масштабного пакета безпекової допо-

моги загальною вартістю понад 650 мільйонів доларів. Пакет включав озброєння, боєприпаси та обладнання, призначені для посилення обороноздатності ЗСУ на тлі неминучості силового сценарію.

22.01.22 наочно продемонструвало розбіжності в підходах західних партнерів напередодні вторгнення: тоді як одні держави ще вагалися і уникали рішучих кроків, інші вже переходили до масштабної практичної допомоги, яка згодом стала критично важливою в перші тижні повномасштабної війни.

24.01.22 — початок евакуації персоналу посольств із Києва

24 січня 2022 року Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Австралія та Німеччина розпочали евакуацію членів родин і/або частини співробітників своїх посольств із Києва. Рішення ухвалювалися на підставі розвідувальних оцінок щодо високої ймовірності швидкої ескалації з боку РФ.

Евакуація не означала закриття дипмісій, однак стала чітким сигналом загрози: партнери де-факто публічно зафіксували ризик повномасштабних бойових дій у столиці. Крок супроводжувався рекомендаціями громадянам цих країн терміново залишити Україну або переглянути плани перебування.

Вікно до вторгнення звузилося до лічених тижнів.

10.02.22 — зустріч радників «нормандської четвірки» в Берліні

10 лютого 2022 року в Берліні відбулася зустріч радників лідерів «нормандської четвірки» (Україна, Франція, Німеччина, Росія). Переговори були присвячені виконанню Мінських домовленостей на тлі різкої ескалації безпекової ситуації та концентрації російських військ біля кордонів України.

Під час зустрічі українська сторона чітко відмовилася приймати російську інтер-

претацію Мінських домовленостей, яка передбачала нав'язування політичних рішень (вибори, «особливий статус») до виконання безпекових умов — припинення вогню, виведення іноземних військ і відновлення контролю над кордоном. Київ наполягав на послідовності, закладеній у самих угодах і міжнародному праві.

Росії не вдалося легалізувати свою версію «Мінська» через переговори, що ще раз підтвердило — дипломатичний інструмент був для Кремля радше прикриттям, тоді як військовий сценарій уже перебував у фінальній стадії підготовки.

15.02.22 — Держдума РФ ініціювала визнання «ДНР» і «ЛНР»

15 лютого 2022 року Державна дума Російської Федерації ухвалила рішення направити звернення до президента РФ Володимира Путіна з проханням визнати «незалежність» т. зв. ДНР і ЛНР. Рішення було підтримане більшістю депутатів і мало публічний, демонстративний характер.

Формально ініціативу подавали як «відповідь на гуманітарну ситуацію», однак, по суті, вона стала політико-правовою підготовкою до зламу Мінських домовленостей. Визнання окупаційних адміністрацій означало б вихід Росії з формату, де вона вдавала посередника, і відкривало шлях до прямого застосування регулярних збройних сил під приводом «допомоги союзникам».

Уже за кілька днів ця ініціатива була реалізована, а дипломатичне прикриття остаточно поступилося відкритому силовому сценарію.

18 – 19.02.22 — різка ескалація на Донбасі та інсценування «евакуації»

18 – 19 лютого 2022 року на Донбасі було зафіксовано різке зростання кількості обстрілів і провокацій уздовж лінії зіткнення. Ескалація супроводжувалася інформаційною кампанією, покликаного

створити враження неминучої «української атаки», попри відсутність будь-яких підтверджень таких намірів із боку України.

Паралельно ватажки окупаційних угруповань в ОРДЛО оголосили «евакуацію» вразливих груп населення до РФ та загальну мобілізацію. За змістом і таймінгом ці дії були синхронізовані з військовими приготуваннями РФ і використовувалися як пропагандистське обґрунтування подальших кроків Кремля.

Штучно створена «гуманітарна криза» й фіктивна загроза «наступу України» слугували приводом для легалізації силового сценарію, який реалізувався вже за кілька днів.

21.02.2022 визнання «незалежності» т. зв. ДНР та ЛНР

21 лютого 2022 року Володимир Путін підписав укази про визнання Росією «незалежності» т. зв. ДНР і ЛНР. У цих же документах Кремль прямо заклав юридичну рамку для введення своїх військ, назвавши це «функціями щодо підтримання миру» — тобто оформив військове втручання як нібито легітимну місію, хоча йшлося про українські тимчасово окуповані території.

Того ж дня ватажки «ДНР/ЛНР» підписали з Путіним т. зв. договори про дружбу, співпрацю і допомогу. Їхній зміст принциповий: спільна оборона, спільна охорона кордонів, взаємне використання військової інфраструктури та баз — тобто створення правового коридору для розміщення російських військ і для подальшої ескалації.

Цей крок став переломним у гібридній конструкції війни. Якщо у 2014–2021 роках Росія формально трималася за легенду «их там нет», то 21.02.2022 вона перейшла до офіційної державної легалізації окупаційних адміністрацій і вивела війну в режим відкритого міждержавного протистояння — під прикриттям «визнання» та «миротворчості». Саме це міжнародні

інституції одразу трактували як грубе порушення суверенітету й територіальної цілісності України.

22 лютого 2022 року — юридичне оформлення розриву й підготовки до великої війни

22 лютого 2022 року міжнародна та українська реакція на визнання Росією «ДНР/ЛНР» була зафіксована вже в офіційних заявах і рішеннях. У спільній заяві президентів України та Естонії прямо зазначалося, що дії Москви означають свідомий односторонній вихід Російської Федерації з Мінських домовленостей. У тому ж ключі висловилися Верховна Рада України, низка іноземних держав і міжнародних інституцій — тим самим було публічно зафіксовано: мінський формат зруйнований не де-факто, а де-юре.

Того ж дня Рада Федерації РФ ратифікувала «договори про дружбу, співпрацю і допомогу» між Росією та квазіутвореннями «Д/ЛНР», а також надала згоду на використання збройних сил РФ за межами території Росії. Це завершило юридичне оформлення російської агресії: війна більше не маскувалася під «внутрішній конфлікт», а отримала формальний державний мандат на зовнішнє застосування сили.

У відповідь Україна почала діяти в режимі нагальної оборонної підготовки. Президент Володимир Зеленський підписав указ про призов резервістів без оголошення загальної мобілізації — крок, який дозволяв швидко посилити війська, не переводячи країну в повномасштабний воєнний стан, але чітко сигналізував: загроза повномасштабного вторгнення є реальною і неминучою.

Паралельно США, Європейський Союз, Німеччина та Велика Британія запровадили перший пакет санкцій проти Росії у зв'язку з визнанням ОРДЛО. Це був початок економічного та політичного тиску, який мав стримати подальшу ескалацію — хоч на той момент уже було зрозуміло,

що Кремль зробив вибір на користь війни.

22.02.22 — це день, коли всі сторони одночасно зафіксували реальність:

Росія — юридично легалізувала застосування сили, Україна — почала розгортання оборони, світ — визнав крах дипломатичного треку.

Після цієї дати шлях до 24 лютого був уже не питанням «якщо», а питанням «коли».

23.02.22 — переддень вторгнення: дипломатичний «відхід» РФ і надзвичайний стан в Україні

23 лютого 2022 року Росія почала евакуацію персоналу зі своїх дипломатичних установ в Україні: повідомлялося про згортання роботи посольства в Києві та консульств, а на будівлях були спущені російські прапори. Це виглядало як сигнал, що Москва переходить від шантажу до силового сценарію: коли держава забирає дипломатів, вона фактично готується до різкого загострення і не очікує «нормальної» дипломатії найближчими днями.

Того ж дня українська Верховна Рада затвердила запровадження надзвичайного стану з 00:00 24 лютого строком на 30 днів на всій території України, крім Донецької та Луганської областей, де де-факто вже діяв особливий правовий режим через бойові дії. Рішення ухвалили як інструмент внутрішньої мобілізації держави: посилення координації силових структур, режимних заходів і готовності системи управління.

Важливо, що ці дві події відбулися майже синхронно, але відображали протилежні вектори. Росія демонстративно «зачиняла двері» і знімала прапори — як перед бурею. Україна, навпаки, намагалася в юридично контрольований спосіб підготуватися до загрози, не розганяючи паніку, але підвищуючи внутрішню готовність держави.

Одна сторона готувалася атакувати, інша — терміново переводила країну в режим особливого управління. А вже за кілька годин, уранці 24 лютого, війна перейшла в повномасштабний вимір.

Частина 9. **Лютий 2022,** **повномасштабне вторгнення**

24.02.22 — початок повномасштабного вторгнення

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. Близько четвертої години ранку по всій країні пролунали ракетні удари — по аеродромах, військових частинах, об'єктах інфраструктури. Російські війська одночасно перетнули державний кордон із півночі, сходу та півдня. У зверненні до громадян РФ Володимир Путін оголосив про початок «спеціальної військової операції», остаточно відкинувши будь-які дипломатичні маски.

Цей день став межею між двома фазами війни. Усе, що до того називалося «гібридним тиском», «локальним конфліктом» чи «кризою», перейшло у відкриту міждержавну війну з використанням регулярних армій, авіації, ракет і масованих наземних угруповань. Росія більше не приховувала свого статусу агресора — вона вийшла з тіні й пішла ва-банк.

Україна відповіла негайно. Володимир Зеленський оголосив воєнний стан і звернувся до громадян та світу із заявою про захист держави. Українські Сили оборони вступили в бій на всіх напрямках — від Києва до Херсона, від Харкова до Маріуполя. Плани блискавичного захоплення країни почали ламатися вже в перші дні спротиву.

Настав момент, коли війна, що тривала роками під іншими назвами, стала очевидною для всього світу. Від цього дня більше не було ілюзій про «непорозуміння» чи «внутрішній конфлікт». Була війна — і вона триває.

25.02.22 — перший день загальнонаціонального спротиву

25 лютого 2022 року Україна перейшла від шоку першої доби вторгнення до організованого загальнонаціонального спротиву. Цього дня держава й суспільство одночасно увійшли в режим повної війни.

Уночі Володимир Зеленський підписав указ про загальну мобілізацію на 90 днів і запровадив обмеження на вїзд чоловіків віком від 18 до 60 років. Це означало: країна офіційно переходить у формат довготривалої оборони, без ілюзій про «швидке завершення».

На фронті російське просування було зупинене на низці напрямків. Українські сили підірвали мости на підступах до Києва, зірвавши швидкий прорив бронетехніки. Було відбито атаки на Чернігів, зафіксовано перших полонених із регулярних частин РФ, знищену й покинуту техніку. Водночас російські війська досягли Херсона й увійшли до Мелітополя — війна набула чіткої географії.

Цього ж дня Росія відновила подачу води Північно-Кримським каналом, що стало прямим підтвердженням: мета вторгнення — не «захист», а контроль над територіями й ресурсами. Паралельно фіксувалися удари по цивільній інфраструктурі, зокрема по об'єктах у Сумській області, що Україна кваліфікувала як воєнні злочини.

Важливим був і психологічний злам. У Києві та інших містах цивільні масово долучалися до оборони: будували барикади, готували коктейлі Молотова, вступали до тероборони. Держава закликала громадян до спротиву — й отримала відповідь.

На міжнародному рівні почалася активізація системи колективної безпеки: країни Заходу розширювали санкції, а НАТО вперше задіяло сили реагування як оборонний захід.

Україна не впала.

Україна прийняла бій — як держава і як суспільство.

26.02.22 — бій за Київ: спроби прориву й перші великі міські бої

26 лютого 2022 року стало однією з найнапруженіших діб оборони столиці. Російські війська намагалися прорватися до Києва, але були зупинені. Попри численні повідомлення про дії диверсійних груп у місті, жоден російський військовослужбовець та жодна одиниця російської техніки межувати так і не перетнули.

Українська сторона протягом доби повідомляла про відбиття атак і утримання основних вузлів оборони. Цього дня стало зрозуміло, що Київ — не «ціль для марш-кидка», а місто, за яке доведеться боротися.

Російська спроба швидко «зламати» Київ не спрацювала, а оборона міста — хоч іще не стала системною, але завдяки резервістам і просто небайдужим громадянам — уже набула достатньої для утримання міста стійкості.

27.02.22 — ескалація тиску і ядерний шантаж

27 лютого 2022 року війна перейшла у фазу різкої ескалації — як на полі бою, так і на стратегічному рівні. Вночі та зранку Росія завдавала ударів по критичній інфраструктурі: було пошкоджено газопровід поблизу Харкова, після ракетного удару загорілася нафтобаза в районі Василькова. Сукупність цих дій свідчила про спробу паралізувати енергетику, логістику й управління.

Того ж дня Кремль підняв ставки до безпрецедентного рівня. Володимир Путін доручив перевести сили ядерного стриму-

вання РФ в «особливий режим бойового чергування». Це стало відкритим ядерним шантажем, покликаним злякати Захід і примусити Україну до поступок на тлі провалу швидкого наступу.

Паралельно посилювався міжнародний тиск на Росію. Кілька російських банків було відключено від SWIFT, Європейський Союз заклав повітряний простір для російських літаків, а Туреччина заявила про застосування режиму Конвенції Монтре в умовах війни, що обмежувало рух військових кораблів РФ у Чорному морі. Це означало: світ визнав війну як повномасштабну й почав діяти системно.

В умовах зростання загроз Володимир Зеленський погодився направити українську делегацію на переговори про припинення вогню до району українсько-білоруського кордону. Це рішення не означало готовності до капітуляції — воно фіксувало спробу зупинити насильство, водночас тримаючи оборону.

Росія вдалася до ядерної риторики, а світ відповів економічною та політичною ізоляцією. Війна остаточно вийшла за межі регіонального конфлікту і стала глобальним викликом безпеці.

01.03.22 — удари по містах, масові жертви й перелом у міжнародній позиції

1 березня 2022 року Росія різко підвищила інтенсивність повітряних і ракетних ударів по українських містах. Завдано удару по будівлі Харківської обласної державної адміністрації. Це стало одним із перших масових і задокументованих ударів по центральній частині великого міста, який зняв будь-які сумніви щодо тактики терору проти мирного населення.

Протягом дня російські війська вели вуличні бої в Херсоні, наступали на околицях Чернігова та в районі Крут, розпочали атаки на Вознесенськ. Повністю було оточено Маріуполь, оборону якого тримали підрозділи морської піхоти, Національної гвардії та окремих загін «Азов». Одночас-

но тривали бої за аеропорт у Василькові, а російські війська зайшли до Тростянця, знищуючи історичну забудову і стикаючись з опором тероборони.

Російська авіація знищила 8 багатоквартирних будинків у Бородянці, спричинивши масові жертви серед цивільних. Масовані удари фіксувалися також по низці інших міст і об'єктів інфраструктури, включно із залізничними мостами.

Паралельно відбувалися події стратегічного рівня. Європейський парламент рекомендував надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС — політичний сигнал безпрецедентної підтримки. А оператор газопроводу Nord Stream 2 AG оголосив про банкрутство під тиском санкцій, що стало символом економічної ціни російської агресії.

02.03.22 — розширення фронту, перші контрнаступи й міжнародний вирок агресії

2 березня 2022 року бойові дії охопили майже всю лінію зіткнення. Тривали запеклі бої на підступах до Києва (Гостомель, Макарів), Харкова, Чернігова, Сум, Маріуполя, Николаєва, Енергодара та на Донбасі.

Російські війська захопили Херсон і Тростянець, Маріуполь опинився в повній блокаді. Водночас українські сили змогли локально відтіснити противника під Києвом і знищили російський десант біля Николаївського аеропорту; на Сумщині підрозділи ЗСУ на окремих ділянках відкинули ворога до кордону.

Росія продовжила масовані удари по містах та інфраструктурі: Бородянка зазнала чергових бомбардувань із великими жертвами серед цивільних, обстрілювалися Харків, Житомир, Чернігів та інші міста. Загальна кількість випущених по Україні ракет перевищила 180. Розпочалися перші масштабні евакуації цивільних, зокрема з Волновахи.

Україна одночасно нарощувала систему реагування всередині країни: Володимир

Зеленський підписав указ про створення Координаційного штабу з гуманітарних та соціальних питань для допомоги населенню в умовах війни.

Того ж дня світ дав політичну оцінку подіям. Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію з вимогою до Росії припинити агресію і вивести війська; за неї проголосувала переважна більшість держав світу. Паралельно сотні провідних науковців і нобелівських лауреатів публічно висловили підтримку Україні. Звісно, усі ці заклики РФ проігнорувала.

03.03.22 — Запорізька АЕС, гуманітарна катастрофа і старт розслідування воєнних злочинів

3 березня 2022 року тривали важкі бої навколо Києва, Харкова та Николаєва, а Росія продовжила масовані ракетно-бомбові удари по прифронтових містах і критичній інфраструктурі. Маріуполь залишався без води, електрики й опалення під постійними обстрілами; повідомлялося також про окупацію Новоїдара.

Ключова подія дня — атака на район Запорізької АЕС в Енергодарі, під час якої виникла пожежа на території станції. Це стало першим у новітній історії випадком, коли бойові дії створили пряму загрозу об'єкту ядерної енергетики такого масштабу, і показало: війна перейшла межу, за якою ризики стають не лише українськими — а європейськими і глобальними.

Того ж дня відбувся другий раунд переговорів між Україною та Росією в Біловезькій Пущі — результатів не було досягнуто.

На міжнародному рівні прозвучав ще один маркер: головний прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан заявив про початок розслідування можливих воєнних злочинів. А за оцінками ООН, кількість людей, які залишили Україну від 24 лютого, перевищила 1 мільйон — війна стала не лише фронтом, а масовим вимушеним переселенням.

Почало формуватися розуміння: словосполучення «Збройні сили РФ» і «воєнний злочин» — це історії з однієї книги.

06.03.22 — спроба замкнути кільце навколо ключових міст

6 березня 2022 року Росія продовжила наступ із фокусом на оточенні Києва, Харкова, Чернігова, Сум і Миколаєва та на просуванні на півдні й Донбасі. Окупаційні угруповання перейшли до накопичення ресурсів для можливого штурму столиці, намагаючись підтиснути Київ із заходу та сходу.

Цього дня в українській офіційній риторіці з'явився додатковий символ противу: указом президента низці міст було присвоєно звання «міст-героїв»: Харків, Чернігів, Маріуполь, Херсон, Гостомель, Волноваха. Це було не просто про нагороду — це була фіксація того, що війна йде вже не за «точки на карті», а за міста, які вимушено стають фортецями.

06.03.22 — це дата, коли стратегія Росії читалася відкрито: не шукати «одного удару», а задушити Україну кільцями оточення. І водночас — день, коли Україна почала називати спротив міст не епізодом, а основою національної оборони.

07.03.22 — спроба стратегічного оточення і війна на виснаження

7 березня 2022 року російські війська продовжили наступ із головною метою — оточення ключових українських міст: Києва, Харкова, Чернігова, Сум, Маріуполя та Миколаєва, а також вихід на адміністративні кордони Донецької і Луганської областей.

Того ж дня відбувся третій раунд переговорів між Україною та Росією, який, як і попередні, не приніс припинення вогню. Бойові дії тривали паралельно з дипломатією.

Цього дня вже стало зрозуміло: Росія не змогла зламати Україну швидким ударом і переходить до повільного, кривавого тиску по всій лінії фронту.

09.03.22 — удар по пологовому в Маріуполі

9 березня 2022 року російський наступ сповільнився: під Києвом, Черніговом, на напрямках Харкова й Миколаєва ворог зазнавав втрат і перегруповувався, не досягнувши швидкого оточення ключових міст. Але одночасно Росія посилила тиск через удари по цивільних.

Ключова подія дня — авіаудар по лікарні в Маріуполі, який припав на пологове відділення. Унаслідок удару загинули троє людей, серед них одна дитина, ще 17 осіб постраждали. Цей епізод став одним із найочевидніших символів того, що Росія веде війну не лише проти армії, а і проти мирного населення.

Стало зрозуміло: терор проти цивільних для агресора — не побічний ефект, а інструмент війни.

10.03.22 — Мощун: рубіж, який тримав Київ

10 березня 2022 року російські війська, зазнавши втрат, перегруповувалися, але не відмовлялися від задуму блокувати Київ із заходу та південного заходу. На Поліському напрямку окупанти утримували низку населених пунктів на підступах до столиці (зокрема Бородянку, Бучу та інші), намагаючись відновити боєздатність і готуючи нові спроби просування.

Ключова подія дня — спроба форсування річки Ірпінь у районі Мощуна, яку Сили оборони України зірвали. Окупанти намагалися прорватися через водний рубіж, щоб вийти на прямі підступи до Києва, але були відбиті, а Мощун було звільнено. Саме тут проходив один із найнебезпечніших напрямків для столиці: успішний прорив у районі Мощуна відкривав би ворогу короткий шлях до Києва та створював загрозу обвалу всієї західної лінії оборони.

Оборона Мощуна стала наріжним каменем оборони Києва: це був рубіж, на якому зламався задум швидкого обходу столиці

з північного заходу. Мощун — не просто точка на карті, а місце, де Київ виграв час і простір для подальшого розгрому ударного угруповання РФ.

Доля Києва вирішувалася не в центрі міста, а на рубежах, як-от Мощун — там, де ворога зупинили до того, як він отримав шанс увійти.

16.03.22 — удар по драмтеатру в Маріуполі

16 березня 2022 року Росія, утримуючи зайняті рубежі, одночасно посилила штурм Маріуполя і продовжила повітряні удари по прифронтових містах.

Ключова подія дня — авіаудар по Маріупольському драмтеатру, де ховалися сотні цивільних. Будівля була фактично закриттям, але її знищили ударом; значна частина людей загинула. Це стало одним із найочевидніших символів війни проти мирного населення.

Того ж дня Україна приєдналася до європейської енергосистеми ENTSO-E — стратегічний крок відриву від російського енергетичного впливу.

19.03.22 — окупація Снігурівки й херсонський спротив

19 березня 2022 року російські війська захопили селище Снігурівка в Миколаївській області. Загалом під окупацію РФ тоді потрапила невелика частина регіону — приблизно 5%, що стало плацдармом для подальшого тиску на південному напрямку.

Згодом ці окуповані території були звільнені під час осіннього наступу ЗСУ, коли українські війська методично пробилися до Херсона, розхитуючи російську оборону й логістику на правобережжі.

Паралельно весь березень Херсон і область жили спротивом: люди виходили на масові проукраїнські протести, попри присутність окупаційних військ. Одним із найвідоміших символів тієї весни стало скандування херсонців до окупантів:

«Домой!» — доки росіяни не перейшли до системного придушення протестів.

20.03.22 — ультиматум Маріуполю і удар по Києву

20 березня 2022 року в Маріуполі тривали запеклі бої. Російське командування висунуло захисникам обложеного міста ультиматум про капітуляцію, який був відкинтий. Паралельно продовжувалися обстріли Харкова, Чернігова, Дергачів, інших міст, а ввечері Росія завдала повітряного удару по Києву.

Цього дня по всій окупованій південній Україні тривали масові проукраїнські протести — у Херсоні, Каховці, Бердянську та Енергодарі. Попри тиск і репресії, цивільний спротив залишався видимим маркером провалу окупаційної політики РФ.

Того ж дня було підтверджено ліквідацію заступника командувача Чорноморського флоту РФ Андрія Палія.

За даними ООН, станом на 20 березня, в Україні загинули 925 мирних жителів, серед них 115 дітей. Водночас держава посилила внутрішню стійкість: було заборонено діяльність проросійських партій, а низка європейських країн розпочала розслідування воєнних злочинів Росії.

22.03.22 — звільнення Макарова: перелом у битві за Київщину

22 березня 2022 року українські Сили оборони вибили російські підрозділи із селища Макарів. Це стало першим чітким сигналом перелому в боях за Київську область.

Звільнення Макарова зірвало плани РФ щодо утримання західного кільця навколо столиці та порушило логістику окупаційного угруповання, яке намагалось тиснути на Київ із напрямку Житомирської траси.

22.03.22 вважається початком системного звільнення Київщини — моментом, коли ініціатива остаточно почала пере-

ходити до української армії, а російський наступ на столицю фактично захлинувся.

24.03.22 — удар по Бердянському порту: знищення «Саратова»

24 березня 2022 року Сили оборони України завдали ракетного удару по російських кораблях, пришвартованих у порту тимчасово окупованого Бердянська. У результаті було знищено великий десантний корабель «Саратов», а також пошкоджено ВДК «Цезарь Куников» і «Новочеркаск», які змогли вийти з порту.

Українська сторона пов'язувала удар із застосуванням тактичного ракетного комплексу «Точка-У».

Ця подія стала важливою не лише як гучна втрата російського флоту, а і як удар по логістичній Бердянськ використовувався для перекидання техніки й боеприпасів на південний напрямок, зокрема для тиску на Маріуполь.

24.03.22 — це дата, коли Україна показала: російська окупація узбережжя не гарантує безпеки ні портам, ні кораблям, а морська логістика РФ може бути зірвана точними ударами навіть у захоплених гаванях.

08.04.22 — звільнення півночі України

8 квітня 2022 року Сили оборони України повністю звільнили Київську, Житомирську, Чернігівську та Сумську області від російських окупаційних військ. Ворог був змушений відступити, не досягнувши жодної зі своїх стратегічних цілей на північному напрямку.

Це стало підсумком провалу російського плану швидкого захоплення Києва. Українська оборона, зірвані логістичні ланцюги, великі втрати та активні контрудари змусили РФ перейти від наступу до втечі, залишаючи після себе знищену техніку й докази масових злочинів проти цивільного населення.

Звільнення північних регіонів стало першою масштабною стратегічною пораз-

кою Росії в повномасштабній війні та переломним моментом кампанії: ініціатива поступово переходила до України, а світ побачив, що російську армію можна бити.

14.04.22 — знищення флагмана Чорноморського флоту РФ

14 квітня 2022 року Сили оборони України знищили флагман Чорноморського флоту Росії — гвардійський ракетний крейсер «Москва». Корабель був уражений протикорабельними ракетами «Нептун», після чого затонув під час буксирування.

Втрата «Москви» стала найбільшою морською поразкою Росії в цій війні та символічним ударом по її військово-політичному престижу. Крейсер відіграв ключову роль у ППО корабельного угруповання РФ у Чорному морі та використовувався для тиску на південні регіони України.

Подія мала й оперативні наслідки: російський флот був змушений відсунути кораблі від українського узбережжя, а загроза морського десанту різко зменшилася.

22.04.22 — публічне оголошення цілей війни Росії

22 квітня 2022 року Міністерство оборони Російської Федерації публічно озвучило стратегічні цілі війни проти України. Йшлося про прагнення встановити повний контроль над Донбасом і півднем України, створити сухопутний коридор до окупованого Криму, а також вийти до Придністров'я.

Ця заява стала фактичним визнанням провалу початкового плану швидкого захоплення Києва та зміни влади в Україні. Росія офіційно перейшла до формулювання обмежених, але все ще загарбницьких цілей, зосереджених на територіальній окупації.

22.04.22 — це дата, коли війна з «операції» остаточно перетворилася на відкриту

війну за анексію українських територій, без маскуванню під «миротворчість» чи внутрішній конфлікт.

03.05.22 — ЗСУ відтіснили РФ від Харкова: місто «відсунули» від артилерійського краю

3 травня 2022 року українські війська відтіснили російські підрозділи приблизно на 40 кілометрів від Харкова. Це стало принциповим переломом для міста: до цього ворог стояв майже впритул до межі Харкова й міг накривати його всіма видами ствольної артилерії.

Після відсування росіян ситуація змінилася: Харків і надалі залишався під ударами, але для обстрілів противнику вже була доступна переважно реактивна артилерія та інші далекобійні засоби — тобто щільність і «повсякденність» артилерійського терору зменшилась.

Найбільш постраждалим районом Харкова стала Північна Салтівка — квартали, які прийняли на себе головний удар перших місяців і стали символом того, що означає війна в місті, коли фронт стоїть буквально «за парканом».

07.05.22 — падіння Попасної: місто, стерте війною

7 травня 2022 року, після майже місяця безперервних штурмів, російські війська захопили населений пункт Попасна. Бої супроводжувалися тотальним застосуванням артилерії та авіації, що перетворило місто на суцільні руїни.

Рівень руйнувань був настільки масштабним, що згодом окупаційна адміністрація фактично виключила Попасну з переліку населених пунктів — як таку, що перестала існувати в додатному для життя вигляді.

Це був один із перших прикладів у цій війні, коли захоплення міста означало його повне знищення, а не встановлення контролю над живим урбаністичним простором.

20.05.22 — фінал боїв за Маріуполь

20 травня 2022 року завершилися бої за Маріуполь. Після багатомісячної облоги місто опинилося під контролем російських військ. Організований опір зосереджувався в районі заводу «Азовсталь» до останнього можливого моменту.

Оборона Маріуполя стала однією з найтриваліших і найкривавіших у війні. Захисники міста скували значні сили противника, зірвали його темпи на південному напрямку та завдали відчутних втрат, вигравши час для України на інших ділянках фронту.

Падіння Маріуполя відбулося на тлі масштабної гуманітарної катастрофи: місто було майже повністю зруйноване, тисячі цивільних загинули або були змушені покинути домівки. Бої супроводжувалися численними воєнними злочинами, задокументованими міжнародними організаціями.

Це був трагічний фінал оборони міста й водночас символ крайньої ціни спротиву: Маріуполь був втрачений, але його оборона стала однією з ключових сторінок війни — прикладом стійкості, яка вплинула на хід кампанії далеко за межами Приазов'я.

10.06.22 — перше успішне бойове застосування FPV-дронів-камікадзе

10 червня 2022 року підрозділ SIGNUM (на той момент у складі 93-ї ОМБр «Холодний Яр») здійснив перше в історії успішне бойове застосування FPV-дрона-камікадзе.

Операція відбулася на Ізюмському напрямку, поблизу Великої Комишувахи. Для удару був використаний перероблений цивільний фрістайл-дрон, яким пілоти уразили ворожу техніку. На той момент це було нештатне, експериментальне рішення, без доктрин, інструкцій і серійних зразків.

Саме 10.06.22 вважається точкою відліку нової епохи на полі бою: FPV-дрони з

імпровізованого інструменту ентузіастів перетворилися на масовий, системний і надзвичайно ефективний засіб ураження, який докорінно змінив тактику сучасної війни.

03.07.22 — захоплення Лисичанська

3 липня 2022 року російські війська захопили Лисичанськ — останнє велике місто Луганської області, яке на той момент утримували Сили оборони України. Після цього РФ заявила про «повний контроль» над Луганщиною.

Відхід українських підрозділів із Лисичанська був організованим і вимушеним: місто перебувало під масованим артилерійським і авіаційним вогнем, із загрозою оперативного оточення. Командування ухвалило рішення зберегти особовий склад і зайняти нові рубежі оборони.

Захоплення Лисичанська стало піком літнього наступу РФ на Донбасі, досягнутим ціною значних втрат і повільного просування. Надалі темпи російського наступу різко знизилися.

07.07.22 — звільнення острова Зміїний

7 липня 2022 року Сили оборони України звільнили острів Зміїний, змусивши російські війська залишити позиції після серії точних ударів по гарнізону та засобах ППО.

Звільнення Зміїного стало важливою оперативною перемогою: Росія втратила контроль над ключовою точкою в північно-західній частині Чорного моря, що зменшило загрозу морської блокади та розширило можливості України для відновлення судноплавства.

07.07.22 — це дата, яка закріпила зміну балансу на морському напрямку й показала: навіть добре укріплені позиції РФ не є недосяжними для системної та точної української відповіді.

22.07.22 — «зернові угоди» в Стамбулі

22 липня 2022 року в Стамбулі, за посередництва Організації Об'єднаних Націй та Туреччини, було підписано т. зв. зернові угоди — домовленості щодо гарантій безпечного вивозу українського зерна морськими коридорами з портів Чорного моря.

Угода уможливила відновити експорт продовольства, заблокований через війну, і зменшити ризики глобальної продовольчої кризи, особливо для країн Африки та Близького Сходу. Контроль за виконанням домовленостей здійснювався через спільний координаційний механізм.

Навіть у розпал війни Україні вдалося відкрити морський шлях для критично важливого експорту, поєднавши військову стійкість із дипломатією та міжнародною підтримкою.

29.07.22 — вибух в Оленівці: масове вбивство полонених

29 липня 2022 року в окупованій Оленівці стався вибух у виправній колонії №120, де утримувалися українські військовополонені. Внаслідок трагедії загинули щонайменше 50 осіб, десятки були поранені.

Україна та міжнародні експерти розцінили подію як військовий злочин і грубе порушення Женевських конвенцій. Російська сторона намагалася перекласти відповідальність, однак незалежні оцінки вказували на внутрішній вибух у місці утримання полонених, що виключало версію зовнішнього обстрілу.

Це одна з найтемніших дат війни: умисне знищення беззбройних полонених стало символом системних злочинів РФ і додатковим доказом необхідності міжнародного трибуналу.

01.08.22 — початок штурму Бахмута

1 серпня 2022 року російські війська розпочали штурм Бахмута — ключового

вузла оборони Сил оборони України на Донеччині. Місто стало головною ціллю наступу після захоплення Лисичанська.

Бої за Бахмут швидко набули позиційного й виснажливого характеру. Росія зосередила значні сили, зокрема регулярні підрозділи та найманців, намагаючись прорвати українську оборону лобовими атаками, що супроводжувалися масованими артилерійськими ударами.

Це був початок однієї з найдовших і найкровопролитніших битв війни, яка з часом перетворила Бахмут на символ затяжного протистояння та виснаження наступального потенціалу РФ.

29.08.22 — початок контрнаступу на півдні

29 серпня 2022 року Сили оборони України розпочали контрнаступ на південному напрямку, насамперед у Херсонській області. Операція була спрямована на руйнування логістики противника, ізоляцію угруповання РФ на правому березі Дніпра та поступове витіснення окупаційних військ.

Контрнаступ мав системний, логістичний характер: сили оборони України методично вибивали постачання угруповання РФ на правому березі Дніпра — склади, пункти управління, переправи. Ключовою ціллю став Антонівський міст (а також інші переходи через Дніпро): його послідовно виводили з ладу, перерізаючи ворогу підвіз боєприпасів і підкріплень. У результаті російські війська опинилися в ситуації, коли сили, засоби й позиції є, а забезпечення — недостатнє, і відступ став питанням часу.

Ця кампанія тривала понад два місяці й завершилася 11 листопада 2022 року звільненням Херсона — першого й на той момент єдиного обласного центру, захопленого Росією після 24 лютого.

Україна перейшла від оборони до стратегічного повернення окупованих територій.

06.09.22 — початок Харківської наступальної операції

6 вересня 2022 року Сили оборони України розпочали Харківську наступальну операцію — одну з найуспішніших кампаній війни. У результаті стрімкого маневру було звільнено ключові міста та вузли: Балаклія, Куп'янськ, Ізюм та десятки населених пунктів області.

Операція стала прикладом маневрової війни: українські підрозділи прорвали слабо прикриту оборону, зруйнували управління і логістику противника, змусивши російські війська до хаотичного відступу з великими втратами техніки та боєприпасів.

Україна довела здатність не лише оборонятися, а і швидко звільняти великі території, кардинально змінюючи оперативну обстановку на фронті.

11.09.22 — початок ударів по енергетичній інфраструктурі України

11 вересня 2022 року Росія розпочала цілеспрямовані удари по енергетичній інфраструктурі України — електростанціях, підстанціях і вузлах розподілу. Наслідком стали масові відключення електроенергії в низці регіонів, зокрема на сході та в центрі країни.

Ці удари стали відповіддю РФ на успішні контрнаступи ЗСУ, насамперед на Харківщині. Не здатна зупинити українські війська на фронті, Росія перейшла до стратегії енергетичного терору, намагаючись тиснути на тил і цивільне населення.

Це була спроба зламати Україну через зиму, темряву й холод, перетворивши енергетику на поле бою.

12.09.22 — перше знищення дрона Shahed-136 в Україні

12 вересня 2022 року в повітряному просторі України поблизу Куп'янська було вперше збито іранський дрон-камікадзе

Shahed-136, який Росія почала застосовувати у війні проти України.

Цей епізод став маркером нової загрози: РФ розширила інструментарій ударів по тилу, залучивши дешеві безпілотники для атак на інфраструктуру та міста. Водночас перше успішне знищення показало, що українська ППО адаптується до нових типів цілей.

Цього ж дня Сили оборони України звільнили Святогірськ на Донеччині — важливий епізод осіннього контрнаступу, який ламав російську лінію оборони на півночі області.

Особливість Святогірська — його географія: місто стоїть переважно на лівому березі Сіверського Дінця, тоді як правий берег упродовж окупації залишався під контролем України. Через це Сіверський Донець був не просто річкою, а лінією розділу, яка визначала логістику й тактику боїв.

Під час звільнення українські військові заходили у Святогірськ на човнах, фактично форсуючи річку під ризиком вогню. Успіх операції залежав не лише від «наступу по дорозі», а й від швидких переправ і сміливих маневрів у складній місцевості.

13.09.22 — звільнення Вовчанська на кордоні з РФ

13 вересня 2022 року Сили оборони України звільнили Вовчанськ — прикордонне місто Харківщини, що мало важливе тактичне значення через близькість до державного кордону з Росією.

Операція стала частиною стрімкого харківського контрнаступу, який зламав російську оборону на північному сході. Уздовж усього маршруту українські підрозділи зустрічали мешканці звільнених населених пунктів — з прапорами, сльозами і словами подяки.

Україна не лише відтіснила ворога від Харкова, а й повернула контроль над прикордонними містами, відновивши безпеку північного рубежу області.

21.09.22 — оголошення «часткової мобілізації» у РФ

21 вересня 2022 року президент Росії Володимир Путін оголосив «часткову мобілізацію». Формально йшлося про призов резервістів, фактично — про спробу терміново компенсувати втрати після провалів на фронті, насамперед на Харківщині.

Рішення стало публічним визнанням кадрової кризи російської армії та переходу війни в затяжну фазу. Мобілізація супроводжувалася хаосом, масовими порушеннями та хвилею втечі громадян РФ за кордон.

21.09.22 — це дата, коли війна остаточно прийшла всередину самої Росії, зруйнувавши ілюзію «далекого конфлікту» для її населення.

29.09.22 — перша публічна заява руху «Атеш»

29 вересня 2022 року було оприлюднено відеозвернення одного з учасників партизанського руху «Атеш» до потенційних членів організації. Звернення поширили через Telegram-канал руху. У ньому проголошувалася мета — боротьба проти російської окупації, зокрема шляхом саботажу та розвідки на окупованих територіях і в глибині РФ.

Поява відео відбулася на тлі оголошення Росією «часткової мобілізації» та псевдореферендумів на окупованих територіях України. Рух позиціонував себе як мережу підпілля, що діє всередині ворожої інфраструктури та координує дії з українськими силами.

Ця дата вважається першою публічною згадкою про «Атеш» як організовану структуру. Відтоді рух регулярно заявляв про диверсії на залізниці, ураження логістичних вузлів і передачу розвідданих.

30.09.22 — спроба анексії окупованих територій

30 вересня 2022 року, посилаючись на проведені 23 – 27 вересня псевдореферен-

думи, президент Росії Володимир Путін оголосив про включення до складу РФ окупованих територій України: «ДНР» і «ЛНР», а також Запорізької та Херсонської областей.

Це рішення не мало жодної юридичної сили: «референдуми» проходили під окупацією, без міжнародного визнання та з грубими порушеннями. Міжнародна спільнота розцінила дії Росії як спробу легалізувати силове захоплення територій і чергове порушення міжнародного права.

30.09.22 — це дата, коли Кремль формально оголосив про анексію, але фактично лише поглибив ізоляцію РФ і зафіксував, що війна ведеться з метою відкритого територіального пограбування, а не «захисту» чи «переговорів».

08.10.22 — перший підрив Кримського мосту

8 жовтня 2022 року стався перший підрив Кримського мосту — ключової транспортної артерії між РФ та окупованим Кримом. Вибух спричинив часткове руйнування автомобільної частини та пошкодження залізничної інфраструктури, рух мостом було зупинено.

Удар по мосту мав стратегічне значення: він вразив логістику російського угруповання на півдні України та завдав сильно-го символічного удару по одному з головних інфраструктурних проєктів Кремля, який РФ використовувала як інструмент постачання і пропаганди.

11.11.22 — звільнення Херсона

11 листопада 2022 року Сили оборони України звільнили Херсон. Російські війська відступили з правобережжя Дніпра після багатомісячного тиску та системного руйнування їхньої логістики.

Звільнення міста стало кульмінацією південного контрнаступу, розпочатого наприкінці серпня: удари по переправах, зокрема Антонівському мосту, складах і командних пунктах, позбавили окупан-

тів можливості утримувати угруповання. Відхід РФ перетворився на вимушену евакуацію під загрозою оточення.

11.11.22 — історична дата: перший і на той момент єдиний обласний центр, захоплений Росією після 24 лютого, був повернутий Україні. Це стало потужним військовим і моральним переломом, який підтвердив ефективність української стратегії контрнаступу.

24.02.23 — перші Leopard-2 в Україні: символічне постачання в річницю вторгнення

24 лютого 2023 року, у річницю початку повномасштабного вторгнення, Польща передала Україні перші чотири танки Leopard-2A4 — це стало не лише військовим підсиленням, а й чітким політичним сигналом: Захід переходить від «допомоги легкою технікою» до передачі важких ударних платформ.

Далі постачання набуло системного характеру: Німеччина та інші союзники почали передавати свої Leopard різних модифікацій — зокрема Leopard-2A6 від Німеччини та Leopard-2 від інших партнерів у межах формування «леопардового» пакета.

04.05.23 — перше успішне перехоплення ракети X-47 «Кинджал»

4 травня 2023 року Сили оборони України вперше в історії війни успішно збили російську «гіперзвукову» ракету X-47 «Кинджал», яку РФ позиціонувала як «невразливу» для систем протиповітряної оборони.

Перехоплення було здійснене під час ракетної атаки на Київ із застосуванням сучасних західних засобів ППО, що фактично зруйнувало один із ключових пропагандистських міфів Кремля щодо «абсолютної» зброї.

04.05.23 стало важливою технологічною і психологічною віхою війни — доказом того, що навіть найсучасніші російські

ракету можуть бути знищені, а перевага РФ у «чудо-озброєннях» є значною мірою медійною конструкцією, а не реальністю.

21.05.23 — захоплення Бахмута військами РФ

21 травня 2023 року російські війська оголосили про захоплення міста Бахмут після майже десятимісячних боїв. Місто було практично повністю зруйноване внаслідок масованих артилерійських і піхотних штурмів.

Битва за Бахмут стала однією з найкращих у війні та символом тактики РФ, побудованої на виснаженні людськими хвилями й величезних втратах.

Бахмут був захоплений, але став прикладом того, як місто може перетворитися на пастку, що вичерпує наступальний потенціал РФ.

04.06.23 — початок «великого контрнаступу» ЗСУ

4 червня 2023 року Сили оборони України розпочали т. зв. великий контрнаступ на південному та східному напрямках. Його метою був прорив російської оборони, звільнення окупованих територій і перерізання ключових маршрутів постачання противника.

Однак кампанія швидко показала іншу реальність війни: замість швидкого прориву ЗСУ зіткнулися з глибоко ешелонованою обороною РФ, масованими мінними полями та щільним артилерійським вогнем. Контрнаступ дав певні тактичні успіхи, але не забезпечив очікуваного оперативного розвалу фронту — і перетворився на методичне прогризання підготовлених рубежів.

06.06.23 — підлив греблі Каховської ГЕС

6 червня 2023 року російські окупаційні війська підірвали греблю Каховської ГЕС, спричинивши масштабну екологіч-

ну та гуманітарну катастрофу на півдні України.

Внаслідок руйнування дамби було затоплено десятки населених пунктів на Херсонщині, знищено житло, інфраструктуру, сільськогосподарські угіддя, загинули люди і тварини. Катастрофа також призвела до загрози водопостачанню півдня України та Запорізької АЕС, а екосистема нижнього Дніпра зазнала довготривалих руйнівних змін.

06.06.23 стало символом екологічного терору Росії — свідомого використання руйнування критичної інфраструктури як інструменту війни, наслідки якого відчуватимуться роками.

12.07.23 — «Спільна декларація про підтримку України» на саміті НАТО

12 липня 2023 року на саміті НАТО у Вільнюсі світові лідери підписали «Спільну декларацію про підтримку України», яка зафіксувала довгострокові зобов'язання союзників у сфері безпеки.

Документ передбачав посилення військової допомоги, розвиток оборонно-промислової співпраці, тренування та оснащення ЗСУ, а також політичні гарантії підтримки України на шляху до євроатлантичної інтеграції.

Підтримка України була інституціоналізована на рівні колективних зобов'язань, а не лише окремих рішень держав-партнерів.

17.07.23 — другий вибух на Керченському мосту

17 липня 2023 року стався вибух на Керченському мосту, унаслідок якого споруда зазнала другого суттєвого пошкодження від початку повномасштабної війни.

Атака призвела до руйнування частини дорожнього полотна та тимчасового припинення руху, що знову поставило під загрозу ключовий логістичний маршрут РФ між Росією та окупованим Кримом. Міст має критичне значення для військового

постачання, перекидання техніки та особового складу.

04.08.23 — ураження ВДК «Оленегорский горняк» у Новоросійську

4 серпня 2023 року в бухті Новоросійська було пошкоджено великий десантний корабель РФ «Оленегорский горняк» під час атаки з моря. Корабель зазнав серйозних ушкоджень і був фактично виведений із бойового застосування.

За водотоннажністю та значенням це був другий найбільший втрачений (уражений) бойовий корабель РФ після потопленого у 2022 році крейсера «Москва». Подія продемонструвала вразливість тилових баз Чорноморського флоту навіть у глибокому російському тилу.

04.08.23 стало черговим підтвердженням зміни балансу сил на морі: асиметричні морські удари України системно підривають можливості РФ у Чорному морі.

24.08.23 — звільнення Роботиного і прорив першої лінії оборони РФ

24 серпня 2023 року Сили оборони України, у рамках літнього контрнаступу, повністю звільнили село Роботине на Запорізькому напрямку. Подія стала однією з найбільш помітних тактичних перемог тієї фази кампанії.

Роботине було ключовою точкою першого ешелону російської оборони — з мінами полями, окопами та вогневими позиціями. Його звільнення означало, що українські підрозділи змогли прорвати першу лінію укріплень, створивши передумови для подальшого тиску в глибину оборони противника.

Водночас «швидкий прорив фронту» не вдався: наступ перетворився на важке просування через укріплені рубежі, де кожен метр вимагав розмінування, артилерійської роботи й високої ціни.

11.09.23 — повернення контролю над «вишками Бойка»

11 вересня 2023 року українські спецпризначенці Головного управління розвідки Міністерства оборони України провели успішну морську спецоперацію, під час якої було повернуто контроль над т. зв. вишками Бойка — буровими платформами в Чорному морі, захопленими Росією ще у 2014 році.

Платформи тривалий час використовувалися РФ у військових цілях: для розміщення радіолокаційного обладнання, засобів спостереження та як передові пункти контролю морської обстановки. Їхнє звільнення суттєво послабило можливості РФ із розвідки та контролю північно-західної частини Чорного моря.

22.09.23 — удар по штабу Чорноморського флоту РФ у Севастополі

22 вересня 2023 року Сили оборони України завдали удару по штабу Чорноморського флоту РФ у Севастополі.

Атака призвела до руйнувань будівлі штабу, втрат серед особового складу та тимчасового паралічу управління флотом. Подія стала однією з найрезонансніших операцій у Криму, продемонструвавши вразливість ключових військових об'єктів РФ навіть у глибокому тилу.

10.10.23 — початок великого штурму Авдіївки силами РФ

10 жовтня 2023 року російські війська розпочали масштабний наступ на Авдіївку, намагаючись прорвати українську оборону та вийти на оточення міста з флангів. Це була одна з найбільших наступальних спроб РФ за тривалий час — із залученням значних сил піхоти, бронетехніки та артилерії.

Тактика була прямолінійною: лобові механізовані атаки під прикриттям вогню, з постійним тиском на українські позиції в районі Авдіївського укріплення.

Росія намагалася «вгризтися» в оборону, розширюючи клини та створюючи загрозу перерізання шляхів постачання.

Паралельно різко зросла інтенсивність ударів по місту та тилу — артилерія, авіація, керовані авіабомби. Авдіївка фактично перетворилася на чергову битву на виснаження, де ставка робилася не на маневр, а на масу й вогонь.

РФ намагалася повернути собі ініціативу, а Україна — утримати рубіж, що роками стримував ворога біля Донецька.

14.10.23 — початок боїв за Кринки

14 жовтня 2023 року розпочалися бої за село Кринки на лівобережжі Дніпра. Українські підрозділи змогли закріпитися на плацдармі, змусивши російські війська перекидати резерви та вести інтенсивні контратаки.

Важливо, що для цього ЗСУ мали форсувати Дніпро — тобто виконували майже повноцінну десантно-переправну операцію під вогнем: перекидання людей, боєприпасів і засобів підтримки через широку водну перешкоду, з надскладною логістикою та високими ризиками.

Бої за Кринки набули позиційного й виснажливого характеру: мала ділянка суходолу, постійні артилерійські та авіаційні удари, складність підвозу й евакуації. Водночас сам факт утримання плацдарму на лівому березі став оперативним викликом для РФ і змінював розклад сил на південному напрямку.

14.01.24 — знищення А-50У над Азовським морем

14 січня 2024 року Сили оборони України повідомили про знищення російського літака далекого радіолокаційного виявлення А-50У над Азовським морем. Це була одна з найболючіших для РФ втрат у повітрі: А-50 — рідкісний і дорогий «летючий радар», який допомагає керувати авіацією та бачити повітряну обстановку на великій дальності.

Значення події — не лише в самій втраті борта, а в тому, що Росія втратила частину можливостей повітряного «ока» над південним театром бойових дій, що впливає і на роботу авіації, і на наведення засобів ураження.

Згодом було збито ще один такий літак: наступне підтверджене повідомлення про знищення А-50 з боку України припадає на 23 лютого 2024 року.

18.01.24 — перші далекобійні удари по паливній інфраструктурі РФ

18 січня 2024 року українські далекобійні дрони уразили нафтобазу/нафтовий термінал у районі Санкт-Петербурга (Ленінградська область) — одна з найбільш резонансних атак на паливну інфраструктуру РФ на початку 2024 року. Українські джерела пов'язували операцію зі спецслужбами та розглядали її як цілеспрямований удар по логістиці пального, що живить російську війну.

Ключовий сенс цієї дати — вихід українських ударних БпЛА на «стратегічну глибину»: за повідомленнями, йшлося про застосування дрона української розробки, який пролетів приблизно 1 250 км, демонструючи нову дальність і можливість діставати цілі далеко від фронту.

Такі удари мали не стільки «разовий» ефект, скільки кампанійний: змусити РФ витратити ППО на прикриття тилкових об'єктів, ускладнювати зберігання і перевалку пального, а також бити по відчуттю безпеки — показати, що навіть великі міста і критична інфраструктура вразливі.

08.02.24 — призначення нового Головнокомандувача ЗСУ

8 лютого 2024 року Олександр Сирський був призначений Головнокомандувачем Збройних Сил України. Він змінив на посаді Валерія Залужного в умовах тривалої повномасштабної війни.

Призначення відбулося на етапі перегляду підходів до ведення бойових дій та

управління військами. Сирський мав значний досвід командування в ключових операціях війни, зокрема в обороні Києва у 2022 році та в боях на східному напрямку.

17.02.24 — захоплення Авдіївки військами РФ

17 лютого 2024 року російські війська захопили Авдіївку після тривалих і надзвичайно інтенсивних боїв. Українські підрозділи здійснили організований відхід із міста, щоб уникнути оточення та зберегти особовий склад.

Битва за Авдіївку стала однією з найкривавіших фаз війни 2023–2024 років: РФ застосовувала масовану артилерію, авіацію та керовані авіабомби, фактично знищивши місто. Захоплення мало для Росії тактичне значення, але було досягнуте ціною величезних втрат.

03.03.24 — масована атака БПЛА по окупованому Криму

3 березня 2024 року Сили оборони України здійснили масовану атаку безпілотниками по тимчасово окупованому Криму. Одним із ключових епізодів стала пожежа на одній з найбільших нафтобаз півострова в місті Феодосія.

Ураження паливної інфраструктури мало пряме військово-логістичне значення: такі об'єкти забезпечують паливом угруповання військ РФ, авіацію та флот. Подія підтвердила зростання можливостей України з дальніх ударів БПЛА та подальше звуження «безпечного тилу» для російських сил у Криму.

Це стало черговим сигналом, що окупований півострів перетворюється з опорної бази РФ на зону постійного ризику для її військової логістики.

24.03.24 — перша поява причіпної 155-мм гармати «Богдана-Б» на фронті

24 березня 2024 року 47-ма окрема артилерійська бригада отримала на озбро-

ення причіпну 155-мм гармату «Богдана-Б» українського виробництва. Це стало першим підтвердженням появи цієї модифікації на фронті.

«Богдана-Б» — розвиток лінійки українських 155-мм систем, створених під стандарт НАТО. На відміну від самохідної САУ «Богдана», причіпна версія має простішу конструкцію, швидше масштабується у виробництві та дозволяє нарощувати кількість стволів у військах.

Поява «Богдани-Б» засвідчила системний перехід української артилерії на калібр 155 мм та розширення власного оборонного виробництва в умовах повномасштабної війни.

19.04.24 — збиття російського стратегічного бомбардувальника Ту-22М3

19 квітня 2024 року Повітряні сили України повідомили про знищення російського стратегічного бомбардувальника Ту-22М3. Літак упав на території Ставропольського краю РФ після виконання бойового завдання. За заявою української сторони, ураження здійснили засобами протиповітряної оборони великої дальності. Це був перший підтверджений випадок знищення Ту-22М3 у повітрі під час повномасштабної війни.

Ту-22М3 є носієм крилатих ракет Х-22 та Х-32, які Росія регулярно застосовує для ударів по українських містах і об'єктах інфраструктури. Літак належить до компоненту дальньої авіації РФ і вважається одним із ключових інструментів ракетного терору.

Подія продемонструвала розширення можливостей української ППО та зміну рівня загроз для російської стратегічної авіації.

10.05.24 — прорив РФ на півночі Харківщини: Липці та Вовчанськ

10 травня 2024 року російські підрозділи атакували двома напрямками — на Липці та на Вовчанськ, намагаючись

швидко просунулися від кордону і створити «буферну зону». У Вовчанську бої дуже швидко перейшли в міську забудову, а українська влада оголосила евакуацію цивільних — місто вже пережило окупацію у 2022-му, тож страх повторення був масовим і зрозумілим.

Українська оборона зупинила цей ривок: уже наприкінці травня російське угруповання на Липецькому напрямку перейшло до «активної оборони», а загалом наступ захлинувся і перетворився на позиційне сточування.

Попри те, що РФ не змогла взяти Вовчанськ, місто було майже повністю знищене — насамперед ударами артилерії та керованих авіабомб (КАБів). Фронт у цьому районі стабілізувався поблизу кордону, залишаючи Вовчанськ у зоні постійного вогневого спустошення.

22.05.24 — штурм Часового Яру: міська смуга, яка «тягне» за собою північ Донбасу

22 травня 2024 року російські підрозділи перейшли до активного штурму міської смуги Часового Яру — бої за місто до цього вже розгорталися навесні, але саме міські квартали стали точкою, де наступ РФ перетворився на довге, виснажливе сточування. Часів Яр має ключове значення як ворота до Краматорсько-Слов'янської агломерації: його втрата відкриває противнику зручніші підступи до найбільших українських опорних міст на півночі Донеччини.

Штурм розтягнувся на місяці: навіть на початку 2025 року місто залишалось зоною важких боїв, попри хвилі атак та величезний вогневий тиск. Українські військові й OSINT-оцінки тоді прямо вказували: заяви про «падіння» Часового Яру не відповідали реальності — бої тривали, ситуація залишалася рухомою, а не «завершеною».

Паралельно РФ системно тиснула й на південний фланг Бахмута, намагаючись витіснити Сили оборони з району Кліщівки та сусідніх висот — це логічно «під-

шивається» під задум щодо Часового Яру: розхитати фланги, щоб у місті оборона не мала простору для маневру.

Аналітики ISW у лютому 2025 року попереджали, що російське командування може зміщувати пріоритети й у весняно-літній кампанії 2025-го робити ставку на напрям Костянтинівки, яка лежить далі по осі після Часового Яру. Тобто атаки на Часів Яр — це не «місто заради міста», а спроба підламати пояс оборони всієї вільної півночі Донеччини.

08.07.24 — ракетний удар РФ по «Охматдиту»

8 липня 2024 року, під час масованого ракетного обстрілу України, Росія завдала удару по дитячій лікарні «Охматдит» у столиці Києві. Внаслідок влучання було зруйновано корпуси медзакладу, постраждали пацієнти та медичний персонал, загинули цивільні.

Удар по найбільшій дитячій лікарні країни став очевидним воєнним злочином і викликав широкий міжнародний резонанс. Подія вкотре зафіксувала цілеспрямований характер атак РФ по цивільній та медичній інфраструктурі.

04.08.24 — перші F-16 в Україні

4 серпня 2024 року президент України Володимир Зеленський офіційно оголосив, що перші винищувачі F-16 уже перебувають в Україні. Заяву було зроблено в День Повітряних сил, що надало події особливого символічного значення.

Ця дата зафіксувала перехід української авіації на західну платформу та відкрила новий етап у протиповітряній обороні й можливостях Повітряних сил ЗСУ.

06.08.24 — початок української наступальної операції в Курській області РФ

6 серпня 2024 року Сили оборони України розпочали наступальну операцію на

території Російської Федерації — у Курській області. Це стало якісно новим етапом війни, коли бойові дії були перенесені безпосередньо на російську територію в межах прикордонного регіону.

Операція мала обмежений, але чітко окреслений військовий характер: удари по прикордонних районах, логістиці та військовій інфраструктурі з метою зірвати плани РФ, змусити її перекидати резерви та зменшити тиск на українському фронті.

Кордон більше не був односторонньою лінією безпеки для РФ.

22.08.24 — штурм Торецька й війна «без лінії фронту»

22 серпня 2024 року російська армія розпочала штурм Торецька.

Саме в Торецьку найбільш показово проявилася російська тактика «просочування»: дрібні групи піхоти намагалися проникати в міську забудову, обходити опорні пункти та закріплюватися в тилу. Як зазначали аналітики, позиції сторін були настільки перемішані, що в місті фактично неможливо було провести чітку лінію фронту — бойові дії велися «клаптями», за окремі будинки і квартали.

Оперативною метою РФ на цьому напрямку був подальший рух на Костянтинівку — найпівденніше місто в ланцюгу укріплень Слов'янсько-Краматорської агломерації. Таким чином, штурм Торецька був частиною ширшого задуму: послідовно розхитувати оборону Донеччини, змушуючи Сили оборони України розпорошувати резерви й вести виснажливу міську війну без стабільної лінії зіткнення.

11.09.24 — перше застосування FPV-дронів у відкритому морі

11 вересня 2024 року Головне управління розвідки Міністерства оборони України провело бойову операцію, під час якої українські спецпризначенці вперше застосували FPV-дрони у відкритому морі.

Операція відбулася біля узбережжя окупованого Криму і стала якісним кроком у розвитку морських дронівих спроможностей: FPV, раніше переважно «сухопутний» інструмент, був адаптований до складних морських умов — з хвилюванням, обмеженим зв'язком і рухомими цілями.

11.09.24 — це дата, що зафіксувала розширення поля бою для FPV-дронів і перехід України до більш гнучких, асиметричних рішень на морському напрямку.

02.10.24 — падіння Вугледара після дворічної битви

2 жовтня 2024 року російські війська захопили Вугледар — один із найміцніших українських опорних пунктів на півдні Донеччини. За оцінкою ISW, фактичне взяття міста відбулося станом на 1 жовтня (після відходу українських сил), а 2 жовтня це вже фіксували як результат боїв.

Битва за Вугледар тривала з осені 2022 року. Містечко з багатоповерховою забудовою стоїть на височині, що довго давало перевагу обороні: ЗСУ відбивали лобові механізовані штурми й завдавали росіянам важких втрат, перетворивши Вугледар на символ «незручної» для РФ міської війни.

Падіння Вугледара відкрило російським підрозділам простір для подальшого просування: і на північ — у бік Курахового, і на захід — у напрямку Великої Новосілки та ділянок південного фронту, які ЗСУ відвоювали у 2023 році. Захоплення міста стало для РФ можливістю переформатувати тиск на всій південно-донецькій дузі.

28.10.24 — НАТО підтвердило участь військ КНДР у війні проти України

28 жовтня 2024 року НАТО офіційно підтвердило, що північнокорейські військові беруть участь у бойових діях на боці РФ проти України.

Це стало безпрецедентним підтвердженням прямої військової кооперації між Росією та режимом КНДР, що означало фактичний вихід війни на новий рівень міжнародної ізоляції Москви. Кремль уперше відкрито залучив іноземні регулярні війська авторитарної держави до агресії в Європі.

28.10.24 зафіксувало остаточне падіння РФ до статусу міжнародного ізгоя, змушеного компенсувати власні втрати та виснаження за рахунок союзів із найзакритішими й найбільш санкціонованими режимами світу.

21.11.24 — демонстративний ракетний удар РФ по Дніпру

21 листопада 2024 року Росія завдала ракетного удару по місту Дніпро, застосувавши балістичну ракету, яку російська сторона публічно позиціонувала як МБР («Орешнік»). Ураження припало на міську територію, було пошкоджено цивільну інфраструктуру.

Водночас застосування ракети такого класу без ядерної бойової частини має низьку практичну ефективність у порівнянні з іншими засобами ураження. Це робить удар нерентабельним із військової точки зору і вказує на його демонстративний характер — спробу психологічного тиску та ескалаційного сигналу Україні й міжнародним партнерам.

У цьому контексті удар по Дніпру виглядає як випробування ракети в реальних бойових умовах: перевірка траєкторії, роботи систем наведення та реакції ППО, поєднана з політичним жестом залякування.

21.11.24 — це дата, що зафіксувала небезпечний зсув у війні: Росія використала стратегічний носій не заради військового результату, а як інструмент демонстрації та тестування, намагаючись компенсувати брак успіхів на фронті ескалацією символів.

13.12.24 — рекордний бій F-16: шість крилатих ракет за один виліт

13 грудня 2024 року, під час масованої ракетно-дронові атаки РФ, український винищувач F-16 Fighting Falcon за один бойовий виліт знищив одразу шість російських крилатих ракет — випадок, який у Повітряних силах назвали першим в історії застосування F-16 з таким результатом.

Про рекорд повідомив начальник служби зв'язків із громадськістю Командування ПС ЗСУ Юрій Ігнат, посилаючись на розмову з пілотом і дані об'єктивного контролю. За його словами, під час цієї атаки в небі були десятки крилатих ракет, а також дрони й інші типи повітряних загроз.

Деталь, яка підкреслює винятковість епізоду: частину цілей було уражено не лише ракетами «повітря-повітря», а й авіаційною гарматою, що вимагає дуже близького зближення та високої майстерності пілота.

13.12.24 стало символічною датою для української ППО: F-16 у бойових умовах підтвердили роль не тільки як ударної авіації, а як винищувача протиракетної оборони, здатного «знімати» крилаті ракети там, де кожна хвилина й кожен постріл рятують міста.

01.01.25 — Україна стала державою-учасницею Римського статуту МКС

1 січня 2025 року Україна офіційно стала 125-ю державою-учасницею Римського статуту Міжнародного кримінального суду — від цього моменту статут набрав чинності для України. Це означало повний набір прав і обов'язків країни-учасниці: участь у роботі Асамблеї держав-учасниць, голосування з бюджетних та процедурних питань, участь у змінах до статуту та виборах суддів і прокурора МКС.

У ширшій логіці війни цей крок важливий тим, що переводить тему відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини з площини «політичних заяв» у площину

інституційної участі: Україна стає не лише стороною, що надає матеріали і співпрацює, а й повноправним учасником системи міжнародного кримінального правосуддя.

Того ж дня посольство Великої Британії повідомило, що близько 200 українських пілотів пройшли у Великій Британії базову підготовку (льотну, наземну та мовну) як етап перед подальшим навчанням на винищувачах F-16.

03.01.25 — масштаб втрат РФ: 50 тисяч зниклих безвісти

3 січня 2025 року стало відомо, що росіяни подали до проекту «Хочу найти» запити щодо понад 50 тисяч військовослужбовців РФ, які вважаються зниклими безвісти.

Ця цифра стала непрямим, але показовим індикатором реальних втрат російської армії, які суттєво перевищують офіційно визнані. Масовість звернень свідчить про системну проблему з обліком особового складу, евакуацією тіл і приховуванням наслідків війни від власного населення.

11.01.25 — перші полонені військові КНДР

11 січня 2025 року Володимир Зеленський повідомив, що українські військові взяли в полон двох поранених північно-корейських солдатів під час бойових дій у Курській області РФ.

Це стало першим офіційно підтвердженим фактом полону військовослужбовців КНДР у межах російсько-української війни та прямим доказом участі Північної Кореї в бойових діях на боці Росії, а не лише військово-технічної підтримки.

13.01.25 — захоплення Курахового та «флангова» тактика РФ

13 січня 2025 року російські війська захопили Курахове, застосувавши вже

відпрацьовану схему міських боїв: обхід міста з флангів із подальшим взяттям під вогневий контроль ключової логістичної артерії — траси Донецьк – Запоріжжя.

Такий підхід дав змогу противнику перерізати постачання та маневр оборони, змусивши українські підрозділи відходити, аби уникнути оточення. Захоплення Курахового стало ще одним прикладом поступового «видавлювання» оборони через логістику, а не лобові штурми, і вплинуло на конфігурацію боїв на південно-донецькому напрямку.

16.01.25 — візит Кіра Стармера і «100-річне партнерство» Україна – Британія

16 січня 2025 року до України прибув новий прем'єр-міністр Великої Британії Кір Стармер. Візит став політичним сигналом спадковості британської підтримки України на найвищому рівні.

Того ж дня Україна та Велика Британія підписали угоду про «100-річне партнерство» — рамковий документ, який фіксує довгострокову співпрацю в усьому спектрі відносин: безпека й оборона, торгівля, наука й технології, освіта, культура.

Окремо сторони також погодили декларацію до угоди, яка деталізує напрямки взаємодії, зокрема в оборонній сфері та зміцненні стійкості.

16.01.25 — це дата, коли підтримка України з боку Лондона отримала форму довгої інституційної «страховки», розрахованої не на один цикл війни, а на покоління вперед.

17.01.25 — стратегічне партнерство РФ та Ірану

17 січня 2025 року Російська Федерація та Іран оголосили про підписання угоди про стратегічне партнерство. Текст документа оприлюднений не був, що унеможливило публічну оцінку його конкретних зобов'язань.

Подія зафіксувала подальше зближення двох держав, які перебувають під

масштабними міжнародними санкціями, і посилила вісь військово-політичної співпраці, що вже проявлялася у війні проти України (зокрема через використання іранських БПЛА).

17.01.25 — це дата формалізації альянсу, побудованого на обміні ресурсами та технологіями в умовах ізоляції, із потенційними наслідками для безпеки регіону та подальшої ескалації війни.

03.02.25 — ООН фіксує втрати полонених; Україна заявляє про лазер проти дронів

3 лютого 2025 року Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні (HRMMU) заявила про різкий сплеск втрат українських військовополонених: з кінця серпня 2024-го зафіксовано 79 втрат у 24 окремих інцидентах. Це — публічно задокументований зріз того, як війна дедалі частіше переходить межу навіть тих правил, які існують під час війни.

У той же день у публічному просторі прозвучала ще одна показова деталь сучасної війни: командувач Сил безпілотних систем ЗСУ Вадим Сухаревський повідомив, що Україна використовує лазерні технології для протидії ворожим дронам (без розкриття тактичних деталей). Це — сигнал про пошук дешевших і масових рішень проти «шахедів» та інших БПЛА, які виснажують ППО.

06.02.25 — удари дронами, відповідь у тилу РФ і Mirage 2000 для України

У ніч на **6 лютого 2025 року** російський БПЛА атакував найбільший ринок Харкова — ринок «Барабашово». Було знищено десятки торговельних павільйонів, жертв серед цивільних немає. Удар по суті цивільному об'єкту вкотре підкреслив характер російських атак на міську інфраструктуру.

Того ж дня Сили безпілотних систем ЗСУ у взаємодії з іншими складовими Сил оборони завдали удару по військовому ае-

родрому в районі Приморсько-Ахтарська. На об'єкті зафіксовано вибухи та пожежу, що засвідчило спроможність України діставати цілі в глибокому тилу РФ.

Крім того, в Україну прибули перші французькі винищувачі Mirage 2000, що стало важливим етапом посилення протиповітряної оборони та авіаційних можливостей країни.

06.02.25 об'єднав у собі три виміри війни: терор по цивільних, асиметричну відповідь у тилу агресора та нарощування західної військової підтримки України.

12.02.25 — Зеленський: без України Європа ризикує зіткнутися з російською окупацією

12 лютого 2025 року президент України Володимир Зеленський в інтерв'ю The Guardian попередив, що без українського чинника Європа може опинитися під прямою загрозою російської окупації через дисбаланс сил.

Зеленський наголосив на нерівності військових спроможностей: українська армія налічує близько 110 бригад, тоді як Росія вже розгорнула приблизно 220 і планує збільшити їхню кількість до 250 у 2025 році. Водночас Європа разом із дислокованими на континенті силами США має близько 82 бойових бригад.

Ця заява стала стратегічним сигналом для партнерів: підтримка України — це не лише допомога жертві агресії, а ключовий елемент безпеки всієї Європи, без якого континент ризикує зіткнутися з прямою воєнною загрозою.

16.02.25 — «чеська снарядна ініціатива»: 1,6 млн боєприпасів і «запас до квітня»

16 лютого 2025 року президент Чехії Петр Павел повідомив, що чеська ініціатива із закупівлі боєприпасів для України вже забезпечила приблизно 1,6 млн одиниць великокаліберних снарядів (понад 100 мм), з яких близько 500 тисяч — 155-мм.

Павел підкреслив, що союзники залучили достатньо ресурсів, аби покрити потреби України щонайменше до квітня 2025 року, і що робота над продовженням постачання має тривати далі.

Ця ініціатива стала відповіддю на ключову проблему війни на виснаження: хто має снаряди — той тримає темп. По суті, Чехія виступила координатором «швидкого ринку» боєприпасів для України, збираючи фінансування в союзників і знаходячи снаряди на глобальних складах.

18.02.25 — перше знищення північнокорейської САУ «Коксан»

18 лютого 2025 року Сили оборони України вперше підтверджено знищили артилерійську установку М-1978 «Коксан» північнокорейського виробництва, яка використовувалася російськими військами.

Цей епізод став прямим доказом застосування РФ озброєння з КНДР на полі бою в Україні — не лише боєприпасів, а й важких артилерійських систем.

18.02.25 зафіксувало новий рівень міжнародної залученості у війні: Росія дедалі відвертіше компенсує дефіцит власних ресурсів зброєю режимів-ізоїв, а Україна демонструє здатність виявляти і знищувати навіть рідкісні та нетипові системи противника.

24.02.25 — третій рік повномасштабної війни: рекордна інтенсивність і «полювання» на ППО

Третя річниця повномасштабного вторгнення зафіксувала, що війна перейшла в режим виснаження на максимальних обертах. Тривалий наступ РФ на Донбасі підняв планку втрат до рівня десятків тисяч на місяць: зокрема, українське Міноборони повідомляло про 48 240 втрат РФ лише за січень 2025 року (убиті й поранені) — це масштаб, який підкреслює «ціну» повільних просувань окупаційної армії.

Паралельно Росія нарощувала масовані повітряні атаки, дедалі частіше комбінуючи ракети й ударні БПЛА та виходячи на сотні дронів за один наліт, — тобто терор став не «серією ударів», а потоковою технологією.

На цьому тлі показовою стала й історія з ударом по рідкісній системі ППО: у Запорізькій області український безпілотною уразив рідкісний елемент комплексу С-300В/С-300В4 (9А83М, TELAR), після чого з'явилися кадри, де апарат приземляється неподалік, щоб зафіксувати наслідки — як установка горить. Це не просто «влучання», а демонстрація нового підходу: точкове вибивання ППО плюс негайна верифікація результату.

28.02.25 — зірваний теракт у Житомирі: російські спецслужби вербують неповнолітніх; сварка в Білому домі

28 лютого 2025 року Служба безпеки України спільно з Національною поліцією України запобігли теракту в центрі Житомира.

За даними слідства, виконавцем мав стати 16-річний школяр, якого завербували російські спецслужби. Подію було зупинено на етапі підготовки, що дозволило уникнути жертв серед цивільного населення.

28.02.25 зафіксувало ще один вимір гібридної війни РФ — використання неповнолітніх як інструменту терору всередині України, що свідчить про деградацію методів і пряму загрозу цивільній безпеці.

Цього ж дня Володимир Зеленський прибув до Білого дому на переговори з Дональдом Трампом про подальшу підтримку України. Зустріч в Овальному кабінеті, яку транслювали в присутності преси, мала завершитися політичними домовленостями (зокрема, очікували підписання угоди щодо мінеральних ресурсів), але закінчилася достроково й без результату через різку публічну суперечку.

У фінальній частині розмови Зеленський наголосив, що наслідки російської

війни відчують не лише українці, а із часом і США; у відповідь Трамп перейшов на підвищений тон, тиснучи тезами про нестачу людей в Україні та вимогою «угоди» на умовах швидшого припинення вогню. Віцепрезидент Джей Ді Венс публічно дорікав Україні «невдячністю», і це стало одним із каталізаторів ескалації прямо перед камерами.

Окремим символом тієї зустрічі стали дивні й показові репліки з боку медійного пулу: прозвучало питання, чому Зеленський не в костюмі (йому дорікали «неповагою»), на що він відповів, що вдягне костюм після завершення війни. Епізод підкреслив, як швидко змістовна дискусія про безпеку може скотитися в демонстративні «знаки» та приниження.

У підсумку було скасовано заплановані спільні елементи публічного формату, і на мить справді виникло відчуття, що дипломатичні відносини між США та Україною наближаються до небезпечної межі — причому не в кулуарах, а на очах у світу.

04.03.25 — Трамп зупинив військову допомогу США Україні

4 березня 2025 року президент США Дональд Трамп наказав призупинити всю військову допомогу Україні, пояснюючи це тим, що хоче «переконатися», що підтримка сприяє досягненню миру, і ставлячи під сумнів готовність Києва до переговорів. За повідомленнями, пауза стосувалася також вантажів, які вже перебували в дорозі або були підготовлені до відправлення (зокрема через логістику в Європі).

Важлива деталь контексту: на момент цього рішення переважна частина озброєнь, схвалених ще за адміністрації Байдена, уже була доставлена. Reuters також зазначав, що призупинення найбільше зачіпало те, що має довший цикл доставляння і ремонту, зокрема бронетехніку, а частина постачання була розпланована на наступні місяці (включно з горизонтом до літа).

І ще один принциповий висновок, 17 – 18 лютого 2024 року Україна втратила Авдіївку, і це прямо пов'язане з дефіцитом боєприпасів через затримку ухвалення чергового пакета допомоги в США.

Тому 04.03.25 в хронології читається як політичний і військово-логістичний злам: Вашингтон показав готовність використовувати допомогу як важіль, а сама війна ще раз підтвердила правило — будь-які паузи в постачанні на цій війні швидко конвертуються в ризики на фронті, інколи з незворотними наслідками.

11.03.25 — наймасованіша дронова атака по РФ і удар по Московському НПЗ

11 березня 2025 року Міноборони РФ заявило про атаку 337 безпілотників по території Росії, з яких 91 — над Московською областю; у самій РФ цю ніч назвали наймасованішою дровоною атакою по московському регіону з початку повномасштабної війни. Повідомлялося про загиблих і поранених, а також про збої в роботі транспорту та наслідки від падіння уламків і пожеж.

На тлі ударів по столичному регіону паралельно розгорталась і кампанія по російській паливно-нафтопереробній логістиці. Українські джерела повідомляли, що Сили оборони завдали ударів по стратегічних об'єктах нафтової та нафтопереробної галузі РФ, зокрема атаковано Московський нафтопереробний завод (приблизно за 450 км від українського кордону).

У ширшому сенсі 11.03.25 показало дві речі одночасно: по-перше, війна дедалі активніше заходить у глибокий тил РФ через дроніві удари великою кількістю цілей; по-друге, Україна системно тисне на енергетичний та паливний контур, який живить російську армію і економіку воєнного часу.

15.03.25 — бойове випробування «довгого» «Нептуна» (до 1000 км)

15 березня 2025 року Україна провела успішне бойове випробування ракети «довгого» «Нептуна» із заявленою дальністю до 1000 км. Пуск підтвердив здатність вітчизняного ракетного комплексу уражати цілі на стратегічній глибині, суттєво розширюючи спектр засобів дальнього стримування.

Подія стала важливою віхою розвитку українського ракетного потенціалу: «довгий» «Нептун» переводить акцент із суто прибережних та оперативних завдань на стратегічні удари по критичних об'єктах противника, підвищуючи ціну агресії та посилюючи переговорні позиції України.

20.03.25 — візит президента Чехії до Одеси під час масованої атаки РФ

20 березня 2025 року президент Чехії Петр Павел прибув із візитом до України й відвідав Одесу — у той самий час, коли місто перебувало під масованою російською атакою дронами Shahed (українські посадовці повідомляли, що РФ запускала по місту кілька груп ударних БПЛА).

За словами віцепрем'єра з відновлення Олексія Кулеби, атака відбувалася під час їхньої зустрічі — як демонстрація того, що Росія продовжує тероризувати цивільні міста навіть на тлі дипломатичних контактів і міжнародної уваги.

Візит Павела до прифронтового південного регіону мав також практичний вимір: обговорювали морську безпеку, розмінування, відновлення та підтримку громад. А сам факт перебування іноземного лідера в місті під ударами став символьним жестом солідарності з Україною.

31.03.25 — підтримка союзників і мобілізаційна машина РФ

31 березня 2025 року Швеція оголосила найбільший на той момент пакет військової допомоги Україні — приблизно 16 млрд

шведських крон (майже \$1,6 млрд). Це сигнал довгої дистанції: союзники інституціоналізують підтримку й переводять її в системні закупівлі та постачання.

Того ж дня Росія підписала указ про весняний призов 160 тисяч осіб — ще один штрих до портрета війни на виснаження, де Кремль намагається поповнювати «людський ресурс» конвеєрно.

4.04.25 — удар «Іскандером» по Кривому Рогу

4 квітня 2025 року російські війська завдали удару балістичною ракетою «Іскандер-М» по житловому району Кривого Рогу. Ракета вибухнула поблизу багатопверхівок і дитячого майданчика. Загибло 20 людей, серед них 9 дітей, 67 отримали поранення. У місті оголошено триденну жалобу.

Атака вписується в тактику ракетного терору великих міст із застосуванням балістики по щільній цивільній забудові. Удар відбувся на тлі зростання інтенсивності обстрілів у перші тижні квітня.

Подія стала одним із найкривавіших епізодів весни 2025 року. Вона посилила міжнародні заяви про воєнні злочини та потребу в додаткових системах ПРО.

13.04.25 — подвійний ракетний удар по Сумах

13 квітня 2025 року російські війська двічі вдарили ракетами по центру Сум. Другий удар відбувся після прибуття екстрених служб; було застосовано ракету з касетним спорядженням. Загинули 32 людини, понад 100 отримали поранення, серед них і діти. Руйнування зафіксовано в центральній частині міста.

Подвійний характер атаки вписується в тактику максимізації жертв і психологічного тиску на цивільне населення. Подія стала продовженням хвилі ударів по обласних центрах України.

Удар по Сумах став одним із найрезонансніших у 2025 році. Він посилив вимоги до партнерів щодо передачі додаткових

систем ПРО та жорсткішої санкційної політики.

19.04.25 — «Великоднє перемир'я» та великий обмін полоненими

19 квітня 2025 року Володимир Путін оголосив так зване «Великоднє перемир'я» з 19 до 21 квітня. Попри заяву, українська сторона фіксувала бойову активність і загрозу ударів. Того ж дня відбувся один із найбільших обмінів полоненими: до України повернулися 277 військових, більшість з них перебували в полоні майже три роки.

Оголошення перемир'я відбулося на тлі дипломатичних контактів із західними партнерами та спроб позиціонувати Росію як сторону, готову до «миру». Обмін мав значний гуманітарний вимір.

Подія вплинула на тон міжнародних переговорів і моральний стан українського суспільства. Водночас порушення режиму «тиші» поставило під сумнів щирість заяв Москви.

26.04.25 — неформальна зустріч Зеленського і Трампа у Ватикані

26 квітня 2025 року, під час похорону Папи Римського Франциска, Дональд Трамп і Володимир Зеленський провели коротку особисту розмову в базиліці Святого Петра. Фото цієї зустрічі — двоє президентів на простих стільцях — стало символічним жестом деескалації після безрезневої кризи у відносинах.

Обидві сторони згодом схарактеризували бесіду як продуктивну й доброзичливу, що дало підстави говорити про відновлення прямого політичного діалогу між Києвом і Вашингтоном.

1.05.25 — угода зі США про копалини на тлі ударів

1 травня 2025 року Україна підписала зі США угоду про спільний видобуток корисних копалин і рамку для запуску укра-

їнсько-американського інвестфонду після ратифікації у Верховній Раді. Того ж дня США погодили перший експорт зброї Україні за адміністрації Дональда Трампа на \$50 млн. Паралельно РФ біла по тилу: у Мирнограді КАБ-250 з УМПК влучив по житловій забудові (2 загиблих), у Запоріжжі «шахеда» дали серію влучань і 12 поранених.

Це «дві реальності» однієї доби: дипломатія і економічні гарантії — під акомпанемент повітряного терору та тиску по прифронтових містах. Для РФ такі удари — спосіб знецінити будь-які політичні сигнали.

День підкреслив, що підтримка Заходу переходить у довші конструкції (фонди, інвестпакети), але війна не «пригальмовує» автоматично.

7.05.25 — Київ під балістикою, РФ під ударами дронів

У ніч на **7 травня 2025 року** РФ атакувала Київ балістикою та дронами: уламки впали на житловий будинок у Шевченківському районі, виникла пожежа, під час гасіння знайшли тіла двох людей; в області поранення отримали люди біля магазину. У відповідь Україна вдарила дронами по цілях у РФ — згадувалися аеродроми Шайковка (носії Ту-22М3) і Кубінка, а також підприємства ВПК; у російських аеропортах стався колапс із масовими скасуваннями та затримками рейсів.

Це типова модель «удар — відповідь» у повітрі: РФ тисне по цивільних кварталах і столичній інфраструктурі, Україна — по військових базах і логістиці. Обидві сторони розширюють географію повітряної війни.

Подія показала, що фронт давно вийшов за лінію окопів: цілями стають транспорт, виробництво та психологічна стійкість міст.

10.05.25 — лідери Європи в Києві та формула 30 днів

10 травня 2025 року до Києва прибули Макрон, Мерц, Стармер і Туск, публічно закликавши РФ погодитися на 30-денне припинення вогню та пообіцявши збільшення підтримки. Одночасно США схвалили передачу Україні (через Німеччину) 125 далекобійних ракет і 100 ракет Patriot. У Москві тим часом відкинули чергові пропозиції без умов, наполягаючи на вигідному для РФ форматі перемир'я.

Це був день дипломатичного тиску «пакетом»: політична демонстрація єдності плюс конкретні боєприпаси для ППО й дальнього ураження. Для Кремля — сигнал, що ставка на «втому Заходу» не спрацювала.

Подія підняла планку переговорів: пропозиція перемир'я отримала публічних гарантів, а Україна — аргументи у вигляді посилення ППО.

19.05.25 — дзвінок Трампа й Путіна; без санкцій

19 травня 2025 року відбулася телефонна розмова Дональда Трампа з Володимиром Путіним, після чого Трамп говорив із Зеленським та низкою європейських лідерів. За повідомленнями, Трамп вирішив не запроваджувати санкції проти РФ, мотивуючи це «шансом на прогрес» у переговорах. На тлі дипломатії війна тривала: РФ знову била дронами по Україні, зокрема, фіксувалися наслідки в кількох областях.

Це класичний приклад «вікна можливостей» у переговорах, яке Москва традиційно намагається використовувати без зниження інтенсивності тиску. Невизначеність із санкціями — елемент торгу.

Подія вплинула на тон міжнародної дискусії: замість негайного карального пакета — ставка на канал комунікації. Для України це означало потребу доводити результативність тиску не словами, а цифрою на фронті й у ППО.

25.05.25 — масований ракетний обстріл і «1000 на 1000»

У ніч на **25 травня 2025 року** РФ провела одну з наймасштабніших атак весни: 9 балістичних «Іскандер/KN-23», 55 крилатих Х-101/«Калібр», Х-22, Х-59/69 та 298 БпЛА. Удар зачепив більшість регіонів; були загиблі й поранені, зокрема, на Житомирщині загинули троє дітей, на Київщині — 4 загиблих, у Миколаєві дрон влучив у п'ятиповерхівку. Того ж дня відбувся третій етап великого обміну полоненими — в Україну повернули 303 захисників у межах домовленості «1000 на 1000».

Це два полюси війни в одну добу: максимізація шкоди тилу через комбінований удар і паралельні гуманітарні домовленості через переговорний канал. Кремль часто поєднує «батіг» у повітрі з демонстрацією «готовності говорити».

Подія оголила ключову потребу — ППО/ПРО та стійкість інфраструктури, навіть коли відкриваються вікна для обмінів і переговорів.

1.06.25 — операція «Павутина» проти стратегічної авіації РФ

1 червня 2025 року СБУ провела масштабну операцію «Павутина» проти стратегічної авіації Росії. FPV-дрони атакували чотири військові аеродроми — Оленья, Дягілево, Біла та Іваново, де базуються Ту-95МС, Ту-22М3 та літаки А-50. За даними української сторони, було застосовано 117 безпілотників і уражено до 40 літаків. Операцію готували понад півтора року, про її підготовку були поінформовані США.

Атака стала частиною стратегії ураження носіїв крилатих ракет і систем управління повітряними ударами по Україні. Вона відбулася на тлі рекордної за кількістю — 479 засобів — нічної атаки РФ по українських регіонах.

Подія продемонструвала вразливість глибокого тилу РФ і змінила баланс ризиків для стратегічної авіації.

3.06.25 — підбив опор Кримського мосту

3 червня 2025 року близько 4-ї ранку було здійснено атаку на Кримський міст. За повідомленнями, під опори заклали майже 1100 кг вибухівки в тротиловому еквіваленті. Вибух пошкодив підпірки на рівні дна, об'єкт опинився в аварійному стані. Увечері в районі Чонгарського мосту також фіксували масштабну пожежу.

Удар став частиною кампанії з порушення логістики РФ між окупованим Кримом і материковою частиною України. Атака відбулася паралельно з активними боями на фронті та ударами по Сумах.

Пошкодження мосту мало стратегічне значення для постачання угруповання РФ на півдні.

6.06.25 — один із наймасштабніших ударів по Україні

У ніч на **6 червня 2025 року** Росія атакувала Україну 407 безпілотниками та 44 ракетами різних типів. ППО збила 199 БпЛА, 4 балістичні та 30 крилатих ракет. У Києві загинули троє рятувальників ДСНС, ще дев'ятеро були поранені; значні руйнування зафіксовані також у Луцьку, Тернополі, Чернігові та Кременчуцькому районі.

Атака стала частиною стратегії перевантаження української ППО масованими комбінованими ударами. Паралельно ЗСУ вдарили по аеродромах Енгельс і Дягілево та паливних об'єктах у РФ.

Подія підтвердила перехід війни у фазу глибоких симетричних ударів по тилових цілях обох сторін.

17.06.25 — масований обстріл Києва та регіонів

17 червня 2025 року РФ атакувала Україну понад 472 дронами і 32 ракетами. У Києві внаслідок влучання в житловий будинок у Солом'янському районі заги-

нули 12 людей, 104 отримали поранення. Пошкодження зафіксовано в Одесі, Запоріжжі, Чернігівській, Житомирській та інших областях; ППО знешкодила 428 повітряних цілей.

Удар став одним із найбільших за масштабом у червні та відбувся на тлі інтенсивних бойових дій на сході. Атака поєднавала балістику, крилаті ракети й масове застосування БпЛА.

24.06.25 — балістичний удар по Дніпру та Самару

24 червня 2025 року Росія випустила шість балістичних ракет «Іскандер-М» по Дніпру, Самару та Миргороду. У Дніпрі пошкоджено 14 шкіл і дитсадків, лікарню та залізничну інфраструктуру; одна ракета вибухнула поблизу вокзалу, зачепивши пасажирський поїзд. За даними прокуратури, загинули 20 осіб (18 у Дніпрі, 2 у Самарі), близько 200 поранено.

Удар став частиною серії атак по великих промислових центрах і транспортних вузлах. Одночасно партнери оголосили нові пакети військової допомоги Україні.

Подія стала одним із найкривавіших епізодів місяця та посилила міжнародні заклики до зміцнення протиракетної оборони.

1.07.25 — удар по заводу «Купол» в Іжевську на 1300 км; пауза в постачаннях боєприпасів

1 липня 2025 року українські далекобійні БпЛА вразили підприємство в Іжевську (завод «Купол»), де виготовляють, зокрема, компоненти для БПЛА «Гарпія А1» та ЗРК «Тор». Наголос тут не тільки в самій цілі, а в дальності — майже 1300 км від кордону, що демонструє технологічну зрілість дальніх ударних рішень.

У воєнній логіці це спроба «збити темп» російського виробництва та змусити РФ витратити ресурси на прикриття глибокого тилу, розтягуючи ППО й охорону критичних об'єктів.

Того ж дня Білий дім оголосив про паузу в постачанні низки критичних позицій: ракет для Patriot, 155-мм артбоеприпасів, GMLRS, Stinger, AIM-7, Hellfire та інших. Для України це було не просто «логістичне» повідомлення — це сигнал, який ворог завжди читає як вікно можливостей для посилення повітряного терору і фронтового тиску.

Важливо, що вже 5 липня (після розмови Трампа із Зеленським) з'явився публічний сигнал про готовність відновити постачання Patriot — тобто тема стала елементом політичного торгу й публічного порядку денного.

3.07.25 — удар по Полтаві: дрони по ТЦК, жертви серед цивільних

3 липня 2025 року російські БПЛА вдарили по ТЦК у Полтаві: загинуло 2 людини, 11 поранено, виникла пожежа, постраждала цивільна інфраструктура. Це показовий епізод війни щодо «мобілізаційної і соціальної тканини» — спроба бити по темі рекрутингу, деморалізації і внутрішньої напруги.

Такі удари мають пропагандистський «шлейф»: РФ прагне не лише фізичного ураження, а й інформаційного ефекту — розгойдати довіру, створити відчуття небезпеки всюди.

16.07.25 — 160 боезіткнень, пік тиску на Покровському напрямку

16 липня 2025 року на фронті зафіксовано 160 бойових зіткнень — один із найінтенсивніших днів місяця. Основний тиск РФ — Покровський і Лиманський напрямки. Авіація, ракетні війська та артилерія Сил оборони уразили 12 районів зосередження живої сили та техніки противника.

Це типовий етап літньої наступальної кампанії РФ на Донбасі: спроба продавити Покровський виступ і розтягнути українську оборону.

28.07.25 — Біленьке: бомбардування виправної колонії

28 липня 2025 року — один із найгостріших гуманітарних епізодів: бомбардування виправної колонії в Біленькому (Запорізька область). 16 загиблих, понад 50 поранених (у тому числі 42 в'язні). Це той тип ударів, який майже завжди переходить із площини військової статистики в площину воєнних злочинів і міжнародної реакції, бо мова про очевидно невійськовий об'єкт та масові жертви.

4.08.25 — найважчі бої за Покровськ

4 серпня 2025 року на Покровському напрямку тривали найінтенсивніші бої місяця. Район відповідальності було перереформатовано між трьома армійськими корпусами ОСУВ «Хортиця». ЗС РФ не змогли зайти до міста, але ДРГ намагалися прориватися до околиць і транспортних вузлів.

Це був пік літнього наступального тиску на Донбасі — спроба розхитати українську оборону навколо ключового логістичного центру.

Покровськ залишився під контролем ЗСУ, що зірвало план оперативного прориву на захід Донеччини.

11.08.25 — удар по заводу ракетних компонентів РФ

11 серпня 2025 року далекобійні БпЛА Центру спецоперацій «А» СБУ вразили Арзамаський приладобудівний завод ім. Пландіна в Нижегородській області РФ. Підприємство виробляє гіроскопічні системи та бортову електроніку для ракет Х-32 і Х-101. Завод входить до російського ВПК.

Це частина системної кампанії з ураження виробництва високоточної зброї в глибокому тилу противника.

Удар посилив тиск на російський ракетний потенціал.

15.08.25 — зустріч Трампа й Путіна на Алясці: старт розмов про «мирний план»; атака на порт Оля та логістику «шахедів»

15 серпня 2025 року президент США Дональд Трамп провів зустріч із президентом РФ Володимир Путін на Алясці. Приліт російського лідера супроводжувався проукраїнськими протестами — із жовто-синіми прапорами та публічними акціями солідарності.

Після цієї зустрічі в міжнародному політичному просторі різко активізувалися розмови про можливий «мирний план» врегулювання війни. Контакти між сторонами стали регулярнішими, а наприкінці 2025 року почали лунати заяви, що документ «готовий приблизно на 90%», хоч його зміст залишався непублічним.

Цього ж дня українські БпЛА атакували порт Оля в Астраханській області РФ. Було пошкоджено вантажне судно «Порт Оля 4» з деталями для БпЛА та боеприпасами іранського походження. Паралельно у РФ стався вибух на заводі «Еластик» у Рязанській області (25 загиблих, 139 поранених).

Подія стала частиною стратегії руйнування логістичних ланцюгів РФ.

18.08.25 — звільнення Золотого Колодязя

18 серпня 2025 року 3-й десантно-штурмовий батальйон 79-ї бригади ДШВ звільнив та зачистив населений пункт Золотий Колодязь у Покровському районі. За період 4 – 17 серпня ЗСУ також звільнили Грузьке, Рубіжне, Нововодяне, Петрівку та Веселе. Втрати противника — приблизно 1000 убитими, понад 350 пораненими, 37 полонених.

Це локальний, але системний контрнаступальний епізод на Донеччині.

Подія продемонструвала здатність ЗСУ не лише стримувати, а й відновлювати контроль над територіями.

29.08.25 — «Атеш» у Костромі та збір експортної артерії Усть-Луги

29 серпня 2025 року рух «Атеш» здійснив диверсію в Костромі: знищили релейну шафу на залізничній ділянці, якою перевозили пальне й техніку для військових заводів РФ. Релейні шафи — критичні вузли керування рухом і сигналізацією, тому навіть точкове пошкодження здатне зупинити або різко гальмувати постачання на конкретному напрямку.

Паралельно проявлялися наслідки українських атак по енергетично-експортній інфраструктурі: термінал Усть-Луга мав працювати у вересні на рівні близько 350 тис. барелів/добу, тобто приблизно на половині звичної потужності. Це важливо, бо Усть-Луга — один із ключових каналів експорту, а падіння пропускної спроможності б'є по доходах і по паливно-логістичній стійкості РФ.

Це приклад комбінованого тиску на тил: саботаж залізниці плюс удари по експортно-паливних вузлах, що підриває здатність Росії забезпечувати війну ресурсами й логістикою.

07.09.25 — масована атака по Києву та удар по нафтопроводах РФ

У ніч на **7 вересня 2025 року** РФ здійснила масований обстріл України. У Святошинському районі Києва загинули троє людей, 11 поранено; також зафіксовано удари по Запоріжжю та Слов'янську. Паралельно ЗСУ вдарили по нафтоперекачувальній станції «Второво» у Володимирській області РФ та по ділянці нафтопроводу «Стальной конь».

Подія поєднала повітряний терор по столиці з ударами по паливній логістиці РФ.

09.09.25 — підрип нафтопроводу «Куйбишев – Лисичанськ» та додаткові засоби ППО для України

9 вересня 2025 року в Саратовській області РФ вибухом було виведено з ладу

магістральний нафтопровід «Куйбишев – Лисичанськ» (потужність — 82 млн тонн на рік), що забезпечував нафтопродуктами окупаційні війська. Також пошкоджено резервуари нафтобази в Белгородській області. Того ж дня ЄС підтвердив надання 2 млн артилерійських снарядів Україні, а Німеччина почала передачу двох систем Patriot.

Це був показовий день синхронізації: удари по російській логістиці та посилення української ППО.

14.09.25 — найпотужніша атака на Ніжин

14 вересня 2025 року Ніжин пережив наймасштабнішу повітряну атаку від початку війни. Тривога тривала 16 годин безперервно, десятки дронів влучили в об'єкти критичної інфраструктури, зафіксовано подвійне ураження одного з підприємств. Частина міста залишилася без світла й води.

Атака продемонструвала стратегію виснаження тилових міст через удари по енергетиці.

18.09.25 — удар по нафтохімії Салавата (1500 км)

18 вересня 2025 року дрони СБУ літакового типу атакували нафтохімічний комплекс Газпрому в Салаваті (Башкирія) — майже 1500 км від кордону України. Об'єкт входить до структури російського паливно-хімічного комплексу. У Павлограді того ж дня дрони спричинили пожежі.

Це один із найглибших ударів місяця по інфраструктурі РФ.

21.09.25 — звільнення Олексіївки та удари по Криму

21 вересня 2025 року ЗСУ звільнили населений пункт Олексіївка на Сумщині. Того ж дня невідомі БПЛА атакували санаторій «Форос» в окупованому Криму, є загиблі та

поранені. На Донеччині тривали обстріли Костянтинівки з артилерії та РСЗВ.

Дата поєднала локальний успіх на фронті з перенесенням ударів у глиб окупованого Криму.

29.09.25 — просування під Добропіллям і удар по Сумщині

Станом на **29 вересня 2025 року**, ЗСУ звільнили 175 км² у районі Добропілля, частина російських сил опинилася в оточенні. Тієї ж ночі російський дрон знищив житловий будинок у Чернеччині на Сумщині — загинула вся родина, жінка була вагітна.

Подія зафіксувала контраст: фронтове просування ЗСУ та продовження терору по цивільних.

04.10.25 — одна з найбільших повітряних атак осені та удар по Кіришинському НПЗ

4 жовтня 2025 року РФ провела масований наліт: сотні дронів і ракети різних типів, під ударом опинилася, зокрема, Львівщина. Цього ж дня ССО у взаємодії з партизанами «Чорна іскра» вдарили по «Киришинфтеоргсинтез» (Кіриші), вивівши з ладу ключові установки, що давали значну частину переробки заводу. Паралельно росіяни вдарили по вокзалу в Шостці з повторним ударом — десятки поранених, серед них діти.

06.10.25 — удар по перинатальному центру в Сумах і хвиля ударів по воєнній інфраструктурі РФ/Криму

6 жовтня 2025 року Російський БПЛА влучив у перинатальний центр у Сумах, у будівлі були сотні людей, включно з дітьми. Тоді ж — удари по Феодосії (військовий нафтовий термінал) і по аеродрому «Саки», також повідомлялося про вибухи на заводі ім. Свердлова (виробництво вибухівки) і пожежу на ТЕС у Клинцях.

08.10.25 — атака на Тюменський НПЗ (≈2000 км)

8 жовтня 2025 року «невідомі» БпЛА вдарили по Тюменському НПЗ, пошкодивши ключові елементи (ректифікаційна колона, частина водопостачання). Це — один із найглибших за дистанцією українських стратегічних ударів, по суті, демонстрація дальності й точності кампанії по паливній інфраструктурі РФ.

12.10.25 — звільнення Нових Щербаків (Запоріжжя)

12 жовтня 2025 року ЗСУ звільнили село Нові Щербаки на Запорізькому напрямку. На тлі загальної «дронові» ескаляції це важливий маркер: фронт не завер, локальні наступальні дії тривають.

20.10.25 — створення Угруповання об'єднаних сил (УОС)

20 жовтня 2025 року в складі Збройних сил України було сформовано Угруповання об'єднаних сил (УОС). Нова структура об'єднала корпуси та з'єднання, що обороняли Харківську область і прилеглі ділянки фронту. Керівником УОС призначено генерал-майора Михайла Драпатого.

Рішення ухвалено на тлі активізації бойових дій на північно-східному напрямку та необхідності централізованого управління силами в умовах інтенсивних атак і спроб прориву противника. Формування окремого угруповання дозволило сконцентрувати командування, логістику та резерви в межах одного операційного контуру.

Створення УОС стало кроком до посилення координації оборони та підвищення швидкості ухвалення рішень на складній ділянці фронту.

23.10.25 — загибель журналістів у Краматорську

23 жовтня 2025 року в Краматорську російський ударний дрон «Ланцет» влучив у автомобіль, у якому перебувала

знімальна група телеканалу Freedom. Загинули журналістка Олена Губанова та оператор Євген Кармазін. Удар був завданий по цивільному транспорту.

За даними українських медійних організацій та міжнародних моніторингових структур, з початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році в Україні загинули понад 70 журналістів, серед них як українські, так і іноземні представники медіа. Частина з них загинула під час виконання редакційних завдань у зоні бойових дій, інші — внаслідок ракетних та артилерійських обстрілів цивільної інфраструктури.

Подія стала ще одним свідченням високих ризиків для представників медіа в умовах війни.

06.11.25 — знищення бази «шахедів» у Донецьку, диверсії проти залізниці РФ

6 листопада 2025 року українські сили вдарили по точці, яку використовували для зберігання, підготовки та запуску ударних БпЛА типу Shahed на тимчасово окупованій території — у Донецьку. Важливість саме таких баз у тому, що вони не просто склад: це вузол, де сходяться пальне/заряди/боечастини, екіпажі/розрахунки, маршрути польотів і логістика підвозу.

Це також підсвічує еволюцію війни дронів: «шахеда» — не тільки про далекі запуски з території РФ. Частину інфраструктури окупанти намагаються тримати ближче до лінії фронту, щоб швидше готувати хвилі атак, міняти маршрути та шукати дірки в ППО. Ураження такої бази — це удар не по одному апарату, а по організації процесу: складуванню, темпу, ремонту, підвозу.

Паралельно того ж дня рух «Свобода Росії» заявив про диверсії на залізниці у РФ зі знищенням десятків локомотивів. У зв'язці ці дві події читаються як один сюжет: зменшити інтенсивність повітря-

ного терору, б'ючи по передньому вузлу запусків (Донецьк) і по задньому контуру забезпечення (залізнична логістика у РФ). Це типова логіка кампанії виснаження: менше техніки — менше підвозу — менше можливостей тримати стабільний темп атак.

22.11.25 — 250 боезіткнень за добу та перше збиття Mi-8 deep strike-дроном

22 листопада 2025 року це дата, де в одному дні зійшлися дві шкали війни — масштаб фронтового тиску і стрибок у технологіях ураження. 250 бойових зіткнень за добу (з концентрацією на Покровському напрямку) — це показник, що противник намагався продавлювати оборону не точно, а серією хвиль. Така інтенсивність зазвичай означає і колосальне навантаження на логістику, евакуацію поранених, ротації та боепостачання — фронт «працює на межі».

Паралельно цього дня зафіксовано технологічний рубіж: під час дронавої операції в Ростовській області далекобійний (deep strike) дрон уперше збив російський Mi-8. Символізм тут не в одному вертольоті, а в самій можливості: далекобійний дрон — це інструмент, який зазвичай створений для ударів по стаціонарних цілях (склади, вузли зв'язку), а тут він перетворився на засіб полювання на повітряні цілі. Це змінює уявлення про безпечний тил і про те, що саме може загрожувати авіації: ризики з'являються не лише від ППО, а й від дешевших, масовіших платформ, які можна масштабувати.

28.11.25 — удар по «Алабузі» та НПЗ у Саратові

28 листопада 2025 року стало черговим підтвердженням того, що кампанія України проти російської військової інфраструктури вийшла на системний, а не епізодичний рівень. Сили оборони уразили нафтопереробний завод у Саратовській

області — регіоні, який є важливим елементом паливної логістики для військових угруповань на південному та східному напрямках. Удари по НПЗ упродовж року вже призвели до скорочення обсягів переробки і створили хронічні перебої з постачанням пального для армії РФ та її тилових структур.

Паралельно під ударом опинився завод в Алабузі (Татарстан) — ключовий майданчик складання та локалізації виробництва ударних БпЛА типу «Шахед» (Герань). Саме тут відбувалася масштабована адаптація іранських технологій під потреби російської армії, з розгортанням повного циклу складання і нарощування обсягів випуску. Ураження цього об'єкта стало елементом стратегії, яка спрямована не лише на перехоплення БпЛА в повітрі, а й на руйнування їхньої виробничої бази.

Третім компонентом доби став удар по аеродрому «Саки» в окупованому Криму — одному з ключових вузлів російської авіації на південному театрі бойових дій. Комбінація цілей — паливна інфраструктура, виробництво ударних дронів і військовий аеродром — демонструвала комплексний підхід: зменшення можливостей РФ атакувати Україну одночасно через повітря, паливо та логістику.

28 листопада закріпило тенденцію 2025 року: війна дедалі більше переноситься в глибину російської території, а удари по критичних вузлах ВПК і енергетики стають інструментом стратегічного виснаження.

03.12.25 — кібератака «Атеш» по реєстру електронних повісток РФ

3 грудня 2025 року кіберпідрозділ руху «Атеш» повідомив про атаку на систему електронних повісток РФ: ключовий сайт/реєстр, який використовується для мобілізаційної кампанії, був виведений із ладу.

Це удар по механіці поповнення армії, а не по окремому складу чи батареї. Якщо мобілізаційний реєстр лягає, з'являється

збій у ланцюжку: від сповіщення та обліку до логістики призову.

Навіть короточасна зупинка змушує ворога переходити на ручні процедури й латати інфраструктуру. Плюс публічний ефект: демонстрація, що війна йде й у тиловому софті.

06.12.25 — масована комбінована атака РФ по Україні

6 грудня 2025 року РФ здійснила масштабну комбіновану атаку (дрони/ракети), у результаті якої були пошкоджені об'єкти інфраструктури, зокрема інфраструктура Укрзалізниці, у шести областях — перебої з електропостачанням.

Намагаючись підірвати стійкість українського тилу, з настанням морозів РФ традиційно б'є по вузлах стійкості: енергетиці, залізниці, ремонтах, складах, щоб ускладнити тилову логістику й підкосити економіку та відновлення.

Окрім того, залізниця як така — це кровоносна система країни: евакуація, перевезення, гуманітарка, бізнес-логістика. Удар по УЗ — це не лише про світло, а і про ритм життя та постачання.

Кажучи просто, війна — це ще й боротьба за транспорт і енергію.

11 – 12.12.2025 — Каспійський напрям: удари по нафтовидобувній інфраструктурі РФ

Цими днями було повідомлено про удари по нафтовидобувній платформі РФ у Каспійському морі (родовище/інфраструктура «Лукойлу»), зупинку частини процесів та пошкодження критичного обладнання. Паралельно — серія ударів по російських нафтопереробних/логістичних об'єктах.

Контекст. 2024–2025 роки — це еволюція deer strike від разових резонансних атак до системної кампанії по паливному циклу: видобуток → переробка → зберігання → логістика.

Удар по видобутку — це стратегічніше, ніж по окремому резервуару. Він б'є по

довшому горизонту: доходи, експорт, внутрішній дефіцит пального, здатність забезпечувати армію.

РФ змушена витратити ресурси на охорону/ППО/РЕБ і ремонт у віддалених районах, які раніше вважалися такими, що поза війною. Для України це посилює важіль: ціна війни для РФ зростає не лише на фронті.

14.12.25 — морський дрон Sub Sea Baby: ураження підводного човна класу «Варшав'янка»

14 грудня 2025 року український морський дрон завдав удару по російському підводному човну типу «Варшав'янка» на базі в Новоросійську. Човен зазнав значної шкоди і втратив боєздатність. Окремо згадувалося ураження повітряних/розвідувальних засобів, які могли перешкодити операції.

ПЧ класу «Варшав'янка» — це один з інструментів ракетного терору («Калібри»). Ураження такого носія — спроба зменшити можливість РФ завдавати ударів по цивільній інфраструктурі та змусити флот ховатися, розосереджуватися, змінювати правила охорони.

Навіть часткове виведення з ладу такого корабля — це ремонт, простої, обмеження застосування, перерозподіл сил охорони. І неспроможність носія КР «Калібр» завдавати ударів як результат.

23.12.25 — вихід ЗСУ із Сіверська

23 грудня 2025 року українські сили ввійшли із Сіверська, пояснюючи це необхідністю зберегти життя військових.

Це дата, що фіксує ціну утримання позицій і логіку командування: інколи важливіше зберегти підрозділи, ніж тримати точку будь-якою ціною, якщо ворог має перевагу.

Такі рішення зазвичай змінюють лінію оборони, переносять бої на нові рубежі, дають час на перегруповання і підсилення. Це пояснює реальність війни: фронт — не статичний, а маневрений і криваво-раціональний.

25.12.25 — удари по порту Темрюк та Оренбурзькому ГПЗ

25 грудня 2025 року далекобійні безпілотники Центру спецоперацій «Альфа» СБУ уразили два ключові об'єкти російського нафтогазового сектору: резервуари з нафтопродуктами в порту Темрюк (Краснодарський край) та Оренбурзький газопереробний завод — один із найбільших у світі комплексів такого типу. Внаслідок ударів виникли масштабні пожежі, частину виробничих процесів було зупинено.

До кінця 2025 року кампанія України проти паливної інфраструктури РФ набула системного характеру: регулярні удари по НПЗ, терміналах, трубопроводах і платформах. Темрюк — важливий вузол морської логістики, Оренбург — стратегічний центр переробки газу.

Поглиблення паливного дисбалансу, перерозподіл ресурсів на охорону інфраструктури, зростання внутрішніх витрат. Грудень 2025 року зафіксував, що війна перейшла у фазу виснаження економічної бази противника.

27.12.25 — масована ракетно-дронова атака по Києву

27 грудня 2025 року Росія здійснила чергову серію ракетно-дронових ударів по столиці. Влучання зафіксовано в житлову багатоповерхівку в Шевченківському районі, були загиблі й десятки поранених. Пошкоджено гуртожиток Національного авіаційного університету.

Наприкінці року РФ традиційно намагалася посилити тиск на великі міста, поєднуючи удари по енергетиці з атаками на житловий сектор. Такі атаки мають не лише військову, а і психологічну мету.

Київ залишається символічною ціллю. Кожен масований обстріл столиці — це спроба продемонструвати досяжність і зламати моральну стійкість населення.

31.12.25 — удари по нафтобазах РФ і дронова атака на Москву

У ніч на **31 грудня 2025 року** сили оборони України атакували нафтобазу в Людиново (Калужська область) та Ільський НПЗ у Краснодарському краї. Тієї ж ночі безпілотники досягли московського регіону, було тимчасово обмежено роботу одного з аеропортів.

Кінець року ознаменувався активною фазою deep strike — удари здійснювалися як по енергетичних об'єктах, так і по символічних центрах РФ. Москва, навіть якщо без прямих руйнувань, опинялася в зоні повітряної небезпеки.

Чому це важливо. Ураження нафтобаз і НПЗ напередодні Нового року мало подвійний ефект: економічний і психологічний. Уперше для багатьох росіян «віддалена війна» відчувалася безпосередньо.

Розширення географії ударів, посилення ППО навколо столиці РФ, демонстрація, що тилова безпека Росії більше не є гарантованою. Грудень завершився акцентом: стратегія України спрямована не лише на фронт, а й на глибину військово-економічної системи противника.

Післямова:

Війна, якою б вона не була, не має зручного фіналу.

Вона не закінчується жирною крапкою внизу сторінки — лише переходить у нову фазу, змінює форму, інструменти й темп.

Події, зібрані в цій хронології, — не архів і не «історія, що завершилася». Це лише відрізок довшого процесу. Від перших кроків гібридної агресії, від розмитих формулювань і «їх там немає» — до відкритої, повномасштабної війни, де маски було скинуто остаточно. Кожна дата тут — не просто число, а момент, коли реальність змінювалася незворотно.

Російсько-українська війна зруйнувала ілюзію, що у XXI столітті війни оголошують за правилами. Вона показала, що початок війни може не супроводжуватися пострілом, а припинення вогню не завжди означає мир. Що агресор може роками залишатися «посередником», «гарантом» і «миротворцем», паралельно ведучи війну чужими руками, чужими прапорами й чужими життями.

Але ця ж війна показала й інше. Що держава може вчитися під вогнем. Що армія народжується не з парадів, а з поразок і рішень, за які хтось бере на себе відповідальність. Що суспільство здатне зшиватися навіть тоді, коли його намагаються розірвати зсередини.

Ця хронологія не ставить крапку.

Бо війна триває.

Вона триває в окопах і штабах.

У повітрі й у кіберпросторі.

У дипломатії, економіці, енергетиці, інформаційному просторі.

І в пам'яті — як досвід, який більше не дозволяє бути наївними.

І поки ця війна триває, історія не закінчена...

Юрій Руденко, Київ

Фото: Вячеслав Раєвський





MINISTERSTVO
KULTURY

Війна.

„Український журнал” 11-12/2025 (спеціальний номер)

www.ukrzurnal.eu

Інформаційний культурно-політичний місячник для українців у Чехії, Польщі та Словаччині; № 11–12 (179), 2025, рік двадцятий

Видано у Празі; подано до друку 31 грудня 2025 року; видає: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz

Автор текстів: Юрій Руденко

Редколегія: Петро Андрусечко (головний редактор); Прага – Ленка Віх (керівник проекту),

Яна Прокоп'юк, Богдан Копчак, Інна Біланин; Київ – Юлія Озен; коректор: Надія Іздрик;

верстка: Ондра Гулеш; дистриб'ютор: CZ Press spol. s.r.o.

Часопис видається за фінансового сприяння Міністерства культури ЧР. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція залишає за собою право не у всьому погоджуватися з думками і поглядами авторів, скорочувати матеріали і виправляти мову. Реєстрація: MK ČR E 16026; ISSN 1802-5862

